

NEZAVISNI MONITORING PROVEDBE I EFEKTIVNOSTI
REFORMSKE AGENDE ZA BOSNU I HERCEGOVINU ZA PERIOD 2015-2018.

STANJE NACIJE

IZVJEŠTAJ BROJ 3

Sarajevo,

20.10.2016.

SADRŽAJ

1. UVOD	6
2. METODOLOGIJA	7
3. SAŽETAK IZVJEŠTAJA	12
3.1. REALIZACIJA REFORMSKE AGENDE	12
3.2. EFEKTIVNOST REFORMSKE AGENDE	13
3.2.1. Javne finansije, poreska politika i fiskalna održivost	13
3.2.2. Poslovna klima i konkurentnost	14
3.2.3. Tržište rada	14
3.2.4. Socijalna politika i reforma penzionog sistema	15
3.2.5. Reforma javne uprave	15
3.2.6. Vladavina prava i dobro upravljanje	16
4. PREGLED INDIKATORA	17
4.1. KVANTITATIVNI PREGLED REALIZACIJE MJERA IZ REFORMSKE AGENDE (do 30.09.2016.)	17
4.1.1. Sadržaj i struktura mjera iz Reformske agende	17
4.1.2. Pregled realizacije Reformske agende na nivou BiH i entiteta	18
4.1.3. Pregled realizacije Reformske agende na kantonalm nivou	21
4.2. PREGLED INDIKATORA ZA MJERENJE EFEKTIVNOSTI REFORMSKE AGENDE	22
4.2.1. Oblast: Javne finansije, poreska politika i fiskalna održivost	22
4.2.2. Oblast: Poslovna klima i konkurentnost	30
4.2.3. Oblast: Tržište rada	35
4.2.4. Oblast: Socijalna politika i reforma penzijskog sistema	41
4.2.5. Oblast: Reforma javne uprave	45
4.2.6. Oblast: Vladavina prava i dobro upravljanje	47
5. PRILOZI	54
5a. AKCIIONI PLAN VIJEĆA MINISTARA BIH	54
5b. AKCIIONI PLAN VLADE RS	57
5c. AKCIIONI PLAN VLADE FEDERACIJE BIH	61
5d. REFORMSKA AGENDA ZA BOSNU I HERCEGOVINU 2015-2018	64

1. UVOD

Tokom 2014. godine, na inicijativu Ureda specijalnog predstavnika Evropske unije u Bosni i Hercegovini, generiran je tzv. „Sporazum za rast i zapošljavanje“ (*Compact for Growth*), nastao kao paket preporuka tzv. „Forum za prosperitet i zapošljavanje“. Ovaj forum, tokom nekoliko mjeseci, okupio je reprezentativan skup predstavnika domaćih institucija, privrede, civilnog društva i međunarodne zajednice u Bosni i Hercegovini (BiH), sa zajedničkim ciljem da se postigne konsenzus o nužnim reformama u nekoliko oblasti javnih politika. Inauguracijom tzv. „Britansko – Njemačke inicijative“, koja je potom transferirana u inicijativu Evropske unije (EU), za ubrzani put Bosne i Hercegovine ka kandidatskom statusu, određeni politički uslovi za stupanje na snagu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SAA), prestali su biti primarni, a nivo spremnosti domaće političke vlasti na provođenje reformi uspostavljen je kao kauzalni instrument integracijskog procesa, kao i podrške međunarodne zajednice tranzicijskim reformama u BiH.

Sporazum za rast i zapošljavanje, kao konceptualni okvir reformi potrebnih Bosni i Hercegovni kako bi se značajno stabilizirale ekonomsko-socijalne prilike, unaprijedio ekonomski rast i razvoj, te poboljšao životni standard građana, bio je uvertira za iniciranje preciznog i obuhvatnog paketa reformi sadržanih u, početkom 2015, usvojenoj *Izjavi Predsjedništva BiH*, koju su javno iskazanom podrškom i potpisom njihovih lidera, parafiralo 14 vodećih parlamentarnih stranaka u BiH. Naknadnim preciziranjem odredaba Izjave, ista je preinačena u dokument „Reformska agenda za Bosnu i Hercegovinu 2015. - 2018.“, koja je zvanično usvojena u Vijeću ministara i vladama entiteta u periodu juli - septembar 2015. godine. Vlade su se obavezale da imperative i ciljeve iz Agende pretoče u Akcione planove, što je ubrzo i učinjeno, pa su u periodu avgust-oktobar, usvojeni Akcioni planovi za nivo BiH, Federacije BiH (FBiH) i Republike Srpske (RS). Istu obavezu preuzele su i kantonalne vlasti u Federaciji BiH.

Svrha Akcionih planova jeste da kroz konkretnе zakonodavne i druge mjere, osiguraju provođenje načela i ciljeva sadržanih u Reformskoj agendi, sa zadatkom zaustavljanja negativnih ekonomskih trendova, pokretanja procesa rehabilitacije i modernizacije ekonomije, podsticanja održivog, efikasnog, socijalno pravednog i ravnomernog ekonomskog razvoja, otvaranja novih radnih mesta, povećanja i pravilnog usmjeravanja socijalne zaštite, stvaranja povoljnog i pravednog socijalnog ambijenta, vladavine prava i nulte tolerancije korupcije.

Smatrajući Reformsku agendu najobuhvatnijim i najvažnijim poslijeratnim paketom reformi koje najdirektnije mogu utjecati na život građana BiH, Centri civilnih inicijativa (CCI) pokrenuli su program u sklopu kojeg se provodi monitoring provedbe i efektivnosti Reformske agende. Namjera CCI-a jeste da konstruktivno doprinese naučno utemeljenoj evaluaciji i vrednovanju implementacije mjera sadržanih u Reformskoj agendi, te - mnogo važnije – da osigura empirijski dokazive procjene i nalaze o efektima koje Agenda donosi u kontekstu dugo očekivanih reformi i poboljšanja životnog standarda građana. Sa željom da naglasi važnost i obuhvatnost reformi koje BiH nužno mora provesti u kratkom vremenoskom roku, ovaj izvještaj nosi ambiciozan naslov „Stanje nacije“. Zašto? Reformska agenda, uprkos dominantnom mišljenju šire javnosti, predstavlja mnogo dublji i mnogo širi okvir od ekonomsko – socijalnih reformi. Načela i ciljevi Reformske agende zadiru u ideološke vrijednosti, historijsko naslijeđe i političke svjetonazore, kako onih koji vladaju, tako i onih kojima se vlada. Zato je želja CCI-a da kroz monitoring ovih reformi prati, mjeri, dokazuje, unaprjeđuje i ubrzava tranzicijske, mentalitetske i kulturološke reforme koje građani BiH i društvo u cjelini, ni nakon 25 godina tranzicije - još uvjek nisu prošli.

2. METODOLOGIJA

Monitoring provedbe i efektivnosti Reformske agende, dio je kampanje „Posao narodu”, koju CCI provodi s ciljem učešća u iniciranju, donošenju, provedbi i monitoringu ključnih ekonomskih reformi i ubrzavanja EU integracijskog procesa BiH. Pored navedenog, svrha monitoringa jeste da javnosti na jednostavan način interpretira važnost, principe, domet, efekte i procedture donošenja i provedbe mjera sadržanih u Reformskoj agendi.

Vlasti Bosne i Hercegovine, na svim nivoima, u procesu pristupanja Evropskoj uniji prihvatile su obaveze koje se tiču širokih ekonomskih, socijalnih i drugih reformi u oblasti redukcije javne potrošnje, unaprjeđenja poslovnog ambijenta, osiguranja održivosti poreskih sistema i javnih finansija, racionalizacije i efikasnosti javne uprave, te vladavine prava. Najvažniji cilj ovih reformi je ubrzavanje ekonomskog rasta, smanjenje nezaposlenosti, podizanje stope aktivnog i zaposlenog stanovništva, pravednje raspodjele socijalne pomoći, itd. Metodologija monitoringa provođenja pobrojanih reformi temelji se na tri glavna metodološka pristupa, predstavljena u dva glavna dijela Izveštaja.

Prvi metodološki pristup podrazumjeva korištenje kvantitativnih metoda za izračun provedbe akcionalih planova na nivou države i entiteta. Kvantitativni monitoring podrazumjeva praćenje realizacije pojedinačnih akcionalih planova tri navedene instance, kao i praćenje kumulativne realizacije sva tri akciona plana. Uspostavljene su tri metodološke varijable kojima se utvrdjuje nivo realizacije Akcionalih planova, putem kategorizacije: a) mjera usvojena, b) mjera u proceduri, c) mjera nije usvojena. Varijabla "mjera usvojena" znači da je okončana cjelokupna procedura kako bi određena mjera stupila na snagu. Npr., ukoliko je to zakon, to znači da je isti morao proći cjelokupnu zakonodavnu proceduru i stupiti na snagu da bi mjera bila smatrana usvojenom. Pored ovoga, status određene mjere može biti "mjera u proceduri" donošanja ili "procedura nije započeta/mjera nije razmatrana", pri čemu takve mjere nisu smatrane okončanim. Navedenim varijablama uspostavljeno je **5 primarnih indikatora** realizacije Reformske agende:

- 1) Realizacija planiranih mjer u tretiranom izveštajnom periodu za svaki od tri nivoa pojedinačno (u ovom slučaju BiH, FBiH, RS) – 3 indikatora;
- 2) Realizacija planiranih mjer u tretiranom izveštajnom periodu za sve nivoe agregatno;
- 3) Realizacija planiranih mjer po oblastima Reformske agende;

Ovaj prvi metodološki pristup primarno je baziran na praćenju nivoa provedbe Akcionalih planova Reformske agende, dok je drugi metodološki pristup baziran na praćenju efektivnosti mjer iz Reformske agende na unaprjeđenju ekonomskih, socijalnih, institucionalnih, i drugih pitanja od značaja za život građana BiH.

Prilog 1 ovom Izveštaju, Akcioni planovi za provedbu Reformske agende, daju pregled svih planiranih mjer, uz pojedinačne pokazatelje o realizaciji istih.

Drugi metodološki pristup, podrazumjeva korištenje sekundarnih podataka (tj. podataka koji su već kolektirani i javno dostupni), kako bi se mjerio efekat provedenih mjer i/ili kako bi se mjerile promjene u sektorskom ambijentu, u vezi s provedenim mjerama. To su podaci međunarodno priznatih metodologija mjerjenja ekonomskih, poslovnih, socijalnih, regulatornih i drugih karakteristika određene države, kao jedan paket izvora, te podaci domaćih institucija, kao drugi paket izvora za formiranje sekundarnih indikatora, putem kojih se dokazuju trendovi i komparativne razlike.

U prvom redu, **kao prvi paket sekundarnih indikatora** ovdje su korišteni tzv. Maastricht kriteriji konvergencije. Kriteriji konvergencije predstavljaju ekonomске uslove utvrđene Ugovorom o Evropskoj uniji (1992./1993.) kojima se procjenjuje spremnost država članica EU za

Rezultati istraživanja su dominantno prikazani grafički, uz kraće, ali neophodne napomene, pojašnjenja i/ili interpretacije za koje je procjenjeno da su od koristi za čitaoca. Većina pokazatelja i nalaza nije iscrpno interpretirana, zbog jednostavne namjere da pokazatelji autonomno govore sami za sebe. Svaki od grafičkih prikaza predstavlja materijal za ozbiljne i široke debate o uzrocima, posljedicama i načinima unaprjeđenja politika, prakse i ishoda. Ovaj izvještaj ima upravo to za krajnju svrhu – da bude oruđe da optimizaciju reformi, te dokaz uspjeha ili neuspjeha u poboljšanju ukupnog ekonomsko-socijalno-pravnog ambijenta u BiH.

Primarno i sekundarno istraživanje provedeno je u periodu oktobar 2015. – septembar 2016. Svi podaci, odluke i mjere doneseni ili objavljeni nakon 01.10.2016. nisu uzeti u razmatranje, ali će biti predmetom analize u narednom periodu.

Poslovna klima i konkurenčnost	Tržište rada	Socijalna politika i reforma penzionog sistema	Reforma javne uprave	Javne finansije, fiskalna politika i održanost	Vladavina prava i dobro upravljanje
Strane investicije u BDP-u	Broj i stopa zaposlenih i nezaposlenih	Cijena potrošačke korpe	Omjer plata po sektorima	Balans budžeta vlade, % BDP-a	Indeks percepcije korupcije
Vrijednost industrijske snage	Stopa aktivnosti radne prošječna penzija	Broj penzionera i službi	Udio zaposlenih u javnoj službi	Bruto nacionalna štednja, % BDP-a	Optužnice za privredni kriminal i korupciju;
Efektivnost antimonopolske politike	Neto dohodak <i>per capita</i>	Dinamika isplate penzija	Razlika plate u administraciji privredi	Javni dug, % BDP-a	Presude za privredni kriminal i korupciju;
Ukupna stopa poreza (% dobiti)	Omjer plata po sektorima	Stopa inflacije		Kreditni rejting	Struktura presuda za privredni kriminal i korupciju.
Broj procedura za pokretanje biznisa	Odnos poslodavac – radnik	Neto dohodak		Devizne rezerve, novčana masa i depoziti u bankama;	Trajanje slučajeva privrednog kriminala i korupcije;
Uvoz kao postotak BDP-a	Fleksibilnost određivanja plata		Dozvake iz inostranstva;	Poreski dug i dužnici	
Zrelost kupaca	Lakoća zapošljavanja i otpuštanja		Nenaplativi krediti;	Preusmjerenje javnih sredstava;	
Infrastruktura	Nepotrebni troškovi		Kvalitet kreditnog portfolija banaka;	Povjerenje javnosti u političare;	
Pokretanje biznisa;	Uticaj poreza na podsticaj za rad		Javni dug i budžetski deficiti;	Nepravilne isplate i mita;	
Izdavanje građevinskih dozvola	Neto dohodak		Odnos BDP-a i javnog dugaa;	Nezavisnost sudstva;	
Dobijanje električne energije			Zaduženost <i>per capita</i> ;	Favoriziranje u odlukama državnih službenika;	
Registracija vlasništva			Suficit/deficit vlada;	Raspinštvo javne potrošnje;	
Dobijanje kredita			Servisiranje duga i tekući prihodi;	Transparentnost donošenja odluka;	
Zaštita vlasništva	manjinskog		Stanje depozita kod AOD;	Organizirani kriminal;	
Plaćanje poreza					
Prekogranična trgovina					
Izvršenje ugovora					
Rješavanje nesolventnosti					

Tabela 1. Pregled kvalitativnih indikatora po oblastima Reformske agende

Proces usvajanja Reformske agende i donošenja akcionalih

3.2. EFEKTIVNOST REFORMSKE AGENDE - ČINJENICE

3.2.1. Javne finansije, poreska politika i fiskalna održivost

- **Ukupni javni dug već sedam godina raste**, pri čemu je 2015. dostignut historijski maksimum od 43% BDP-a, a od 2010. do 2015. uvećan je za 30%. Ovakav trend nastavljen je i u 2016. iako je apsolutno neodrživ. Bez vrlo ozbiljnog pristupa reformama, nužno će dovesti do ekstremnih budžetskih rezova i/ili ekstremnih uvećanja poreza. Osim zaduživanja kod međunarodnih finansijskih institucija, koje čak možemo smatrati stabilizirajućim elementom zaduživanja, značajan dio zaduživanja otpada na neodrživo, skupo, višestruko negativno unutrašnje i komercijalno zaduživanje.
- **Pokazatelji za 2016. godinu govore da će udio javnog duga u BDP-u Republike Srpske na kraju 2016. gotovo sigurno preći Maastricht prag od 60% BDP-a, dok je u Federaciji BiH ispod 40%**. Ovdje je vidljiv balast kojim javni dug RS-a ustvari značajno podiže ukupni javni dug BiH.
- **Zaduženost po stanovniku kontinuirano raste, a trenutno prosječno iznosi 3.370KM!** Tokom 6 godina zaduženost po stanovniku uvećana je za 911 KM ili 37%, pri čemu je zaduženost per capita u Republici Srpskoj viša za 80% u odnosu na drugi entitet. Zaduženost na kraju 2016. biće značajno uvećana za nove tranše kreditnog zaduženja kod IMF-a.
- **Enorman je teret servisiranja duga u entitetskim budžetima, posebno u Federaciji BiH i to s trendom rasta, umjesto snižavanja.** Takođe, udio od 58% duga u budžetu Federacije BiH i 44% u budžetu RS za 2016., praktično je zarobio budžete i minimizirao šanse za stvarnu stabilizaciju javnih finansija. Iako je u RS procentualni udio nešto niži, idalje je kritično visok, pa ovi budžetski balasti neminovno vode ka zaključku da se entitetski budžeti, a time i entiteti i država, nalaze u dužničkoj krizi.
- **Finansijski sistem je destabiliziran, a valuta je pod velikim pritiskom.** Finansijske afere sa zatvaranjem i/ili likvidacijom 3 banke u RS, ugrožavaju finansijski sistem BiH. Čak 82% akumuliranih rezervi (235 miliona KM) u Agenciji za osiguranje depozita BiH do sredine 2016. je potrošeno, što znači da će državni budžet duže vrijeme biti izložen pritiscima eventualne nesolventnosti bankarskog sektora.
- **Preko polovine ukupne novčane mase (54%) nije konvertibilno u eure**, čime se, u kombinaciji s velikim i rastućim javnim dugom, likvidacijom nekoliko banaka i rastućim nenaplativim kreditima u nekoliko sistemskih i desetak nesistemskih banaka, ugrožava stabilnost valute, što može anulirati sve reformske procese u zemlji na duži vremenski period.
- **Udio NPL u dvije sistemske banke je enormno visok i neminovno vodi do likvidacije ovih velikih banaka**, pa ovakva situacija u dvije sistemske banke predstavlja rizik za cjelokupni bankarski sistem.

3.2.2. Poslovna klima i konkurentnost

- Prema najnovijem globalnom rangiranju Svjetskog ekonomskog foruma (Competitiveness Index) iz septembra 2016, unazad dvije godine nema značajnih promjena u pogledu poslovnog okruženja u BiH. **Zemlja se nalazi na 107. poziciji od 140 rangiranih država svijeta, pri čemu je to najlošija pozicija jedne evropske zemlje.**
- **Udio direktnih stranih investicija u BiH u posljednjih 6 godina kreće u rasponu od 1,69 do 2,72% BDP-a, pri čemu je u 2015. zabilježen ozbiljan pad i iznosi tek 1,75% BDP-a ili nešto ispod 500 miliona KM stranih investicija.**
- Vrijednost industrijske proizvodnje imala je trend rasta od donošenja Agende do sredine 2016. godine, a nakon toga vidljivi pad u FBiH od 2,4%, te 1,7% u RS, posebno u posljednja dva mjeseca mjerjenja (juni-juli 2016.).
- **Siva ekonomija u BiH predstavlja značajan dio cjelokupne ekonomske aktivnosti. Procjene govore o vrijednostima od 25% do 40% BDP-a, što iznosi od 6 do 10 milijardi KM.** Još uvijek nema obuhvatne i referentne studije o udjelu niti vrijednosti sive ekonomije u BiH. Mjere iz Reformske agende još uvijek nisu dale vidljive rezultate u umanjivanju ovog ekonomskog poremećaja.

3.2.3. Tržište rada

- **Trendovi zaposlenosti i nezaposlenosti već 6 godina su ujednačeni i bez velikih promjena. U posljednje dvije godine, djelimično je promjenjen trend, a stopa nezaposlenosti je umanjena za 2%. Izraženo u apsolutnim brojevima, od donošenja Agende, registriranih zaposlenih u BiH je više za oko 16.000, a nezaposlenih je manje za oko 17.000.** Ovo su minorna poboljšanja, zbog čega javnost očekuje mnogo bolje rezultate na ovoj, po mišljenju većine „običnih građana“, ključnoj oblasti Reformske agende.
- **Prema podacima Federalnog Zavoda za zapošljavanje i Zavoda za statistiku FBIH, čiji podaci su komplementarni, od donošenja Agende, u FBiH bilježimo oko 14.000 manje nezaposlenih i oko 10.000 više zaposlenih.** Prema podacima Porezne uprave FBiH, bilježimo 16.000 zaposlenih više od donošenja Agende i 25.000 od imenovanja Vlade, što je prevelika razlika da bi bila statistički kredibilna.
- **Podaci o zaposlenima prikazani od Poreske uprave obuhvataju sve osobe koje po bilo kojem osnovu u nekom mjesecu, plaćaju porez na platu i/ili pripadajuće doprinose.** To onda podrazumjeva da značajan broj osoba koje imaju privremeni, kratki, minimalno plaćeni ili specifični angažman, u šta spadaju angažmani po ugovoru o djelu, stažiranje i samostalna poljoprivredna djelatnost, ulaze u obuhvat (stalno) zaposlenih, čime se ne iskazuje realno stanje. Pored ovoga, realizacijom Vladine Uredbe o prvom zapošljavanju, tokom pve polovine 2016. oko 8.000 osoba zaposlenih u realnom sektoru prijavljeni su kao novozaposleni, a (minimalnu) platu će primati iz budžeta, čime se direktno deformira realno stanje na tržištu rada, opterećuje budžet i prezentira neispravan pokazatelj o stvarnoj zaposlenosti.
- **Više od polovine radno sposobnog stanovništva nije na tržistu rada.** Udio aktivne radne snage u ukupnom radno sposobnom stanovništvu je zabrinjavajuće nizak, tek 48%, što znači da pola radno sposobnog stanovništva uopšte nije na legalnom tržistu rada, a većina njih su ili u zoni socijalne/boračke zaštite, ili u zoni sive ekonomije, ili u zoni socijalne isključenosti. Ovako visoka stopa neaktivnog stanovništva najviša je u Evropi.

3.2.4. Socijalna politika i reforma penzionog sistema

- **Penzioni sistem u oba entiteta je trajno destabiliziran i neodrživ.** Tokom posljednjih 6 godina, odnos broja penzionera i broja zaposlenih uglavnom stagnira. Od početka provedbe Agende, u RS omjer stagnira na iznosu 1,07:1, a u FBiH, iako povoljniji, omjer se pogoršao za 0,1 indeksni poen i iznosi 0,88:1.
- **Dinamika isplate penzija u Federaciji BiH u posljednjih 6 godina stalno se pogoršava,** gdje je vidljivo produžavanje perioda između početka i završetka isplate mjesecnih penzija sa 5 na 40 dana kašnjenja. Fondovi penzijsko-invalidskog osiguranja hronično su opterećeni deficitom i viškom rashoda nad prihodima. To je posebno bilo izraženo u RS, zbog čega je isplata penzija od 2016. godine prebačena na trezorski sistem, tj. na entitetski budžet.
- **Ukupni deficit Federalnog fonda od preko 200 miliona KM i komercijalno zaduživanje pokrenuto u 2016. predstavlja krupan teret** za uspjeh reformi penzionog sistema koje su u toku, jer se penzije u posljednjih godinu dana dobrim dijelom finansiraju iz pozajmnica i kredita.
- **Blizu dvije prosječne plate ili četiri prosječne penzije potrebne su za jednu potrošačku korpu.**
- **Poreski dug javnih preduzeća i institucija ugrožava penzioni i zdravstveni sistem, te proizvodi deficit.** Ukupni dug po osnovu neplaćenih poreza i doprinosa samo u FBiH iznosi 2 milijarde i 100 miliona KM!. Udio prvih 20 najvećih dužnika iznosi preko milijardu KM ili 47,9% ukupnog duga, od čega na javna preduzeća i institucije otpada 865 miliona ili 86%. Podaci za RS nisu dostupni, jer je Poreska uprava izbjegla iste dostaviti.
- **Stagancija ekonomске aktivnosti dokaziva je uvidom u rast prosječne plate, prosječne penzije i potrošačke korpe.** Tokom 6 godina neto plate su porasle za oko 4% (oba entiteta), dok je cijena potrošačke korpe rasla za oko 1% na godišnjem nivou sve do 2015. godine, od kada trend regresira. Od donošenja Agende, vrijednost potrošačke korpe umanjena je za 3,5% ili 55KM, dok prosječna plata i penzija nisu rasle. Vidljiv je samo pad potrošačkih cijena, što je posljedica deflacji.
- **BiH se već tri godine nalazi u zoni deflacji,** što je dokaz izostanka potrebnog ekonomskog rasta i dodatni dokaz pada životnog standarda građana.

3.2.5. Reforma javne uprave

- **Plate u administraciji duplo su veće od onih u privredi.** Razlika prosječne plate u javnoj administraciji i realnom sektoru je zabrinjavajuće visoka u korist javne administracije (57% u FBiH i 44% u RS) i najviša je u Evropi.
- **Više od četvrtine usposlenih su na budžetu.** Procenat uposlenih u javnoj upravi/javnim uslugama daleko je iznad prosjeka EU i OECD, pri čemu je ovaj udio u FBiH 26%, a u RS 25%.
- **Od donošenja Agende, procenat zaposlenih u javnoj upravi u FBiH je umanjen za 0,7%, a u RS za 0,9%,** što je u oba slučaja beznačajano, jer ne ukazuje na veliki uspjeh vladinih mjera poput moratorijuma na nova zapošljavanja u državnoj službi.
- **Više od četvrtine budžeta troši se na plate.** Udio plata u budžetima značajno je visok, te kumulativno iznosi oko 25%.

3.2.6. Vladavina prava i dobro upravljanje

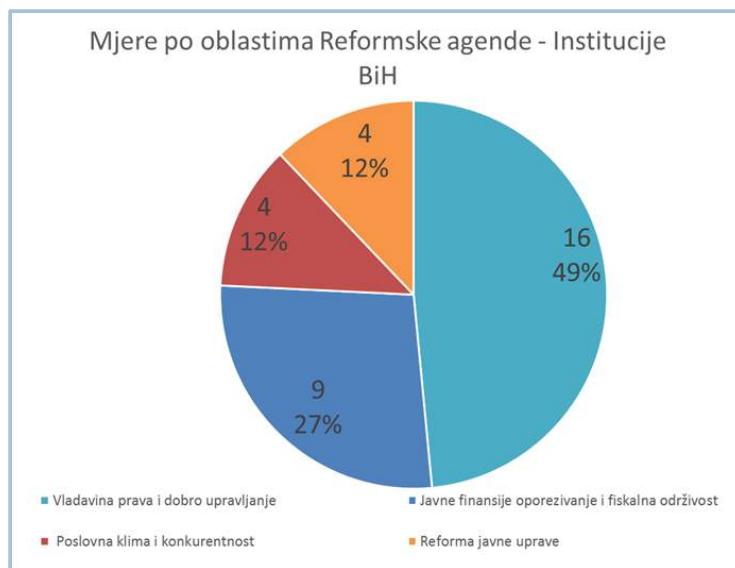
- **Snaga institucija, odnosno vladavina prava u BiH, vrlo je loše ocjenjena** prema indikatorima WEF-a za 2016. godinu, jednako kao i 2015. godine. Indikativno je da se BiH po svim indikatorima nalazi između 100. i 133. mesta od 150 rangiranih država. Vrlo loš rejting je po i kriterijima *Povjerenje javnosti u političare, Favoriziranje u odlukama državnih službenika i Organizirani kriminal*. Rejtinzi po ovim kriterijima nedvosmisleno ukazuju na ozbiljan izazov koji BiH u izgradnji vladavine prava, borbi protiv političke korupcije i pokroviteljstva, građenja autonomne i profesionalne javne uprave, te jačanja nezavisnog i efikasnog pravosuđa.
  - **Borba protiv korupcije ne daje rezultate.** Rang BiH u Indeksu percepcije korupcije TI-a se tokom posljednje dvije godine pogoršao za 15 pozicija, pa je dvije godine zaredom BiH, uz Albaniju i Kosovo, najlošije rangirana država regiona u ravni sa Beninom i El Salvadorom.
  - **Tek 2% svih optužnica i presuda unazad 3 godine odnosi se na korupciju i privredni kriminal.**
U 2014. i 2015. godini, od ukupno 33.460 podignutih optužnica, samo 529 ili 1,6% se odnosi na privredni kriminal, a 700 ili 2,1% odnosi se na korupciju.
  - **U prvoj polovini 2016. tek 2% ili 120 presuda se odnosi na krivična djela korupcije, a 4% ili 307 presuda se odnosi na krivična djela privrednog kriminala. Zbirno, tek 6% presuda od ukupnog broja presuda odnosi se na korupciju i privredni kriminal.**
  - Iako tokom 2016. postoji značajno uvećanje podignutih optužnica za privredni kriminal u odnosu na prethodne dvije godine, podaci nedvosmisleno pokazuju da je procesuiranje težih oblika kriminala, najčešće povezanog s političkom vlasti, na periferiji interesovanja pravosudih organa.
  - **Vrijednost poreskog duga u Federaciji BiH iznosi dvije milijarde i 421 milion KM** u šta ulaze dugovi po osnovu neplaćenih poreza, doprinosa, te taksi i drugih naknada. Najveći dužnici po osnovu neizmirenih javnih prihoda su javna preduzeća ili kompanije s državnim (su)vlasništvom, te javne institucije. Ako posmatramo samo prvih 20 najvećih dužnika, dolazimo do udjela ovih dužnika od čak jednu milijardu i 42 miliona KM, ili 43% ukupnog poreskog duga (!).
  - **Unutar poreskog duga prvih 20 najvećih dužnika, javna preduzeća i institucije učestvuju sa 86% ili 896 miliona KM, a privatne sa tek 14% ili 146 miliona.**
  - **Enormni poreski dug dokazuje hronično odsustvo vladavine zakona,** jer je neobjasnivo ovoliko odsustvo dobrog upravljanja, jednakosti pred zakonom i tolerancija neplaćanja poreza i doprinosa od strane javnih preduzeća i institucija, čime je akumuliran ogromni unutrašnji dug, budžetski deficit, deficit vanbudžetskih fondova (primarno penzionog i zdravstvenog) i ozbiljno poljuljano povjerenje građana i pravnih subjekata u jednakost pred zakonom.
- Podaci o poreskim dugovanjima u Republici Srpskoj nisu javno dostupni.** Nakon 45 dana, nekoliko usmenih urgencija, CCI nije zaprimio tražene informacije. Indikativno je da se u javnosti već nekoliko godina nema informacija o poreskim dugovanjima u Republici Srpskoj.

4. PREGLED INDIKATORA

4.1. KVANTITATIVNI PREGLED REALIZACIJE MJERA IZ REFORMSKE AGENDE (do 30.09.2016.)

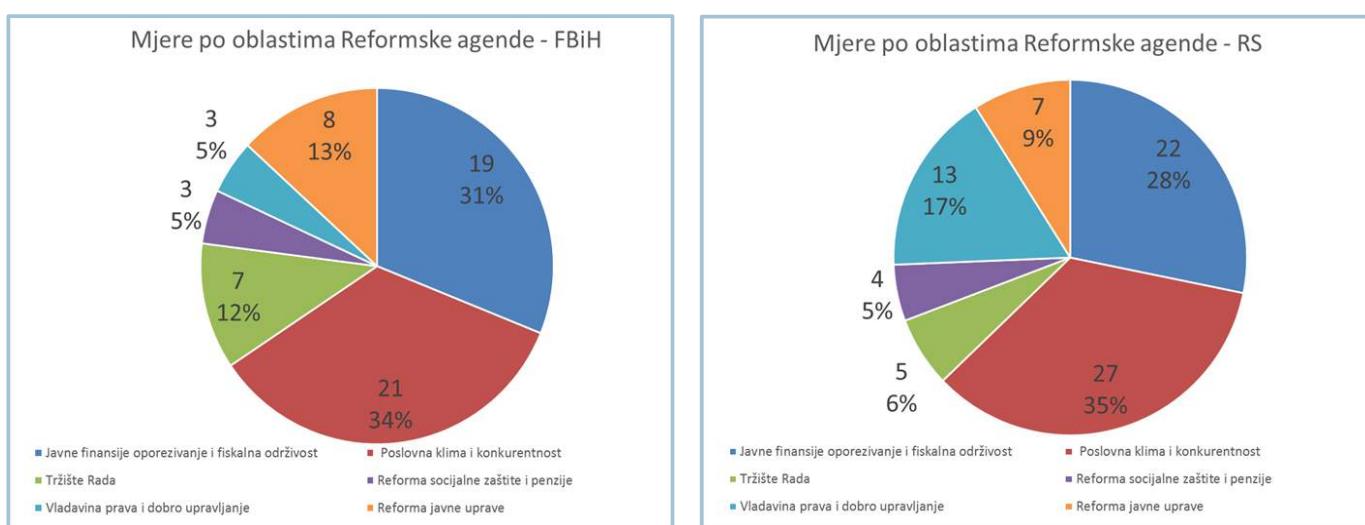
4.1.1. Sadržaj i struktura mjera iz Reformske agende

Akcioni planovi Vijeća ministara BiH, Vlade Federacije BiH i Vlade Republike Srpske, za realizaciju Reformske agende, sadrže ukupno 172 mjere, od čega Akcioni plan Vijeća ministara 33, Vlade FBiH 61 i Vlade RS 78 mera. Distribucija mera po oblastima nije ravnomjerna, determinirana je dijelom nadležnostima, a dijelom prioritetima uspostavljenim od strane vlada.

Grafikon 1a. Struktura mera po oblastima Reformske agende – nivo institucija BiH

Iz grafikona 1a. vidljivo je da, shodno izostanku nadležnosti, Akcioni pan na nivou BiH uopšte ne sadrži dvije oblasti Agende – Tržište rada i Reformu socijalne politike/penzija. Takođe, vidljivo je da je gotovo polovina mera u jednoj oblasti – Vladavina prava i dobro upravljanje, sa još 27% mera u drugoj oblasti – Javnim finansijama. Manje od četvrtine mera otpada na preostale dvije oblasti.

Grafikon 1b i 1c. Struktura mera po oblastima Reformske agende – nivo Federacije BiH i RS

Distribucija mjera po oblastima Reformske agende u Federaciji BiH nedvosmisleno ukazuje na prioretizaciju oblasti Poslovne klime/konkurentnosti i Javnih finansija, koje zajedno čine 65% mjera na ovom nivou. Distribucija mjera po oblastima Reformske agende u RS ukazuje na vrlo sličan omjer prioretizacije po oblastima, gdje na Poslovnu klimu/konkurentnost i Javne finansije, otpada 63% mjera.

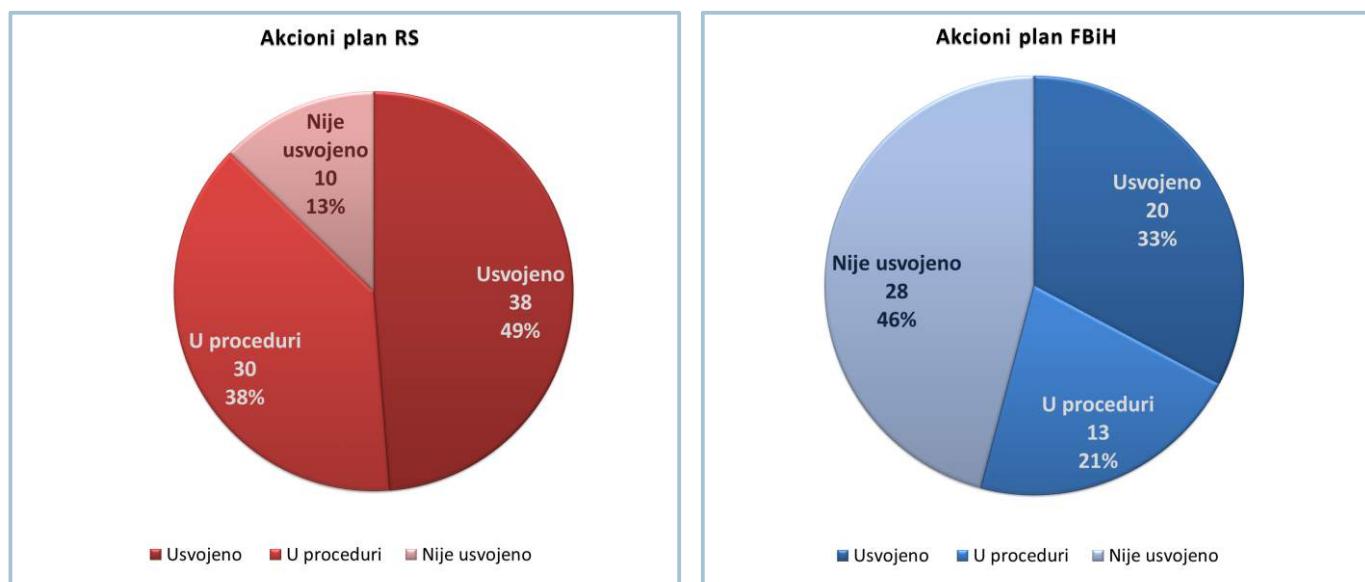
4.1.2. Pregled realizacije Reformske agende na nivou BiH i entiteta

Monitoring realizacije mjera iz akcionih planova za nivo BiH i entiteta, dao je rezultate prikazane na grafikonima koji slijede.

Grafikon 2a: Agregatni prikaz realizacije akcionih planova na nivou BiH, FBiH i RS

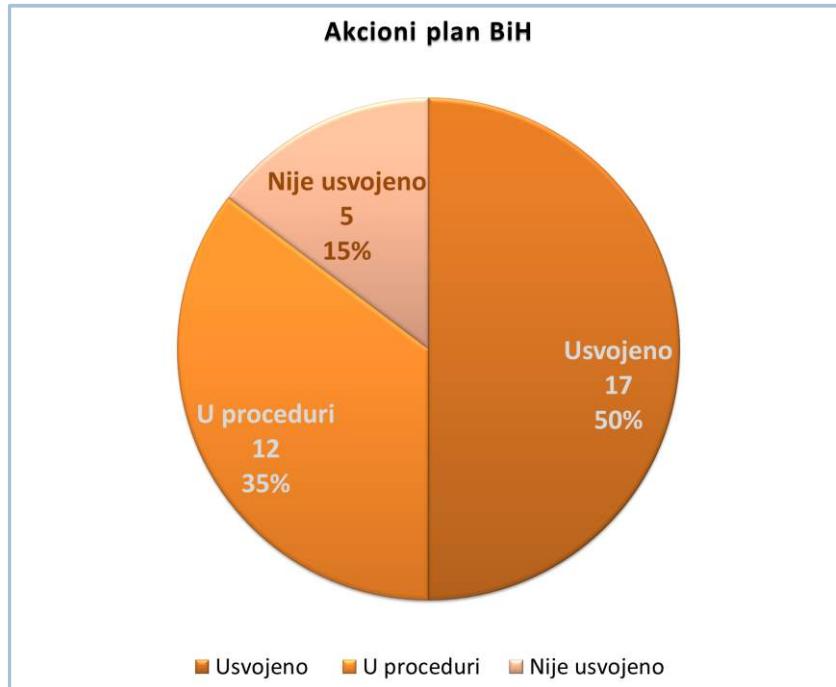
Od ukupnog broja od 172 mjer iz sva tri akciona plana, usvojeno je njih 75, odnosno 43%, u proceduri je 55 mera (32%), dok 43 mjeri ili 25% nije razmatrano.

Grafikon 2b i 2c: Realizacija akcionih planova RS i FBiH

Vlada Federacije u svom revidiranom i dopunjrenom Akcionom planu ima ukupno 61 mjeru, od čega je 20 mjera usvojeno (33%), u proceduri je 13 mjera (21%), a nije usvojeno 28 mjera (46%).

Vlada RS u svom Akcionom planu ima ukupno 78 mjera, od čega je usvojeno 38 mjera (49%), u proceduri je 30 mjera (38%), dok nije usvojeno 10 mjera (13%).

Grafikon 2d: Realizacija Akcioneog plana na nivou BiH

Na nivou institucija BiH, od ukupno 33 mjere, usvojeno je 17 mjera (50%), u proceduri je 12 mjera (35%), dok 5 mjera ili 15% nije ni razmatrano.

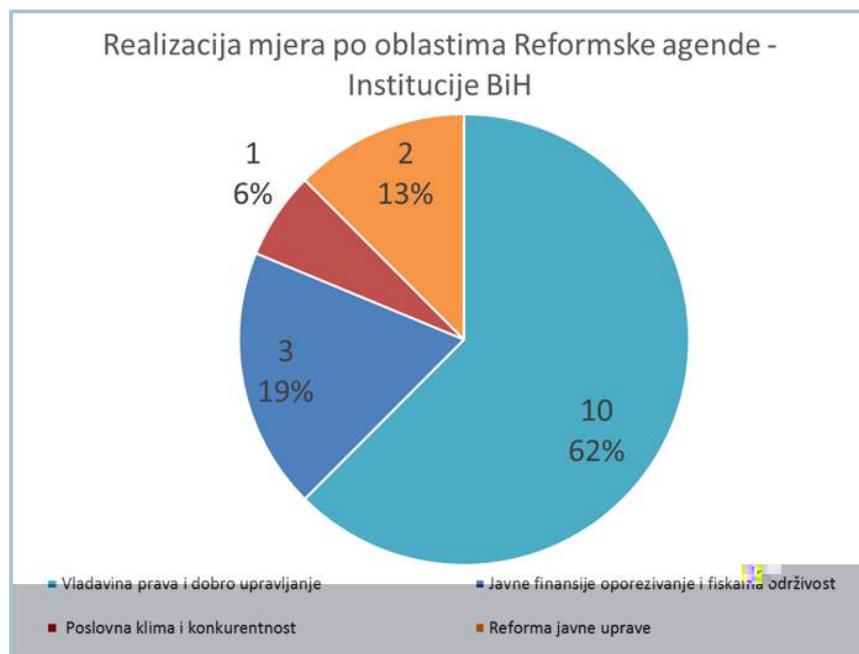
Statistički gledano, institucije BiH, primarno Vijeće ministara, ima najbolju realizaciju vlastitog Akcioneog plana, ali i najmanji broj mjera. Akcioni plan Vlade RS, s obzirom na ukupan broj mjera u planu i broj usvojenih mjera, realiziran je u najvećem obimu. Akcioni plan na nivou FBiH realiziran je u najmanjem obimu. Od ključnih mjera koje su usvojene u dosadašnjem toku realizacije Agende vrijedi istaći:

- Nivo BiH: Zakon o carinskoj politici, Strategija i Akcioni plan reforme sektora pravde u BiH, Strategija za borbu protiv korupcije, Strategija za prevenciju i borbu protiv terorizma, Stratetegija za upravljanje granicom.
- Nivo RS: Zakon o radu (osporava se na Ustavnom sudu), Zakon o porezu na dobit, Zakon o porezu na dohodak, Zakon o jedinstvenom registru finansijskih izvještaja, Zakon o stečaju, Zakon o fiskalnoj odgovornosti u RS,
- Nivo FBiH: Zakon o radu, Zakon o direktnim stranim ulaganjima, Zakon o porezu na dobit, Zakon o državnim službenicima (osporava se na Ustavnom sudu), Zakon o privrednim društvima, Zakon o unutrašnjem platnom prometu, Uredba o prvom zapošljavanju.

Akcioni planovi sva tri nivoa vlasti u BiH predviđjeli su i 44 mjere ili čak 25% (Vijeće ministara 8 mjera ili 24%, Vlada FBiH 13 mjera ili 21%, te Vlada RS 23 mjera ili 29%) za čiju je implementaciju vremenski rok kontinuiran, pa su i one uzete u razmatranje u okviru ovog izvještaja o monitoringu, te vrednovane kao nerealizirane ili u proceduri. Primjeri takvih mjera su „Uspostaviti efikasnu prevenciju korupcije i sukoba interesa u pravosuđu“ ili „Reforma sistema obrazovanja“.

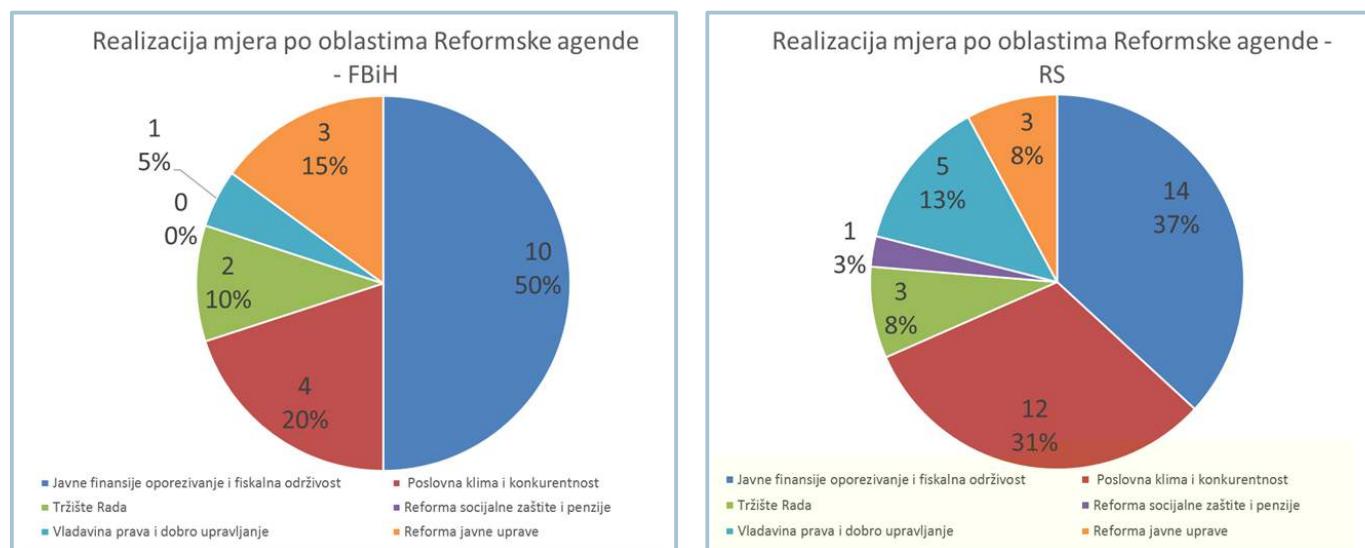
Najvažnije mjere (primarno zakoni) prečesto su usvajane po hitnom postupku i bez javne rasprave, suprotno odredbama parlamentarnih poslovnika i javnom interesu. U Federaciji BiH, pet od osam (ili 63%) donesenih zakona doneseni su po hitnom postupku, u Republici Srpskoj od 17 donesenih zakona, 7 su usvojeni po hitnom postupku, ili 41%, dok na nivou BiH nije zabilježeno donošenje zakona iz Reformske agende po hitnom postupku. Vidljivo je da se ova nedemokratska praksa najčešće koristila u Federaciji BiH. Neki od važnijih zakona koji su usvojeni u Federaciji BiH po hitnom postupku: Zakon o privrednim društvima, Zakon o direktnim stranim ulaganjima, Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o doprinosima, Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o državnoj službi Federacije BiH.

Grafikoni koji slijede daju pregled distribucije realiziranih mjer po oblastima Reformske agende, za svaki od nivoa.

Grafikon 3a: Realizacija Reformske agende po oblastima – nivo BiH

Iz Grafikona 3a, vidljivo je da je velika većina ili 81% realiziranih mjer na nivou institucija BiH u oblastima Vladavina prava/dobro upravljanje, te Javne finasije, te da je ova distribucija realizacije približno proporcionalna distribuciji mjera po oblastima (Grafikon 1a).

Grafikon 3b i 3c: Realizacija Reformske agende po oblastima – nivo Federacije BiH i RS

Uvidom u realizaciju mjera po oblastima Agende na nivou entiteta, vidljiva je dominacija mjera u oblastima Javnih finansija i Poslovne klime. U Federaciji BiH to prvi čini polovinu svih realiziranih mjera, a zajedno čak 70% svih realiziranih mjera. Zbirni pokazatelj za ove dvije oblasti i u RS je vrlo sličan – 63%. Ovo nam nedvosmisleno ukazuje na neformalnu prioretizaciju ove dvije oblasti Reformske agende u odnosu na sve ostale. Primjera radi, u Federaciji BiH, u oblasti Reforma socijalne zaštite i penzija nijedna mjera nije realizirana, a oblast Vladavina prava i u Federaciji BiH i u RS učestvuje sa tek 5% mjeru u realizaciji. Navedeno ukazuje na zaključak da nema sinhroniziranog holističkog pristupa reformama. Pretjerana, a istovremeno neformalna, prioretizacija dvije oblasti i pratećih mjeru, stavljajući u drugi plan sve ostale, može doprinjeti daljnjoj destabilizaciji ekonomskih i socijalnih odnosa u društvu, jer sve mjerne na u oblasti liberalizacije radnog zakonodavstva i regulacije sive ekonomije, uz obuzdavanje javne potrošnje, nužno moraju jačati sistem socijalne podrške i vladavine prava, snažnog institucionanog poretka i jednakosti pred zakonom.

4.1.3. Pregled realizacije Reformske agende na kantonalnom nivou

Zaključno s 30.09.2016. godine svoje akcione planove donijelo je sedam kantonalnih vlada (USK, SBK, HNK, ZDK, KS, TK i K10) dok vlade PK, ZHK i BPK Goražde još uvijek ovu obavezu nisu izvršile. Za potrebe ove analize, korišteni su javno dostupni izvještaji o realizaciji mjeru iz akcionih planova vlada KS, TK, ZDK i K10. Iako su dobine zahtjev za dostavu dokumenta temeljem Zakona o slobodi pristupa informacijama, Vlade SBK, USK i HNK, bez obrazloženja nisu dostavile dokument o realizaciji mjeru, pa ne isključujemo mogućnost da takvi izvještaji ne postoje.

Samo tri akcionalna plana (ZDK, TK i KS) imaju predviđene mjerne razvrstane po oblastima Reformske agende, ali su rokovi za implementaciju mjeru vrlo paušalni; npr. neka mjeru treba da se realizira u 2016, bez navođenja mjeseca, a za veći broj mjeru rok implementacije je 2016.-2018. godina.

Generalna ocjena kantonalnih akcionalih planova, koji su javno dostupni, jeste da su to vrlo općeniti dokumenti koji sadrže prosti popis planiranih aktivnosti – mjeru vlada i resornih ministarstava. Stiče se utisak da kantonalne vlade ili nemaju razumjevanje svrhe ili nemaju kapacitet za izradu ovako važnog dokumenta kakav jeste srednjoročni akcioni plan provedbe reformi. Vlade su uglavnom kopirale mjeru iz vlastitog godišnjeg programa rada, bez jasnih obilježja da li su to mjeru koje prate oblasti Reformske agende, koji je cilj i očekivani rezultat navedenih mjeru, da li su to provedbeni propisi ili zakoni, koji su rokovi, itd.

Upravo i površna analiza realizacije kantonalnih akcionalih planova pokazuje da je u prosjeku, od približno 50 planiranih mjeru, tek nekoliko mjeru realiziranoa, a prosječna realizacija po katnonu je oko 10%, što je zanemariv učinak. Na primjeru četiri kantona koji imaju vlastite akcione planove, prikazaćemo stanje.

Akcioni plan Vlade ZDK sadrži ukupno 55 planiranih mjeru. Donesene su ukupno 4 mjeru od kojih je važno istaknuti Strategiju razvoja ZDK za period 2016.-2020. i pojednostavljinje procedure izdavanja građevinske dozvole. Više od 90% mjeru nema preciznog roka za donošenje.

Akcioni plan Vlade TK sadrži ukupno 70 mjeru. Usvojeno je 11 mjeru od kojih ja važno istaknuti Izmjene i dopune Zakona o srednjem obrazovanju, Izmjene i dupune Zakona o osnovnom obrazovanju, Program podrške razvoju kantona, Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o inspekcijsama TK, idr. Većina planiranih mjeru nema konkretnog roka za donošenje.

Akcioni plan Vlade KS sadrži ukupno 57 mjera. Usvojeno je 7 mjera od kojih je važno istaknuti, Program javnih investicija, Zakon o turizmu, Zakon o podsticaju razvoja male privrede, Program mjera za podsticaj zapošljavanja, Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o platama i naknadama članova organa upravljanja, idr. Ostale mjere su uglavnom u toku, odnosno u procesu donošenja, dok 50% mjera iz akcionog plana (28 mjera) nema konkretnog roka za donošenje.

Akcioni plan Vlade K10 nema u svom naslovu referiranje na Reformsku agendu, nego samo period 2015.-2018.g. Planom su predviđene ukupno 42 mjere koje nisu razvrstane po oblastima Reformske agende. Usvojeno je 5 mjera od kojih je važno istaknuti Zakon o građenju, Zakon o vodama, Program javnih investicija. Većina ostalih mjera je u procesu donošenja, bez preciznog roka za realizaciju.

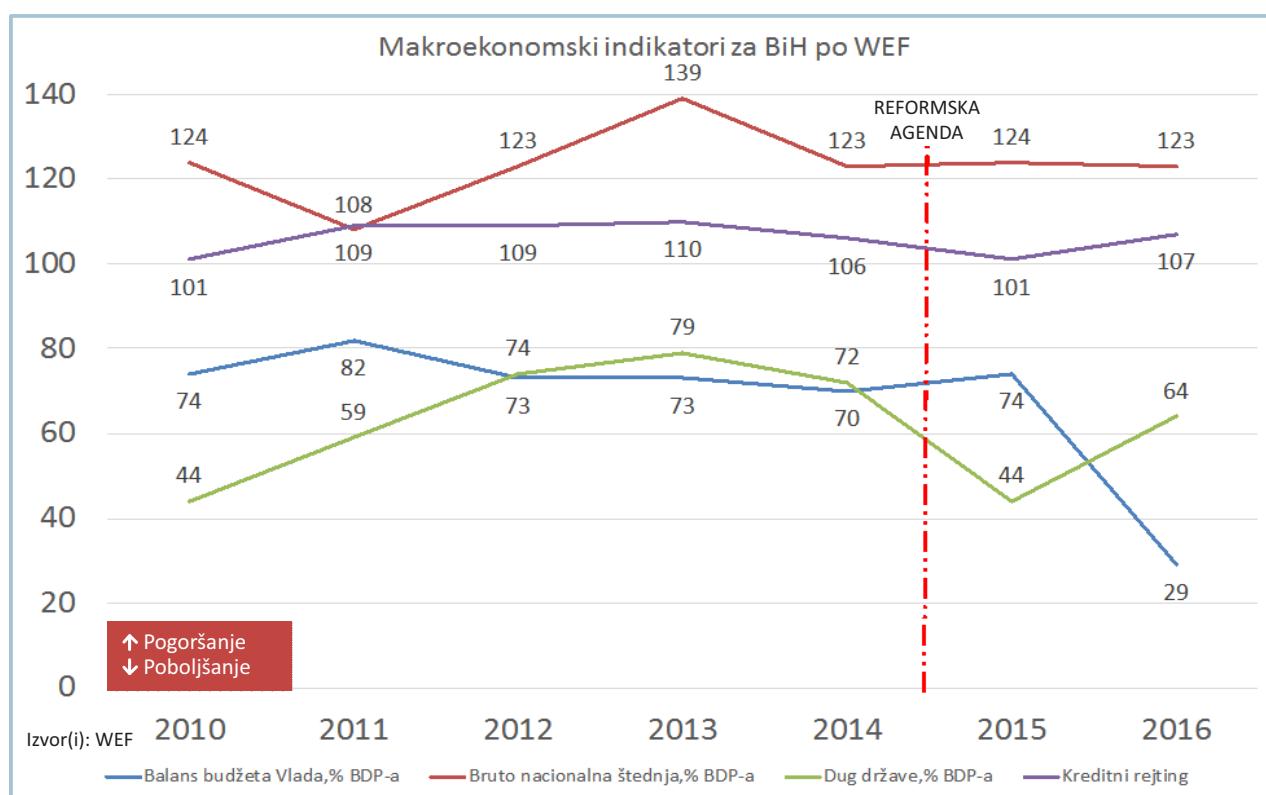
4.2. PREGLED INDIKATORA ZA MJERENJE EFEKTIVNOSTI REFORMSKE AGENDE

4.2.1. Oblast: Javne finansije, poreska politika i fiskalna održivost

Akcioni plan na nivou BiH, u ovoj oblasti je predvidio usvjanje ukupno 9 mjera, od kojih su tri realizirane: Prijedlog zakona o budžetu BiH za 2016. godinu, Strategija upravljanja javnim dugom BiH, Utvrditi ukupan fond plaća u javnom sektoru. Izmjene i dopune Zakona o akcizama ili jačanje ovlaštenja poreskih organa su primjeri mjera koje nisu realizirane.

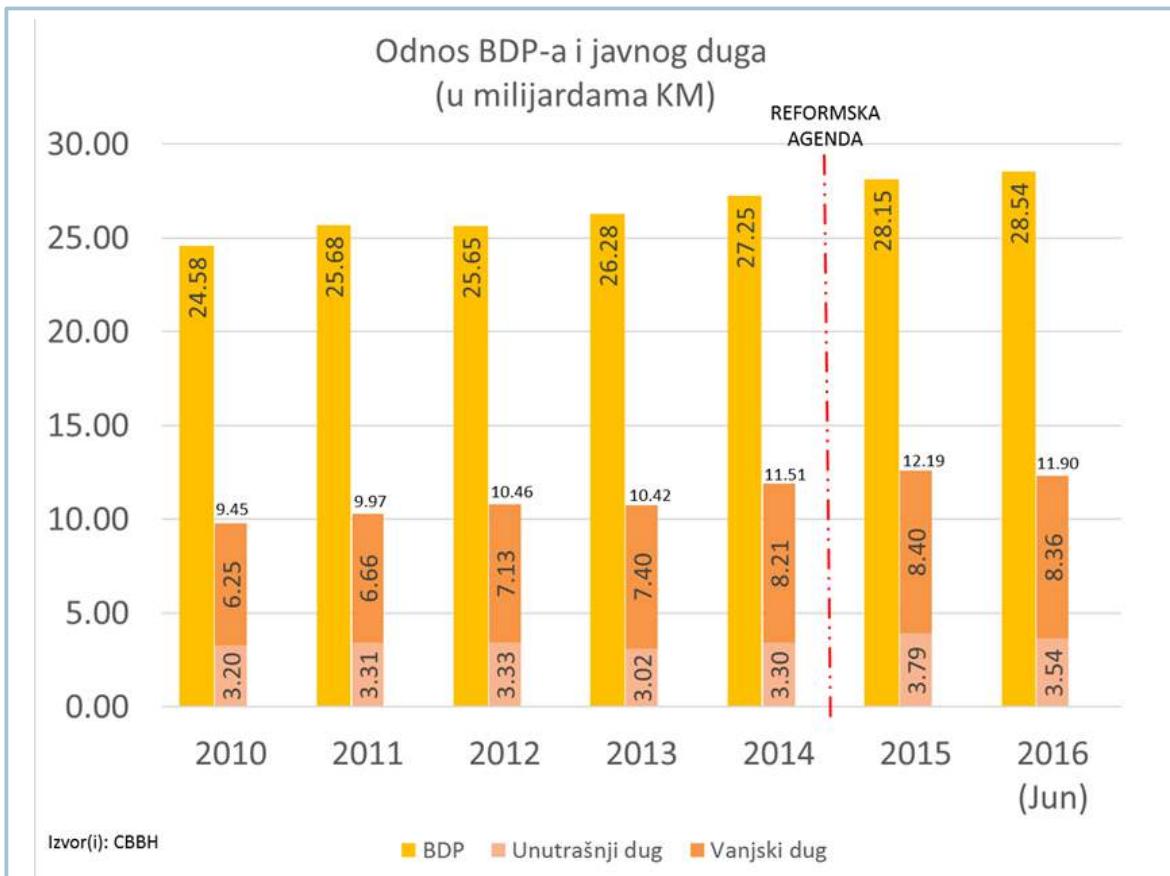
Vlada FBiH je od 19 mjera iz Akcionog plana realizirala 12 mjera, tako da je u ovoj oblasti postigla najveću efikasnost. Vlada RS je od planiranih 22, usvojila 14 mjera. Zakon o izmjenama i dupunama zakona o komunalnoj policiji je mjera od koje je Vlada odustala.

U nastavku slijedi pregled paketa indikatora koji prikazuju stanje u ovaj oblasti u posljednjih nekoliko godina.

Grafikon 4

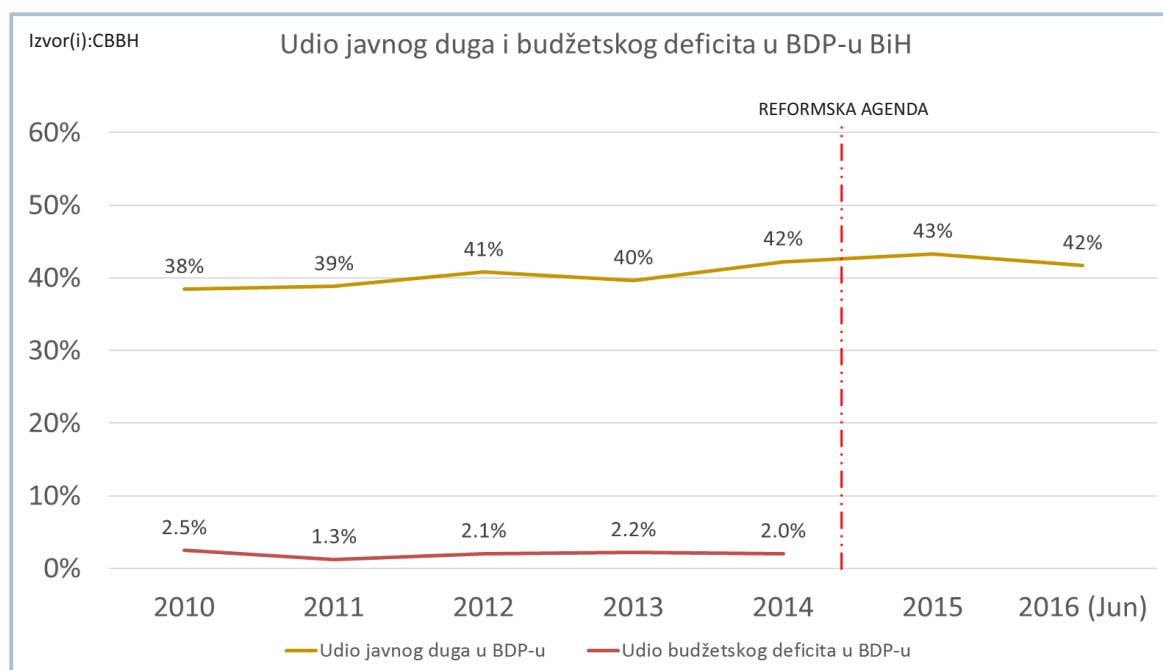
Iz Grafikona 4, vidljiv je makroekonomski trend u posljednjih 7 godina. U odnosu na višegodišni trend i posebno prošlu godinu, značajne promjene su se desile na indikatoru *Balans budžeta vlada* i indikatoru *Dug države*, pri čemu je BiH po prvom indikatoru značajno bolje (za 45 mesta), a drugom značajno lošije (za 20 mesta) rangirana u odnosu na proslu godinu. Objasnjenje možemo pronaći u budžetskim kretanjima koja će biti pojašnjena u nastavku ovog poglavlja. Pojednostavljeno, vlade u BiH, imaju balansirane budžete tokom 2015. i 2016. godine, što znači da je iznos rashoda ili viši ili jednak iznosima budžetskih prihoda, ali da je budžetski debalans rezultat velikog tereta duga i otplate kredita (vidi grafikone 9a i 9b).

Grafikon 5

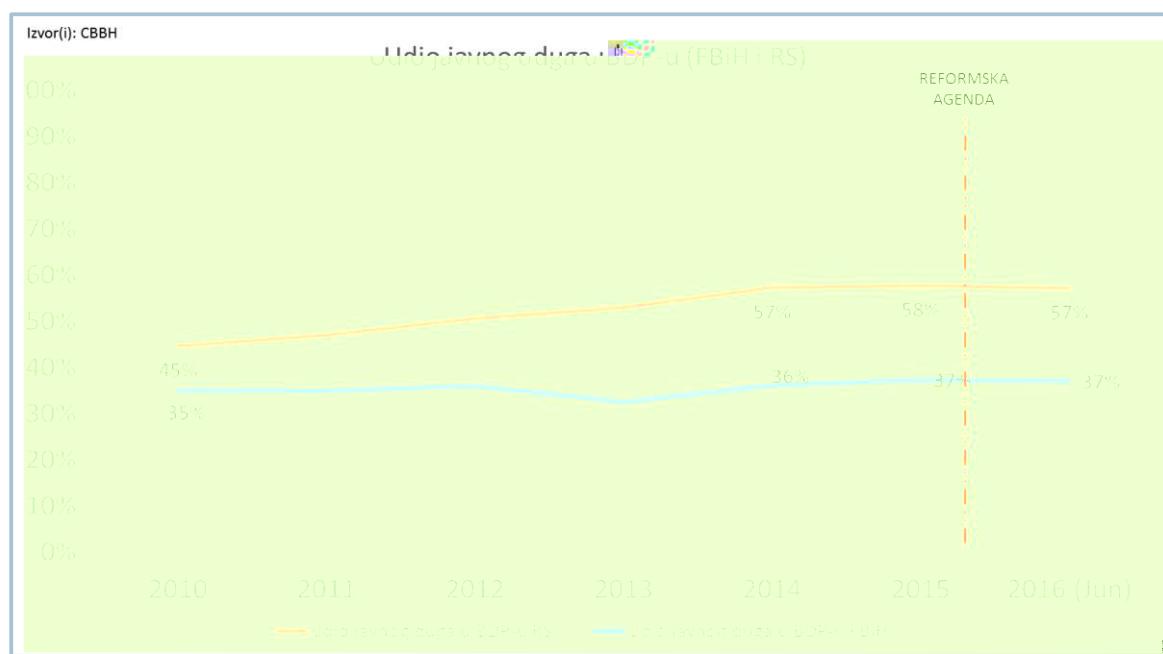
Iz Grafikona 5 vidljiv je sedmogodišnji trend i odnos BDP-a i javnog duga², gdje gotovo proporcionalno raste i BDP i javni dug. S obzirom da u prikaz 2016. nije uvršten novi kreditni aranžman s MMF-om, realiziran u septembru 2016, stanje na kraju 2016. biće značajno drugačije u odnosu na prikaz iz juna 2016. Pojednostavljeno, ukupni javni dug već sedam godina raste, pri čemu je 2015. dostignut historijski maksimum od 43% BDP-a, a od 2010. do 2015. uvećan je za 30%. Ovakav trend apsolutno je neodrživ, a bez vrlo ozbiljnog pristupa reformama, nužno će dovesti do ekstremnih budžetskih rezova i/ili ekstremnih uvećanja poreza. Osim zaduživanja kod međunarodnih finansijskih institucija, koje čak možemo smatrati stabilizirajućim elementom zaduživanja, značajan dio zaduživanja otpada na neodrživo, skupo, višestruko negativno unutrašnje i komercijalno zaduživanje.

² Važno je napomenuti da u obuhvat javnog duga iskazan kroz ovaj indikator, ne ulazi stvarni ukupni javni dug, već samo finansijsko zaduživanje vidljivo kroz budžetske primitke/rashode vlada. U pravilu, u javni ili državni dug bi trebala ući sva unutrašnja potraživanja od države, što bi obuhvatilo unutrašnja potraživanja na temelju pravomoćnih presuda, dugovanja javnog zdravstva, javog školstva, vanbudžetskih fondova, itd., pri čemu bi ukupni iznos javnog duga bio višestruko viši.

Grafikon 6

Grafikon 6a daje uvid u udio javnog duga i budžetskog deficitu u BDP-u tokom 6 godina, gdje je tokom svih godina vidljiva zabrinjavajuća progresija, posebno u posljednje dvije godine. Tokom 2015. dostignut je historijski maksimum od 43% javnog duga. Ovo su ujedno kritično važni makroekonomski pokazatelji, s obzirom da su dio EU (Maastricht) kriterija. Za 2015. godinu, kao ni za prvu polovinu 2016., zvanični podatak o konsolidiranom budžetskom deficitu nije objavljen, što je jedan od niza primjera neažurne i neefikasne javne statistike u BiH.

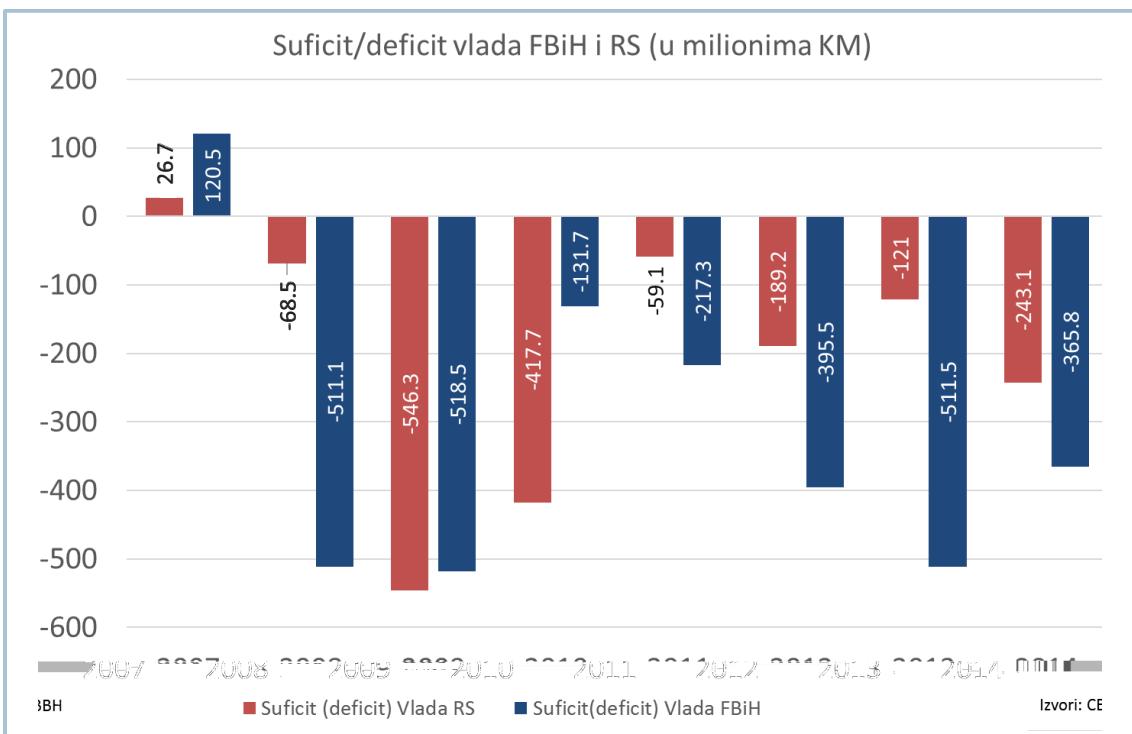
Grafikon 6b

Iz Grafikona 6b možemo vidjeti udjele javnog duga u BDP-u po entitetima sa značajno višom zaduženošću u RS, nego u Federaciji BiH, mada unazad dvije godine u oba entiteta bilježimo rast javnog duga, najvećim dijelom zbog unutrašnjeg komercijalnog zaduzivanja. Nekonsolidirani i nezvanični pokazatelji za 2016. godinu pokazuju da će udio javnog duga u BDP-u Republike Srpske na kraju 2016. gotovo sigurno preći Maastricht prag od 60% BDP-a. Ovdje je vidljiv balast kojim javni dug RS-a ustvari značajno podiže ukupni javni dug BiH.

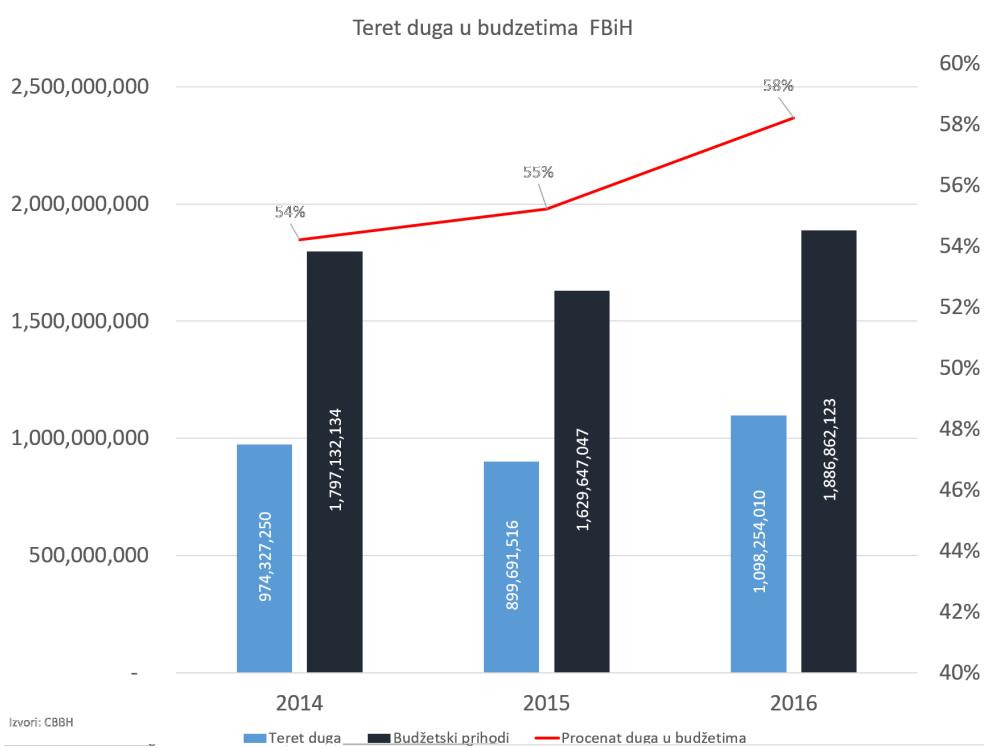
Grafikon 7

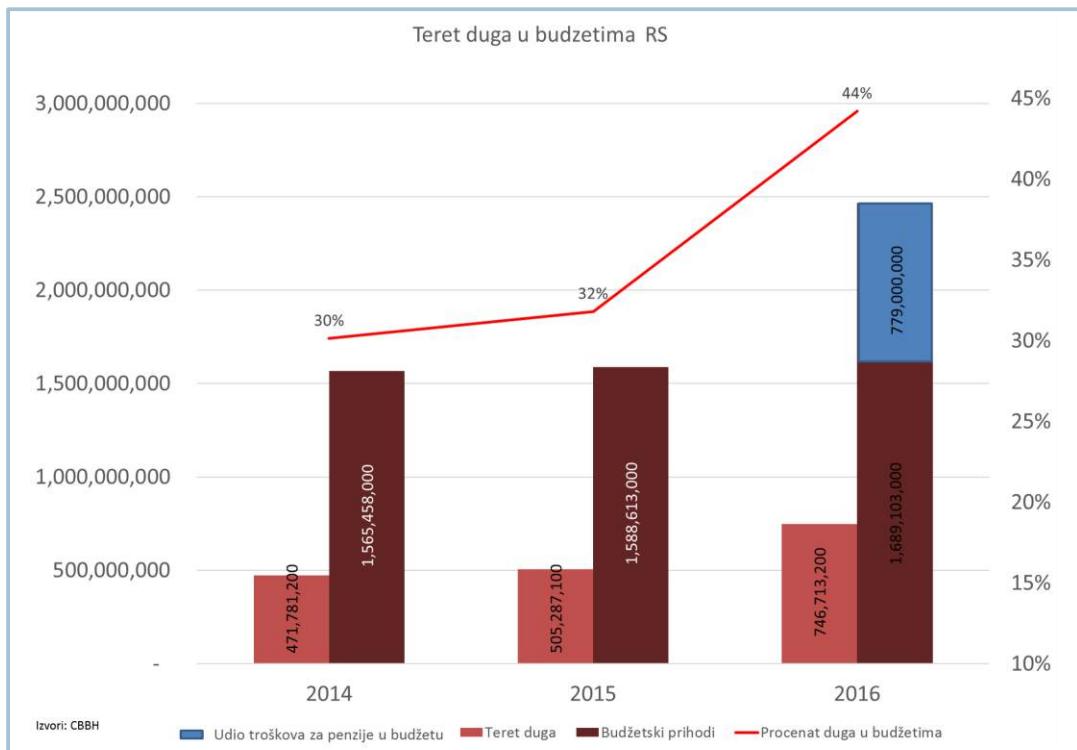
Zaduženost po stanovniku kontinuirano raste do 2015., a trenutno prosječno iznosi 3.370KM! Tokom 6 godina zaduženost po stanovniku uvećana je za 911 KM ili 37%, pri čemu je zaduženost per capita u Republici Srpskoj viša za 80% u odnosu na drugi entitet. Zaduženost na kraju 2016. biće značajno uvećana za nove tranše kreditnog zaduženja kod IMF-a, koje su realizirane nakon juna 2016.

Grafikon 8a

Grafik

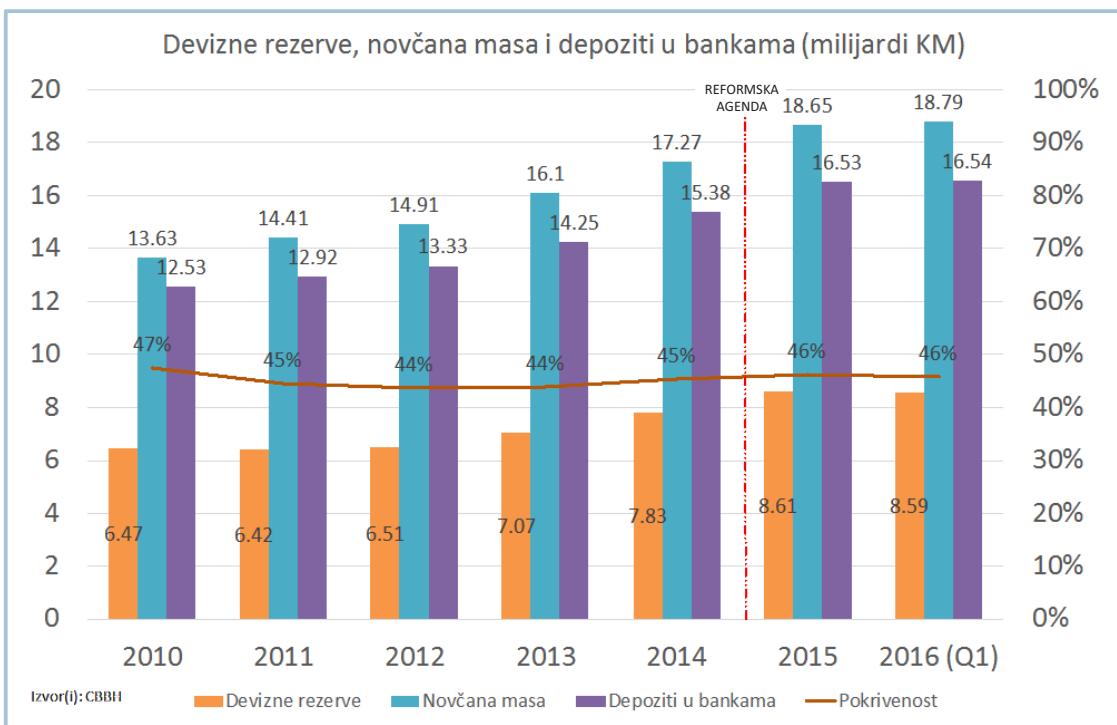
Grafikon 9b

Grafikoni 9a i 9b skreću pažnju na ono što se u podacima o tekućem suficitu/deficitu ne vidi, a to je enormni teret servisiranja duga u budžetima, posebno u Federaciji BiH i to s trendom rasta, umjesto snižavanja, što je bio jedan od prioriteta Reformske agende. Takođe, udio od 55%, odnosno 58% duga u budžetu Federacije BiH za 2015. i 2016., koji je samo ekstreman nastavak trenda iz ranijih godina praktično je zarobio budžet i minimizirao šanse za stvarnu stabilizaciju javnih finansija. Iako je u RS procentualni udio nešto niži, idalje je kritično visok, pa ovi budžetski balasti neminovno vode ka zaključku da se entitetski budžeti, a time i entiteti i država, nalaze u dužničkoj krizi. Eventualno neizvršenje obaveza prizišlih iz rastućeg duga, koje su sada već ozbiljna prijetnja, gurnulo bi već oslabljeni bankarski sistem u nesolventnost. Trenutno se taj scenarij odgađa konstanim zaduživanjem. Međutim, ovo gomilanje duga neminovno predstavlja problem jer bi dug u pravilu trebao biti servisiran budžetskim suficitima. U protivnom, stari dugovi se servisiraju novim zaduživanjem, čime se zapravo otplata samo dalje i skuplje odgađa. U slučaju BiH, sektor opšte vlade od početka krize 2008. godine bilježi isključivo deficite. U ovom periodu gašenje postojećih dugova ne samo da nije bilo moguće, nego je zaduženost opšte vlade još dodatno povećana. Finansijske potrebe vladinog sektora su ubrzano rasle u posljednjih sedam godina kako radi refinansiranja rastućih obaveza servisiranja starog duga, tako i radi finansiranja budžetskih deficitova dodatnim zaduživanjem⁴.

Čak i u slučaju dugoročne solventnosti, rastuće potrebe finansiranja u slučaju BiH mogu predstavljati problem obzirom na ograničene mogućnosti refinansiranja postojećeg duga vlade. Naime, kada se javi potreba finansiranja deficit-a, loš kreditni rejting BiH praktično onemogućava pristup tržištima kapitala pod prihvatljivim uslovima (kamatama nižim od ekonomskog rasta). Iako je u kratkom roku moguće privremeno se zadužiti po izuzetno visokim kamatnim stopama, ovo je na dugi rok neodrživo. Nastavak ovakve prakse bi mogao obeshrabriti privatne investitore da uslijed gubitka povjerenja nastave posuđivati sektoru vlade čak i pod nepovoljnijim uslovima⁵. Stoga je BiH primorana prije svega se oslanjati na posuđivanje od međunarodnih finansijskih institucija pod uslovima znatno povoljnijim od tržišnih. Dakle, sve ovo ukazuje na činjenicu da BiH teško može podnijeti nivo zaduženosti zemalja koje imaju otvoreni pristup tržištima kapitala.

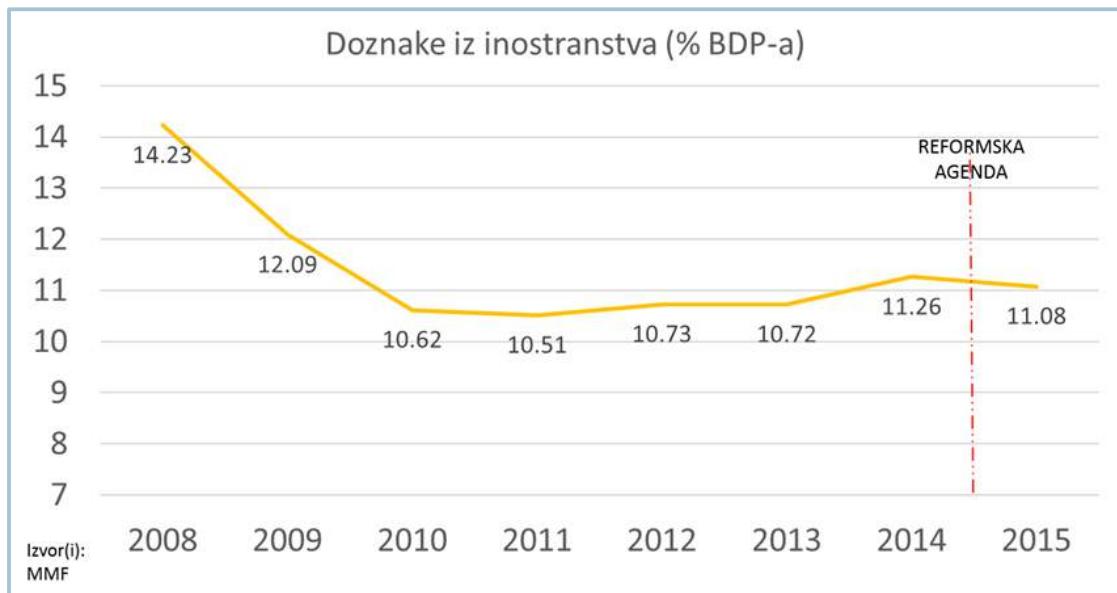
⁴ Informacija o stanju javne zaduženosti BiH, Ministarstvo finansija i reziora BiH, septembar 2016.

⁵ IBID

Grafikon 10

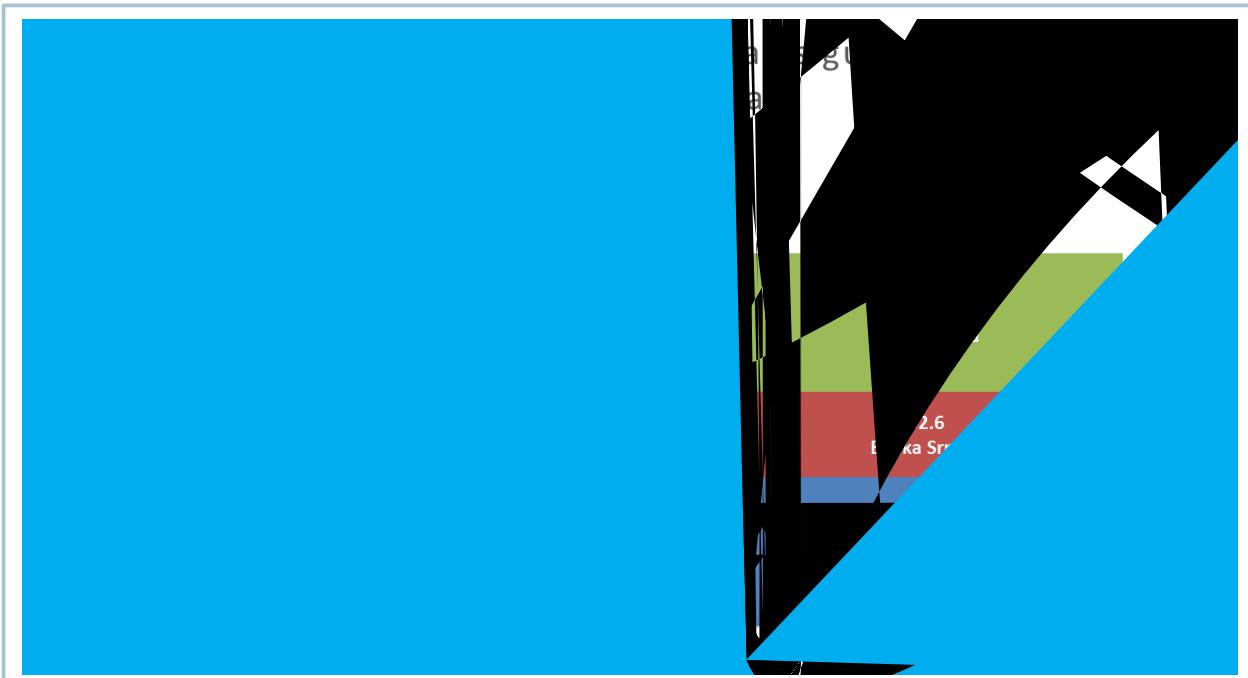
Grafikon 10 daje pregled stanja deviznih rezervi (osiguranja konvertibilnosti valute), trend pokrivenosti novčane mase deviznim rezervama, ukupnu novčanu masu, te vrijednost depozita u bankama. Preko polovine ukupne novčane mase (55%) nije konvertibilno u eure, čime se, u kombinaciji s velikim i rastućim javnim dugom, likvidacijom nekoliko banaka i rastućim nenaplativim kreditima u nekoliko sistemskih i desetak nesistemskih banaka, ugrožava stabilnost valute, što može anulirati sve reformske procese u zemlji na duži vremenski period.

Grafikon 10a

Grafikon 10a pokazuje učešće novčanih (deviznih) rezervi u BDP-u, gdje je vidljivo da se ovaj procenat već šest godina održava na nivou između 10% i 11% BDP, što za 2015. godinu iznosi 3,1 milijardu KM. Zahvaljujući ovom izdašnom deviznom prilivu pozicija deviznih rezervi je poboljšana za ovaj iznos, a u nedostatku priliva deviznih rezervi iz ovih izvora BiH bi se suočila s teškoćom da održi režim valutnog odbora.

Grafikon 12

Nakon opservacije u vezi s Grafikonom 11b, Grafikon 12 nam daje uvid u stanje računa Agencije za osiguranje depozita nakon afera, zatvaranja i/ili likvidacije tri banke u RS uprvoj polovini 2016. godine. Zbog ovako velikih novčanih razmjera ove bankarske afere, finansijski sistem je destabiliziran, a valuta je i po ovom osnovu izložena velikom pritisku. Približno 82% akumuliranih rezervi (235 miliona KM) u Agenciji za osiguranje depozita BiH u prvoj polovini 2016. je potrošeno, što znači da će državni budžet duže vrijeme biti izložen pritiscima eventualne nesolventnosti bankarskog sektora.

4.2.2. Oblast: Poslovna klima i konkurentnost

U analiziranom periodu, maj – septembar, u oblasti Poslovna klima i konkurentnost, vlasti na nivou BiH donijeli su samo jednu mjeru - Zakon o carinskoj politici. Važna mjera u ovoj oblasti – Sveobuhvatno mapirati parafiskalne namete - nije razmatrana.

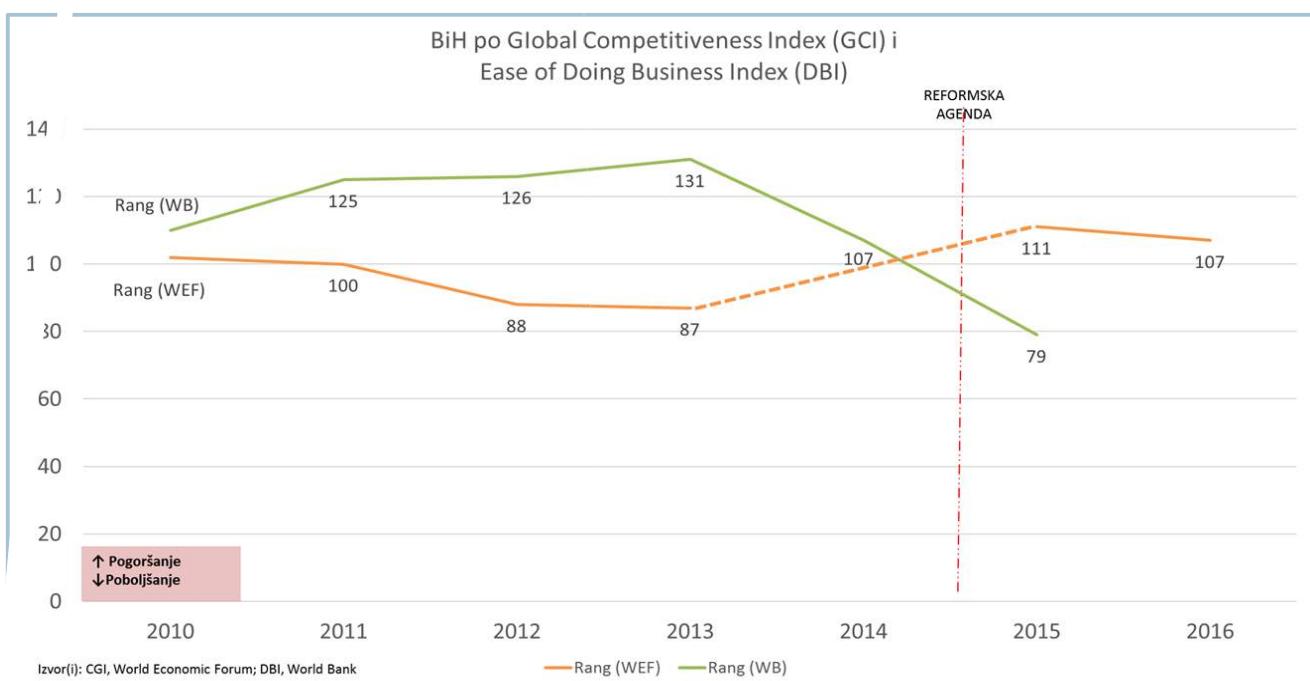
Vlada i Parlament FBiH su u ovom periodu usvojili četiri od 21 planirane mjere. Ovdje ističemo donošenje Zakona o direktnim stranim ulaganjima, Zakona o privrednim društvima, Zakona o unutrašnjem platnom prometu, Program javnih investicija, itd. dok uspostavljanje Registra parafiskalnih nameta ili Zakon o stečaju, Zakon o koncesijama, Osnivanje privrednih sudova, nisu bili među prioritetima Vlade FBiH.

Vlada RS je najviše mjeru usvojila upravo u ovoj oblasti (Zakon o porezu na dobit, Zakon o porezu na dohodak, Zakon o jedinstvenom registru finansijskih izvještaja, Zakon o stečaju, Zakon o porezu na nepokretnosti, itd.). Kao i Vlada FBiH, Vlada RS nije uspostavila Registar parafiskalnih nameta, niti je pokrenuta realizacije mjerne Reforma inspekcija.

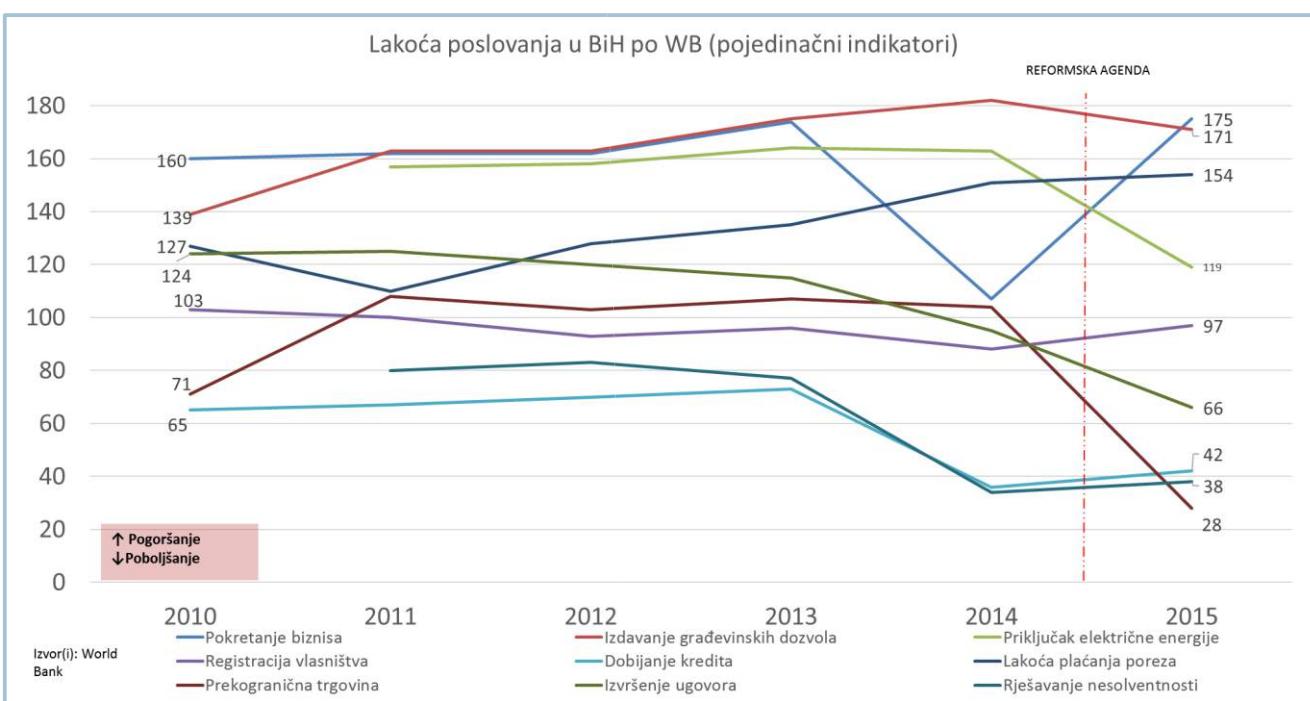
S druge strane, u nastavku su predstavljeni brojni indikatori iz sekundarnih izvora koji daju široku i preciznu sliku o poslovnoj klimi i konkurentnosti u BiH.

N

j

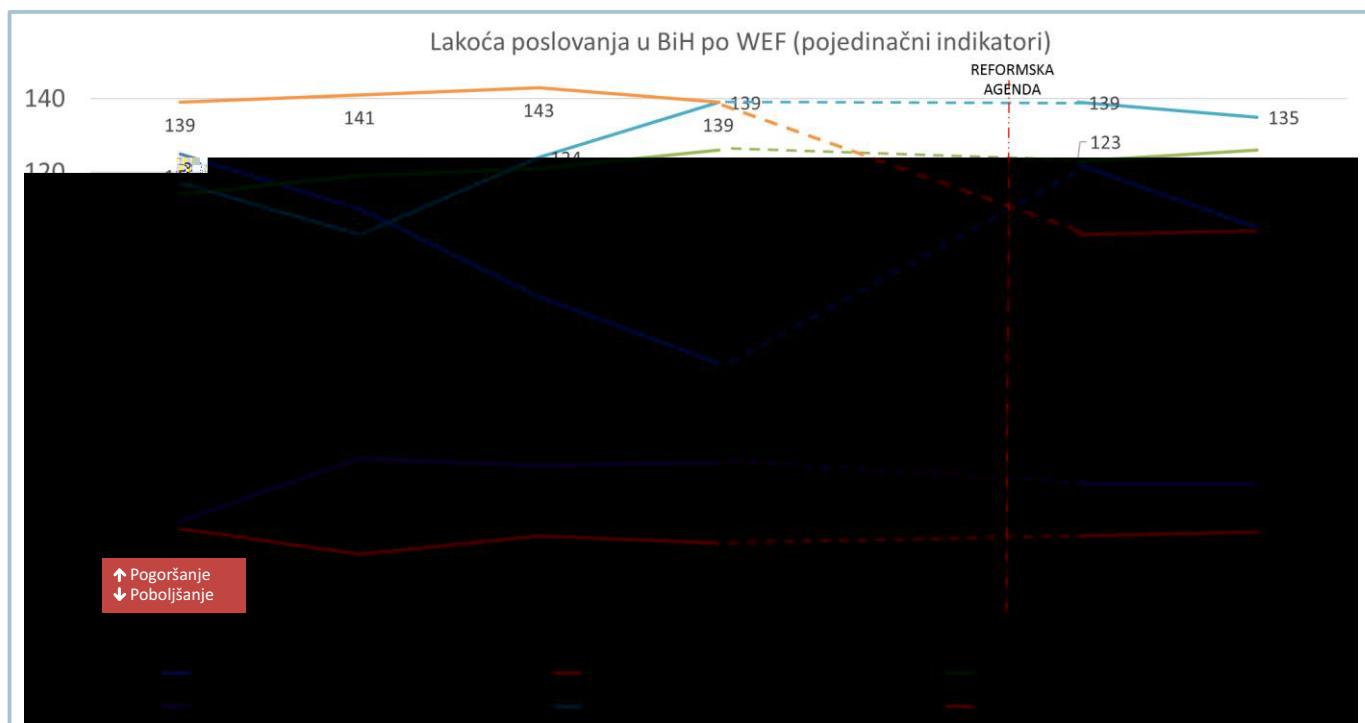

Grafikon 13 prikazuje uporedno rangiranje BiH u Indeksu globalne konkurentnosti (GCI), Svjetskog ekonomskog foruma (WEF) i u Indeksu lakoće poslovanja (DBI) Svjetske banke (WB) u periodu 2010 – 2016. godina za DBI, odnosno 2010. – 2015 za WB⁶. Skala predstavlja 140 tretiranih država svijeta. Viša pozicija na skali (bliže vrijednosti 140) znači krajnje loše rangiranje, dok niža pozicija (bliža vrijednosti 1) znači bolje globalno rangiranje. Opći dojam je da unazad šest godina nema značajnih promjena ukoliko posmatramo rangiranje po WEF metodologiji. S druge strane, WB daje dosta optimističnije pokazatelje za posljednje dvije godine, mada je i najbolje rangirana godina za BiH (2015. – 79. globalna pozicija) idalje u najmanju ruku prosječno loša globalna pozicija.

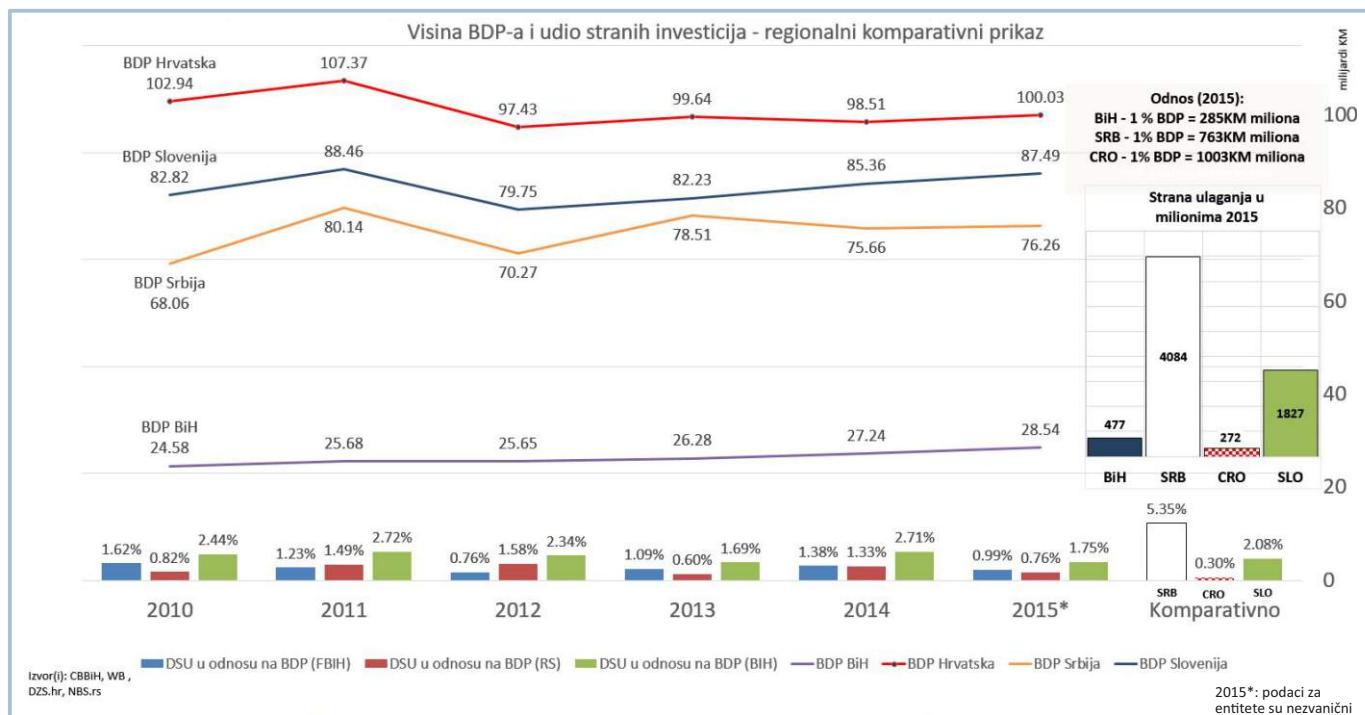
⁶ WB nije objavio podatke za BiH za 2016. godinu.

Grafikon 14 prikazuje pojedinačne indikatore lakoće poslovanja po WB-u, prema kojem je vidljiv trend napretka BiH u posljednje dvije godine po većini indikatora, osim po indikatoru (lakoća) *Plaćanja poreza* i (lakoća) *Izdavanja građevinskih dozvola* gdje je primjetna regresija ili stagnacija. U indikatoru (lakoća) Pokretanja biznisa vidljiv je značajan negativni skok između 2014. i 2015., dok je najviši „pozitivni“ skok vidljiv po indikatoru *Prekogranična trgovina*, zbog dodatne liberalizacije trgovine tokom 2014. i 2015., iako to može biti na štetu domaće ekonomije.

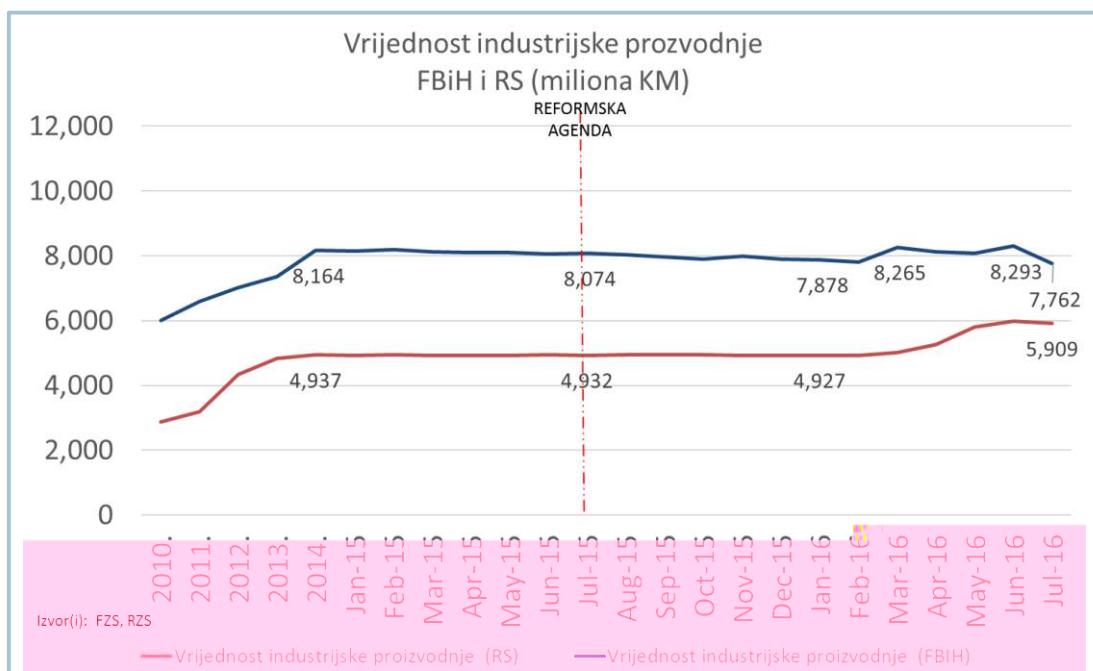
Grafikon 15

Grafikon 15 prikazuje pojedinačne indikatore lakoće poslovanja u BiH po WEF-u u periodu 2010. – 2016., prema kojima je dominantno vidljiva dugotrajna stagnacija na 4 od 6 indikatora, te stagnacija u odnosu na prošlu godinu i na petom indikatoru - *Infrastruktura*. Djelimični progres vidljiv je po indikatoru *Efektivnost antimonopolske politike*, na kojem je u prethodne dvije godine zabilježeno ekstremno pogoršanje. Prosječna pozicija po ovih 6 indikatora je 88, što BIH globalno pozicionira u ispodprosječne zemlje po lakoći poslovanja.

Grafikon 16

Od ambijenta poslovne klime i lakoće poslovanja u određenoj državi najdirektnije zavisi i nivo stranih investicija. Grafikon 16 prikazuje udio direktnih stranih ulaganja (FDI) u BDP-u BiH za period 2010-2016., i to po entitetima i za BiH kumulativno. Vidljivo je da se tokom 6 godina udio FDI kreće u rasponu od 1,69 do 2,72% BDP-a, pri čemu je u 2015. zabilježen ozbiljan pad i iznosi tek 1,75% ili nešto ispod 500 miliona KM. U poređenju s regionalnim uporednim primjerima, Srbijom gdje FDI učestvuje sa 5,3% ili Slovenijom sa 2,1%, dokazujemo vrlo ozbiljan izazov s kojim se BiH mora suočiti – privući strane investicije. Posebno indikativan jeste uvid u realnu vrijednost BDP-a navedenih država, gdje je vidljivo da Slovenija sa dosta manjim brojem stanovnika ima 3 puta, a Hrvatska gotovo 4 puta viši BDP. To znači da je vrijednost 1% BDP-a u BiH 285 miliona KM, u Srbiji 763 miliona KM, a u Hrvatskoj 1003 miliona KM.

Grafikon 17

Grafikon 17 prikazuje komparativne trendove vrijednosti industrijske proizvodnje po entitetima za period 2010.-2016. (drugi kvartal). Prikaz je pokazivao blagi trend rasta od donošenja Agende do sredine 2016. godine, a nakon toga vidljivi pad u FBiH od 2,4%, te 1,7% u RS, posebno u posljednja dva mjeseca mjerena (juni-juli 2016.).

Studija slučaja: SIVA EKONOMIJA

Siva ekonomija u BiH predstavlja značajan dio cjelokupne ekonomske aktivnosti. Posljednje procjene veličine sive ekonomije iz 2007. godine od strane Schneider et.al. (2010) ukazuju na procenat od oko 40% od BDP-a. Nažalost, u nedostatku ozbiljnih metodoloških pristupa i naučno zasnovanih studija o procijeni recentnog stanja, preostaje oslanjanje na makroekonomske metode mjerena obima sive ekonomije.

Potražnja za gotovinom (keš novac) je jedan od metoda procjene veličine sive ekonomije. Analizom količine gotovine koja fluktuirala izvan bankarskog sistema u BiH, primjećujemo enormne iznose od oko 3 milijarde KM, od ukupno 3,5 milijardi KM gotovine izvan monetarnih vlasti (CBBH Kvartalni bilten 1, 2016). Od količne gotovine izvan bankarskog sistema, direktno zavisi i obim sive ekonomije. Dakle, 0,5 milijardi gotovine opslužuje cijeli bankarski sistem, dok 6 puta više gotovine opslužuje transakcije koje ne prolaze kroz bankarski sistem i gorivo su za sivu ekonomiju.

Drugi metod procjene obima sive ekonomije je procjena veličine neformalne zaposlenosti. Upoređujući razliku izmeđe evidencione i anketne nezaposlenosti, dolazimo do podatka da neformalna zaposlenost u BiH iznosi oko četvrtine ukupne zaposlenosti, odnosno preko 200 hiljada zaposlenih. To u konačnici, uzimajući nekoliko metoda procjene u ozbir, daje veličinu dohotka neformalne ekonomije u BiH oko 25% BDP-a.

Siva ekonomija predstavlja gorući problem za BiH vlasti jer uništava motivaciju za legalno poslovanje, podstiče i predstavlja nelojalnu konkureniju, umanjuje prihode u budžetskim kasama i produbljuje problem neodrživosti vanbudžetskih fondova, demotivira strane investicije zbog nedostaka vladavine prava i neuređenosti tržista. Proširenje poreske osnove ukidanjem svih oblika sive ekonomije, od neregistriranih ekonomske aktivnosti do nelegalne ekonomske aktivnosti, paralelno s umanjenjem poreskih opterećenja na rad, neophodno je zbog fiskalne održivosti ali i zbog uspostavljanja funkcionalnih tržista po principu fer konkurenije, jednakosti pred zakonom i iskorjenjivanja korupcije.

Studija slučaja: PARAFISKALNI NAMETI

Ne postoje zvanični podaci o broju parafiskalnih nameta, jer nije urađen Registar. Prema nezvaničnom podacima projekta FAR/USAID, u Republici Srpskoj postoji ukupno 112 parafiskalnih taksi i naknada, od čega je 48 prihod budžeta RS, 11 se dijeli između budžeta RS i opštinskih ili gradskih budžeta i 53 predstavljaju prihod opštinskog, odnosno gradskog budžeta. U Brčko distriktu BiH postoji 79 parafiskalnih nameta. Svi su prihod budžeta Distrikta. Na nivou Federacije BiH i kantona postoji 176 jedinstvenih šifara prihoda koji se mogu okarakterisati kao taksa ili naknada. Problem broja parafiskalnih nameta u BiH jeste što još uvijek nisu definirani kriteriji po kojima bi se uradio Registar (osim u RS gdje je nacrt Registra pripremljen), npr. da li je kriterij pravni osnov, koji nivo vlasti je polazni, kako evidentirati one naknade koje se raspoređuju po kantonima, ili po različitim nivoima vlasti istovremeno i dr. Rezmirajmo, u BiH postoji najmanje 370 parafiskalnih nameta.

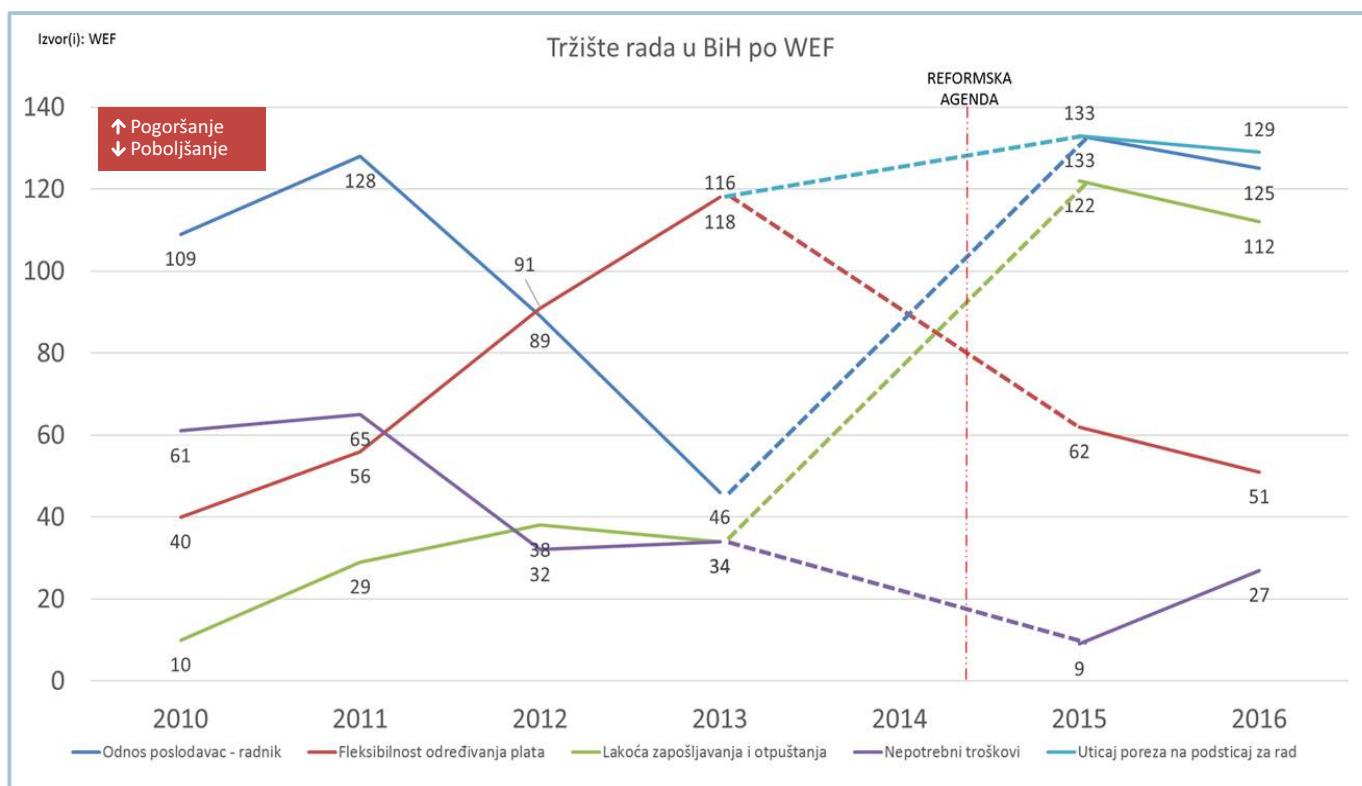
4.2.3. Oblast: Tržište rada

Vijeće ministara svojim Akcionim planom nije predvidjelo donošenje niti jedne mjere iz ove oblasti.

U ovoj oblasti Vlada FBiH je usvojila najznačajnije mјere: Zakon o radu i Uredbu o prvom zapošljavanju i samozapošljavanju, dok mјera *Razdvojiti obavezno zdravstveno osiguranje od funkcije posredovanja u zapošljavanju* nije bila u prioritetu rješavanja Vlade FBiH. Mјera *Reforma sistema obrazovanja*, je mјera sa kontinuiranim vremenskim rokom, čime je teže pratiti njenu realizaciju, a traži i razmatranje realizacije mјera na kantonalm nivou, koji ima nadležnost nad ovom javnom politikom.

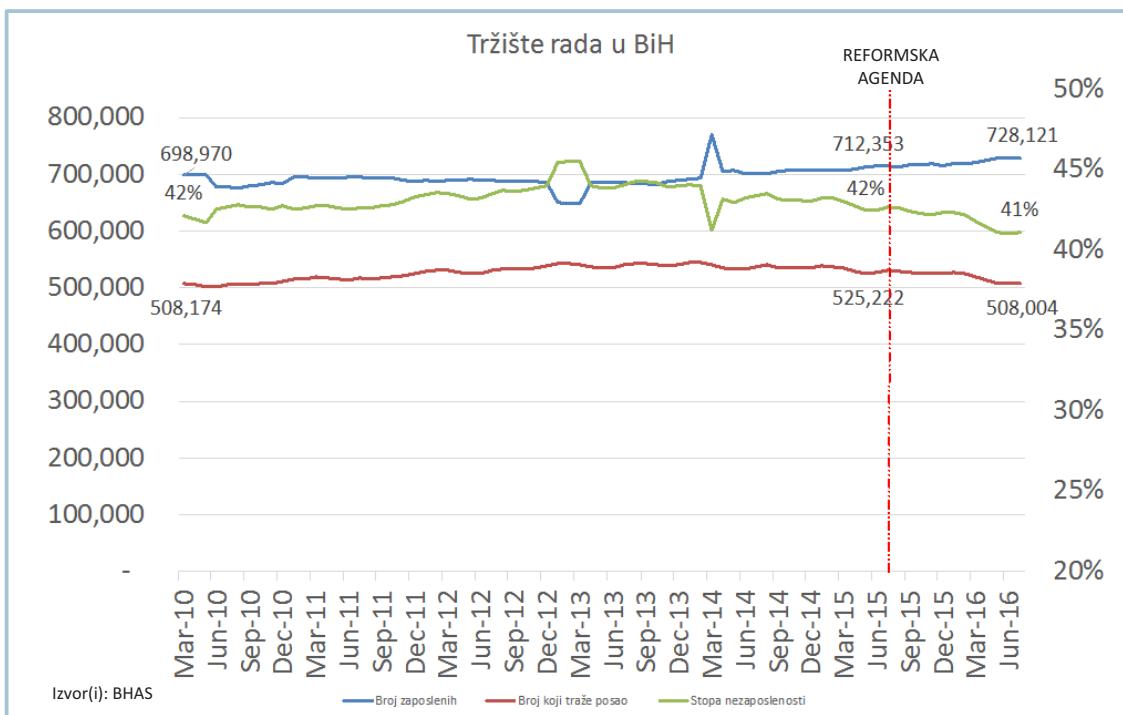
Akcioni plan Vlade RS u ovoj oblasti realiziran je s tri mјere – Zakonom o radu koji je usvojen, iako se i njegov sadržaj i procedura donošenja osporava pred Ustavnim sudom RS, te mјere *Uvođenje šema podrške za tražioce prvog posla* i *Poboljšati vraćanje ljudi u radni status*. Mјera *Razdvojiti obavezno zdravstveno osiguranje od funkcije posredovanja u zapošljavanju*, nije bila razmatrana.

U nastavku slijedi pregled sekundarnih indikatora u ovoj oblasti.

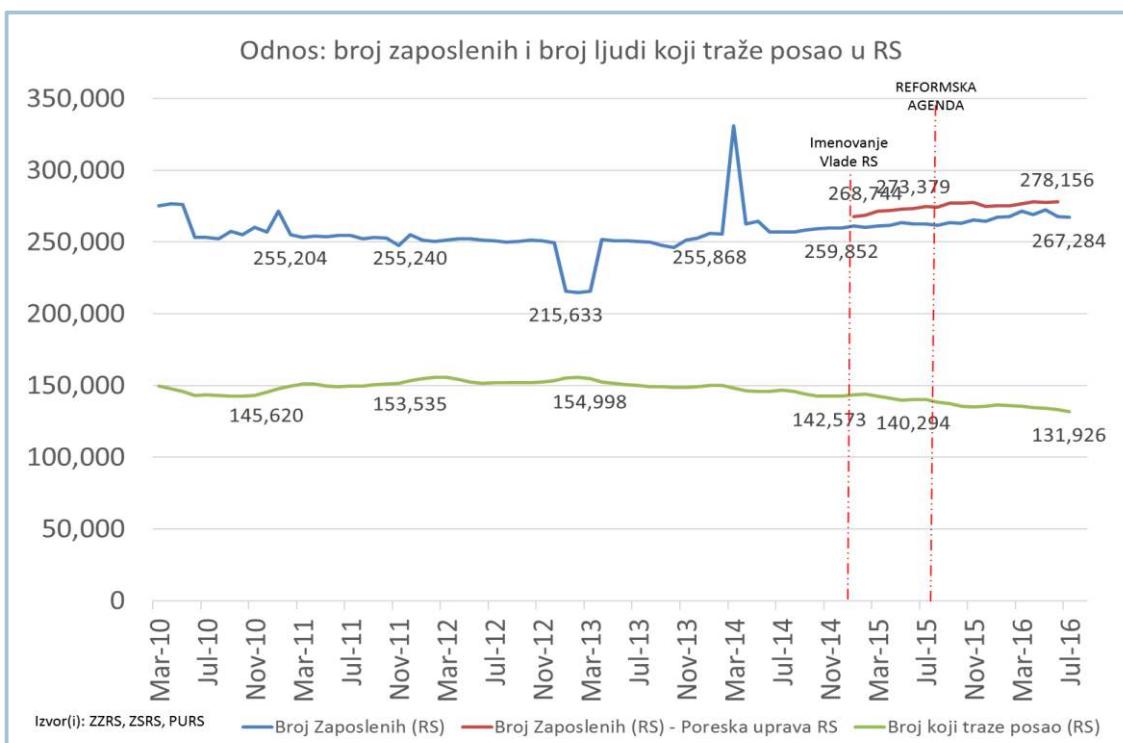

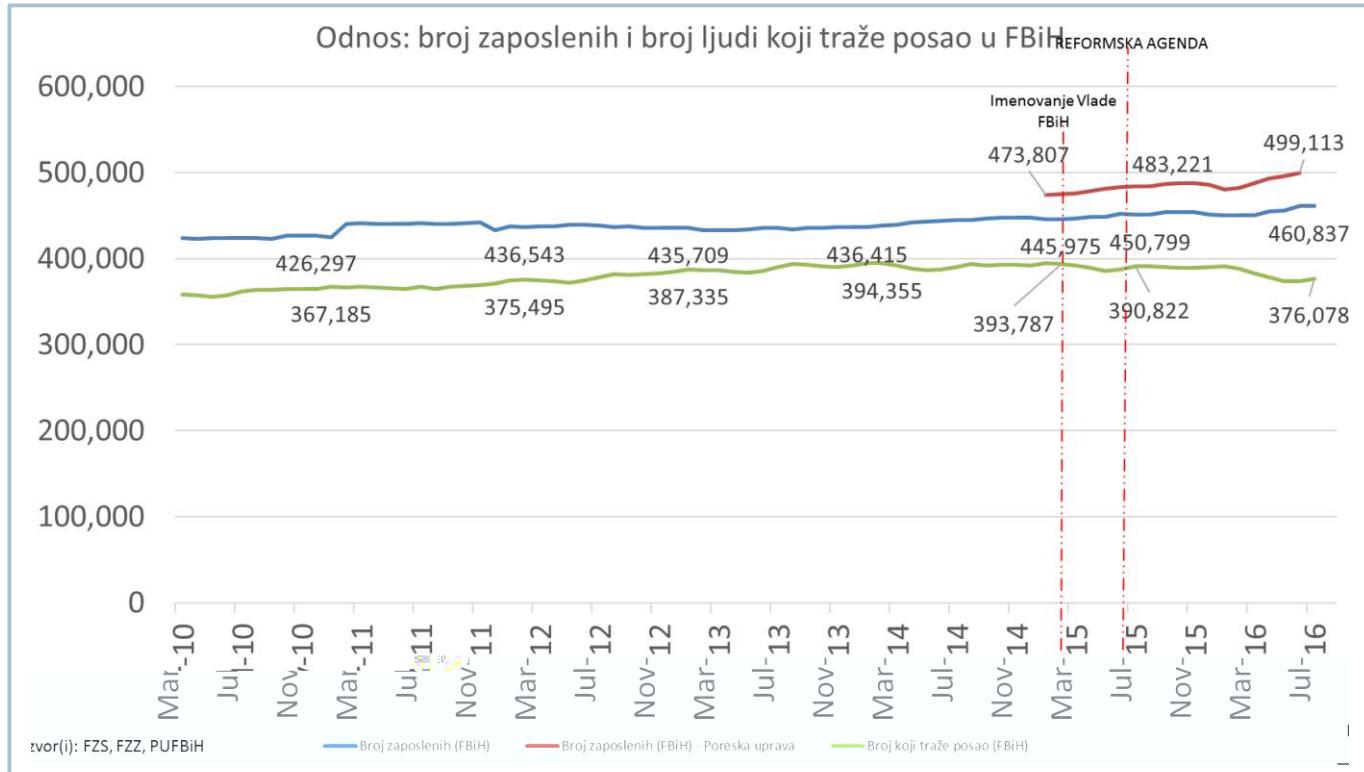
Grafikon 18

Grafikon 18 predstavlja paket indikatora WEF-a za procjenu tržišta rada. Prema ovih 5 indikatora vidljiva je regresija samo po jednom indikatoru: Nepotrebni troškovi, dok je po ostalim indikatorima zabilježen određeni progres. Po indikatorima *Fleksibilnost određivanja plate* zabilježen je značajan pozitivan skok od 11 indeksnih mјesta.

Na Grafikonu 19, prikazan je sedmogodišnji trend stope i broja zaposlenih/nezaposlenih u BiH. Indikativno je da je trend duži niz godina ujednačen bez značajnijih promjena, što ukazuje na zabrinjavajuću stagnaciju na tržištu rada s ekstremno visokom stopom nezaposlenosti i vrlo niskom stopom zaposlenosti. Ipak, u posljednje dvije godine, djelimično je promjenjen trend, a stopa nezaposlenosti je umanjena za 2%. Izraženo u absolutnim brojevima, od donošenja Agende, registriranih zaposlenih je više za oko 16.000, a nezaposlenih je manje za oko 17.000. Naravno, ovo su minorna poboljšanja, zbog čega javnost očekuje mnogo bolje rezultate na ovoj, po mišljenju većine „običnih građana“, ključnoj oblasti Reformske agende.

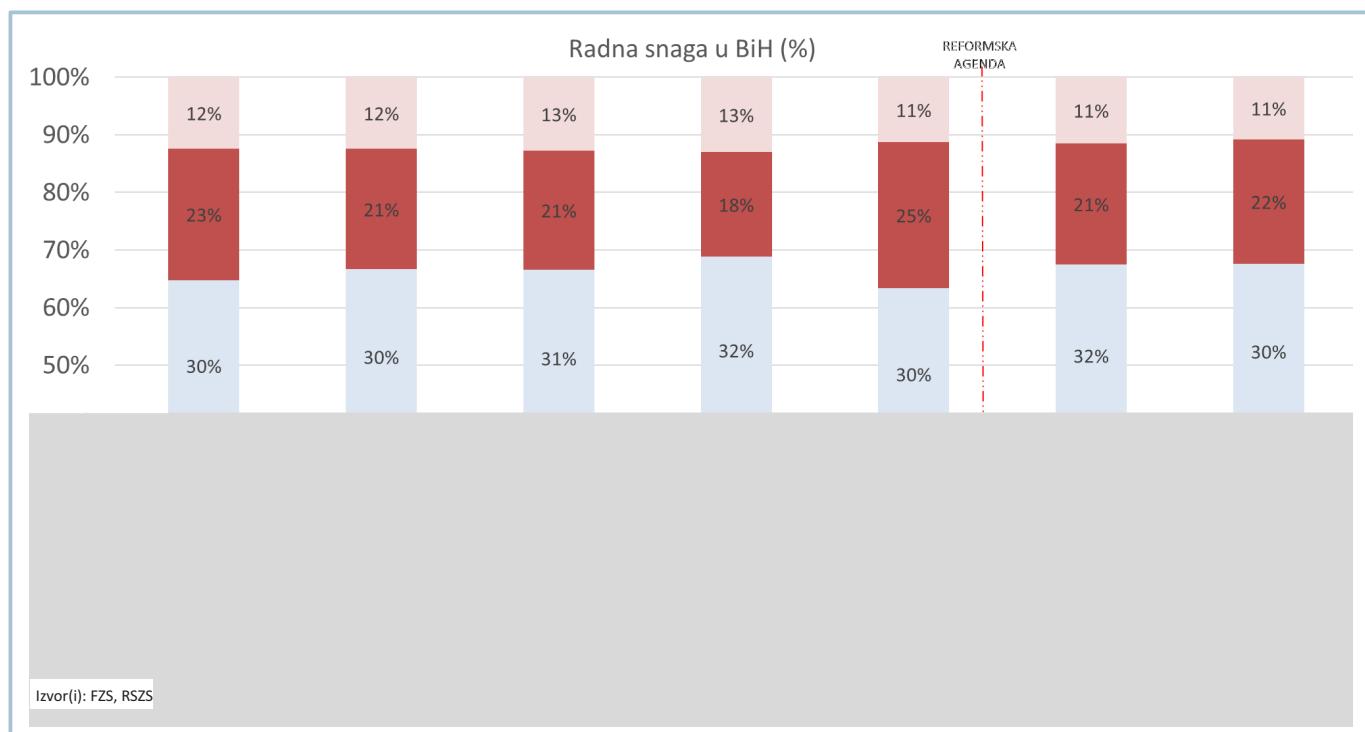
Grafikon 20b

Grafikoni 20a i 20b da ju precizan uvid u stanje na tržištu rada po indikatorima broj zaposlenih/nezaposlenih i to iz tri izvora: entitetskih zavoda za zapošljavanje, entitetskih zavoda za statistiku i entitetskih poreznih uprava.

Prema podacima Republičkog Zavoda za zapošljavanje i Zavoda za statistiku čiji podaci su komplementarni, od donošenja Agende, u RS bilježimo oko 9.000 manje nezaposlenih i oko 6.000 više zaposlenih. Prema podacima Poreske uprave RS, rast broja zaposlenih je približno jednak, samo su absolutni iznosi nešto viši (razlika u broju zaposlenih je oko 10.000), ali je ova statistička razlika konzistentna kroz vrijeme i ukazuje na različitu metodologiju prikupljanja i interpretacije podataka. Ipak, promjene u absolutnim iznosima zaposlenih i nezaposlenih u obje varijante su ispod 2%.

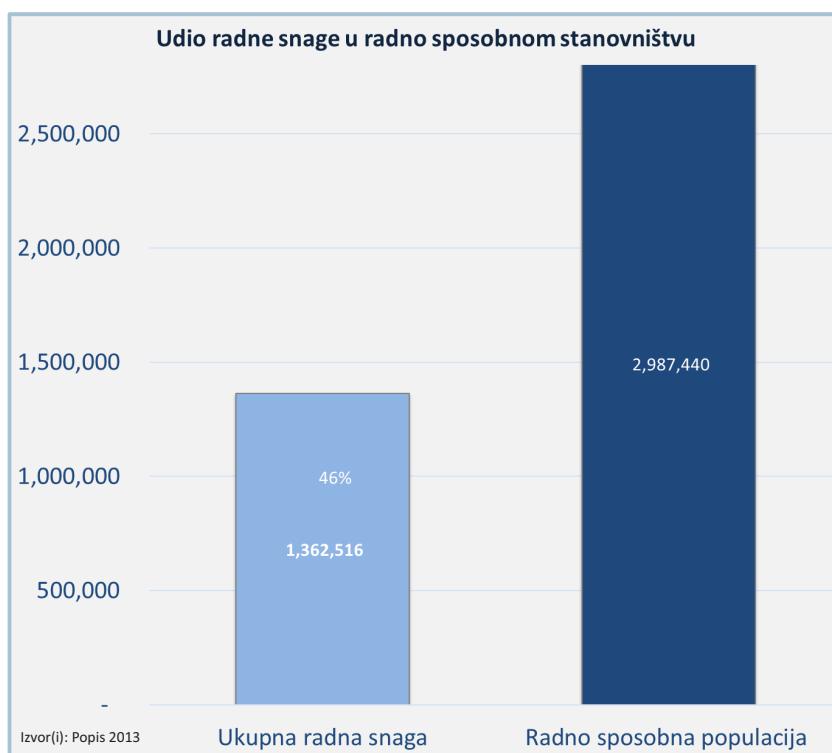
Prema podacima Federalnog Zavoda za zapošljavanje i Zavoda za statistiku čiji podaci su komplementarni, od donošenja Agende, u FBiH bilježimo oko 14.000 manje nezaposlenih i oko 10.000 više zaposlenih. Prema podacima Porezne uprave FBiH, bilježimo 16.000 zaposlenih više od donošenja Agende i 25.000 od imenovanja Vlade, što je prevelika razlika da bi bila statistički kredibilna. Lako je ovo i dalje vrlo skromna promjena od 2-3%, nesrazmjeran istovremeni pad nezaposlenosti, te nesrazmjeran rast BDP-a, industrijske proizvodnje, i drugih kontrolnih indikatora, navode na potrebu za preciznjom elaboracijom ovih pokazatelja.

Podaci o zaposlenima prikazani od Poreske uprave obuhvataju sve osobe koje po bilo kojem osnovu u nekom mjesecu, plaćaju porez na platu i/ili pripadajuće doprinose. To onda podrazumjeva da značajan broj osoba koje imaju privremeni, kratki, minimalno plaćeni ili specifični angažman, u šta spadaju angažmani po ugovoru o djelu, stažiranje i samostalna poljoprivredna djelatnost, ulaze u obuhvat (stalno) zaposlenih, čime se ne iskazuje realno stanje. Pored ovoga, realizacijom Vladine Uredbe o prvom zapošljavanju, tokom prve polovine 2016. oko 8.000 osoba zaposlenih u realnom sektoru prijavljeni su kao novozaposleni, a (minimalnu) platu će primati iz budžeta, čime se direktno deformira realno stanje na tržištu rada, opterećuje budžet i prezentira neispravan pokazatelj o stvarnoj zaposlenosti.

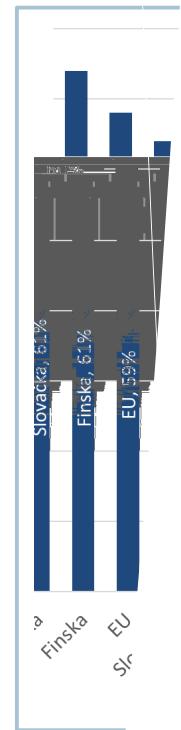

Grafikon 21

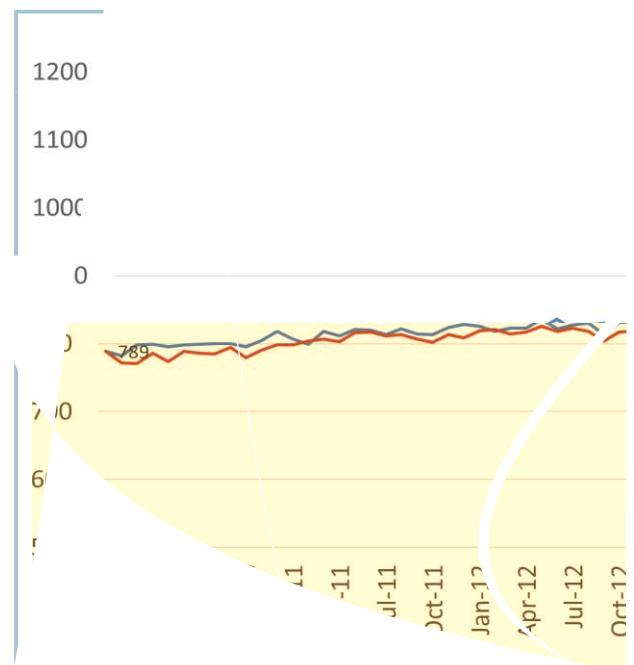
Grafikon 21 daje prikaz udjela aktivne radne snage u ukupnom radno sposobnom stanovništvu. Ovaj udio je zabrinjavajuće nizak, tek 48%, što znači da pola radno sposobnog stanovništva uopšte nije aktivno na zvaničnom tržištu rada, a većina njih su ili u zoni socijalne/boračke zaštite, ili u zoni sive ekonomije, ili u zoni socijalne isključenosti. Ovako visoka stopa neaktivnog stanovništva najviša je u Evropi, što pokazuje Grafikon 23. Ovo se često uzima kao krucijalni uzrok lošeg ekonomskog stanja u zemlji, rigidnog tržišta rada i niskog životnog standarda.

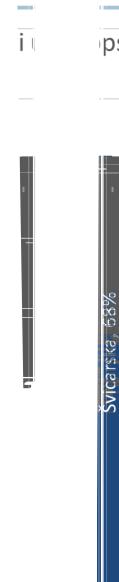
Grafikon 22

Grafikon
osnovu
je oko 6

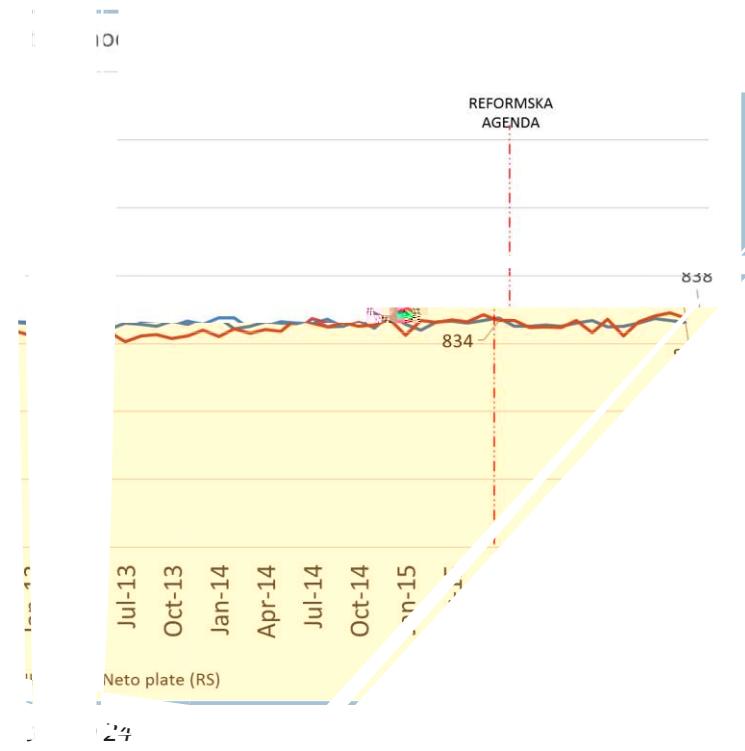

...uje sedmogodišnji trend visine prosječnog neto dohotka u oba entiteta. U Hrvatskoj je postojao hronični stagnacijski trend. Tokom 6 godina, prosječna cijena potrošnje je porasla za oko 6% (dok je u istom periodu cijena potrošnje u Srbiji porasla za 10%). Prosječni neto dohodak u oba entiteta uglavnom stajao je na istom nivou.

ca
ac
tra
100
2

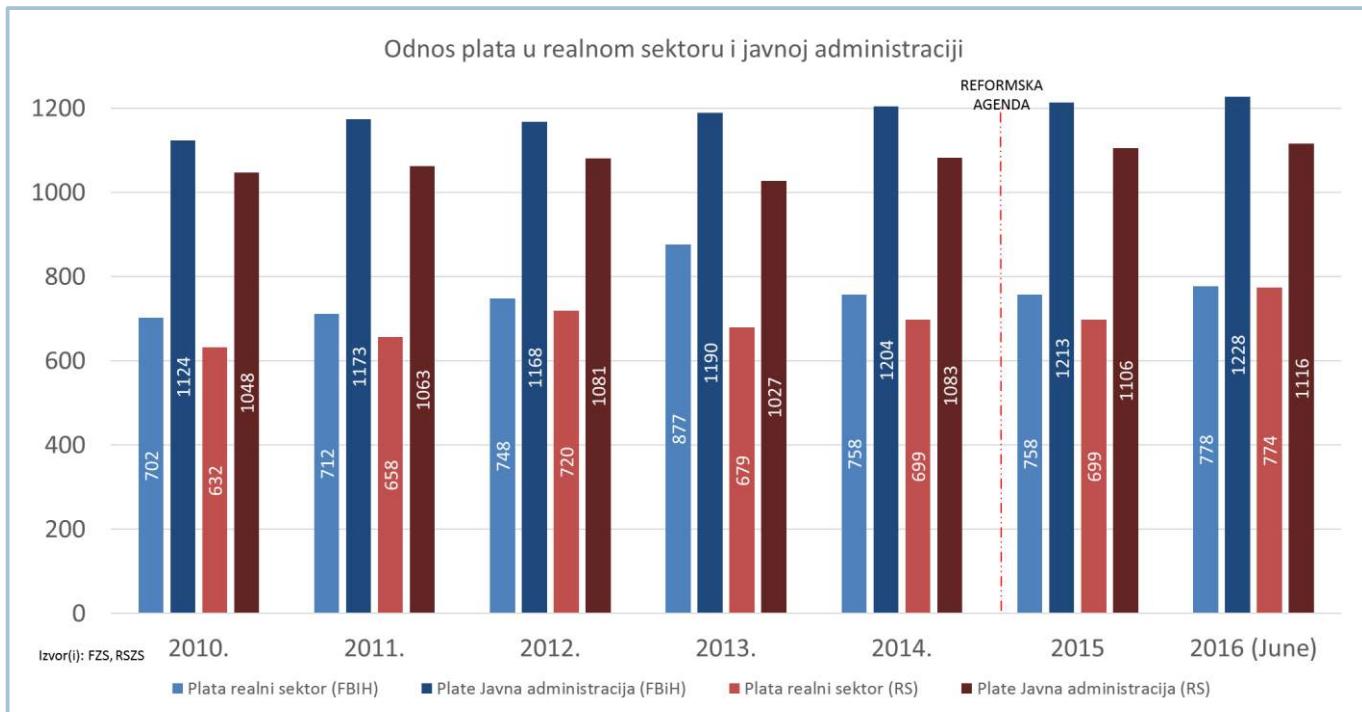
ca
ac
tra
100
2

...to dohotka/... do početka reforme/...

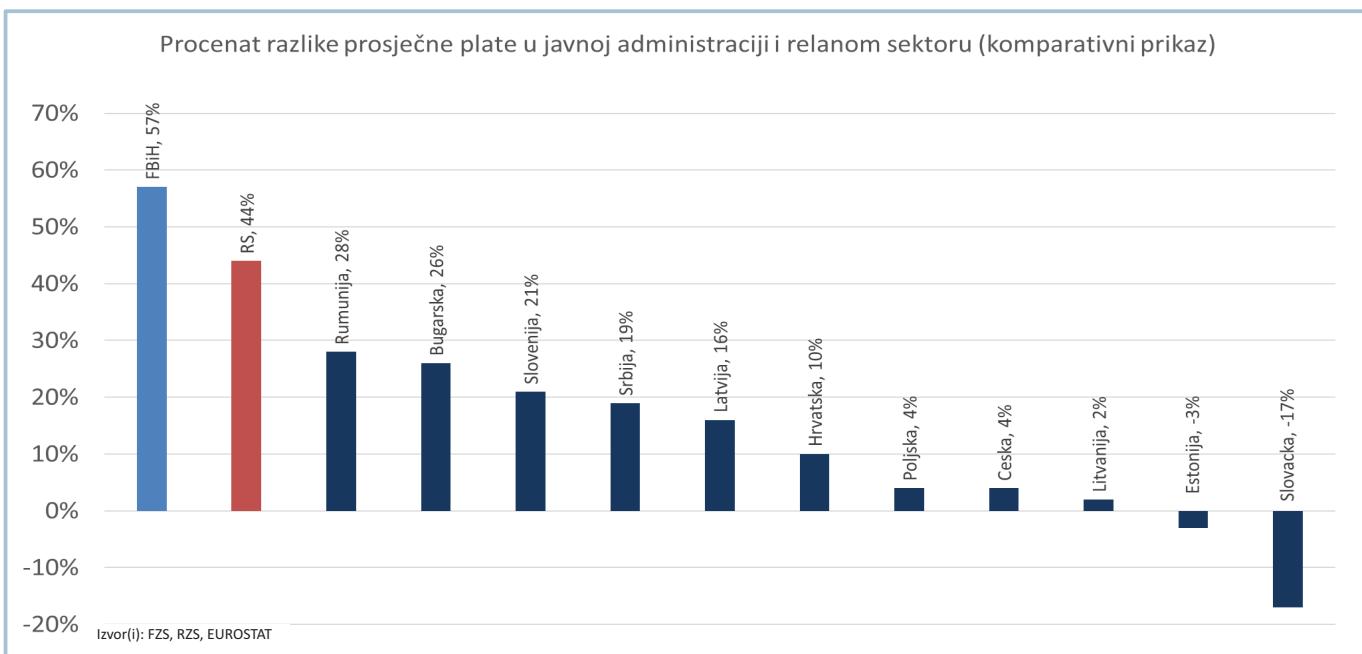
i

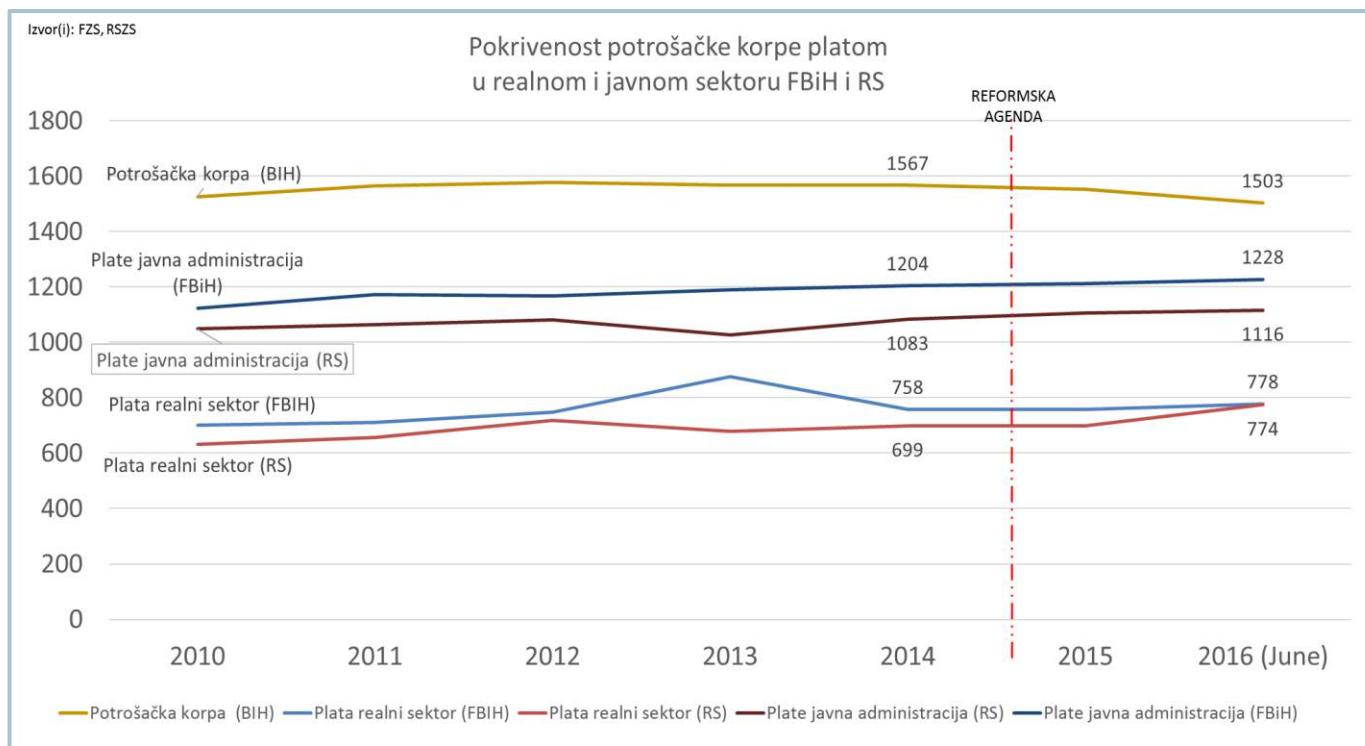
Grafikon 25

Grafikon 25 daje komparativni uvid u razlike prosječne plate u realnom naspram javnog sektora. Iz prikaza je vidljivo da je promjena ovog odnosa tokom 7 godina minimalna, te da sporadični potezi nekih vlada na mikro – uštedama nisu dali značajne rezultate. Reformska agenda morala bi doprinjeti značajnoj promjeni ovog odnosa u bliskoj budućnosti.

Grafikon 26

Dodatna argumentacija za prethodno iznesene stavove data je u Grafikonu 26, koji daje uporedni prikaz razlike prosječne plate u javnoj administraciji i realnom sektoru u bh. entitetima u odnosu na 10 zemalja EU i Srbiju, kao relevantnog uzorka s kojim se BiH može porebiti. Razlika je zabrinjavajuće drastična. Preciznije, nema nijedne zemlje u EU kojoj je BiH blizu, prateći vrijednosti ovog indikatora. Plate u administraciji duplo su veće od onih u privredi, što pokazuje Grafikon 26. Razlika prosječne plate u javnoj administraciji i realnom sektoru je zabrinjavajuće visoka u korist javne administracije (57% u FBIH i 44% u RS) i najviša je u Evropi.

Grafikon 27

Grafikon 27 uporedno prikazuje pokrivenost potrošačke korpe platom u realnom i javnom sektoru, te dodatno daju komparativni prikaz po entitetima. Ponovo je vidljiv sedmogodišnji stagnacijski trend ili minorni rast u oba sektora ispod 5% tokom dvije godine, što je još jedan dokaz niskog ekonomskog rasta. Posebno je indikativno da vrlo prisutna tema u javnosti - racionalizacija potrošnje javne administracije - po ovom indikatoru ne bilježi nikakvu značajnu promjenu u posljednje dvije godine, kao ni u periodu prije donošenja Agende.

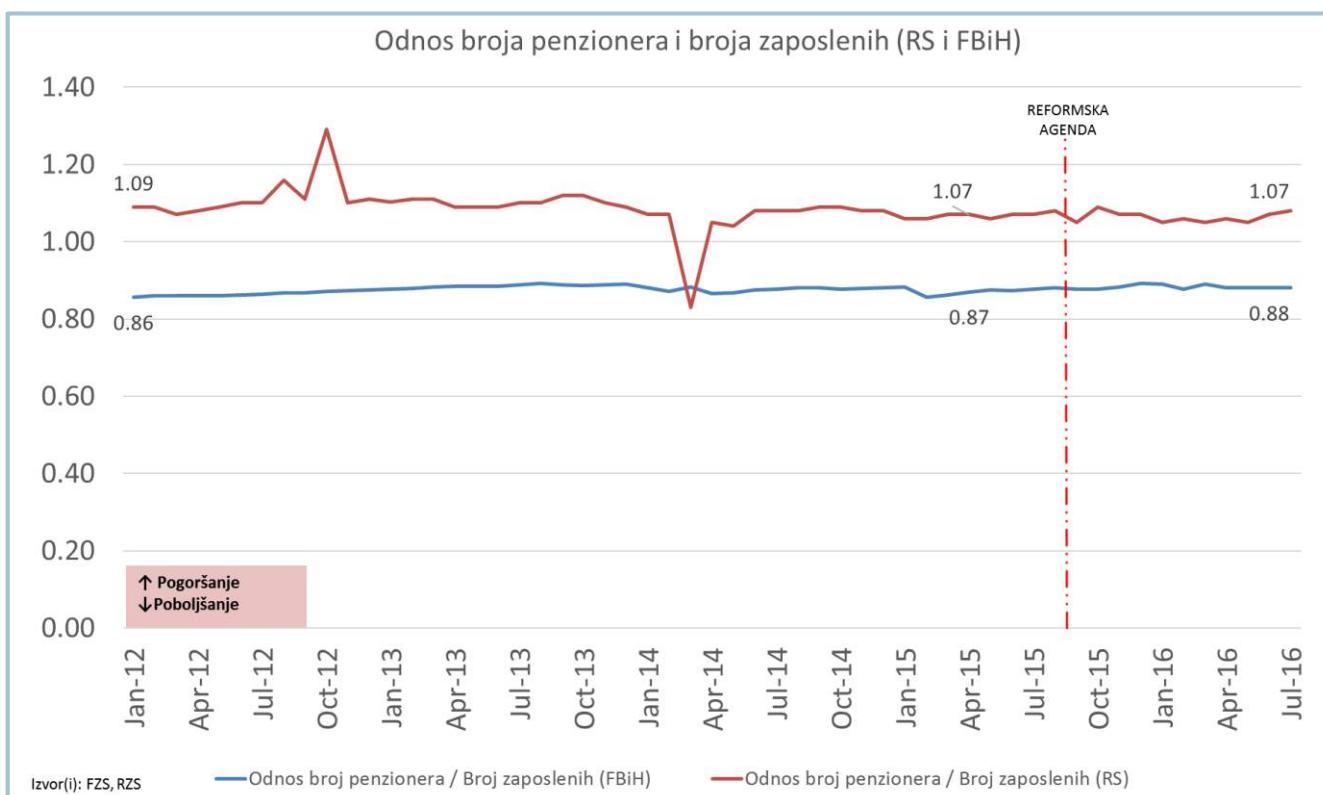
Studija slučaja: UMANJIVANJE PORESKIH OPTEREĆENJA

U ovoj oblasti bitno je navesti da opterećenja na rad nisu umanjena, uprkos tome što je to bila jedna od glavnih intencija Reformske agende. Čak naprotiv, u periodu juli – oktobar 2016. Vlada Federacije BiH je kroz podzakonske akte nametnula nova poreska opterećenja oporezivanjem toplog obroka i regresa. Iako novija referentna istraživanja pokazuju da je upravo rasterećenje rada najefektivnija mjeru za pokretanje ekonomskog rasta i da mjerne koje povećavaju fleksibilnost tržišta rada ne daju dobar rezultat kada je stanje ekonomije loše. Dakle redoslijed provođenja reformi je loš, a bitnije mjere su izostale u potpunosti.

4.2.4. Oblast: Socijalna politika i reforma penzijskog sistema

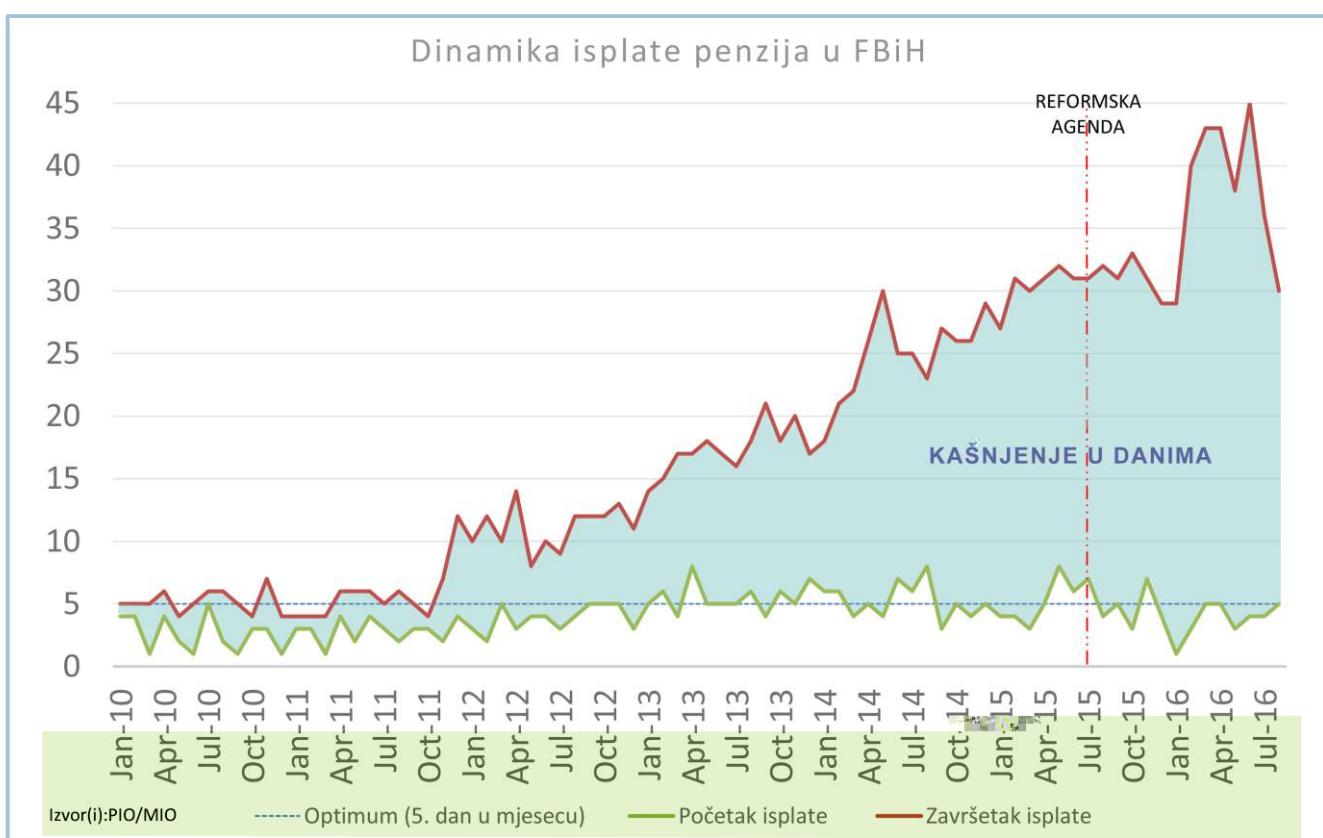
Akcioni plan Vijeća ministara nije predvidio mjerne iz ove oblasti. Vlada FBiH je akcionim planom predvidjela nekoliko bitnih mjera u ovoj oblasti, npr. Strategija za reformu sistema PIO i Asimetrično plaćanje električne energije, ali iste nisu realizirane u ovom periodu. Institucije RS su u tretiranom periodu usvojile jednu mjeru u ovoj oblasti - *Ispitati potrebu za reformom parametara penzijskog sistema*, a mjerne za *Osnivanje prvog dobrovoljnog penzijskog sistema* su u proceduri.

U nastavku je dat prikaz nekoliko indikatora koji mogu biti osnova za kvalitativnu ocjenu uspješnosti reformi u ovoj oblasti u narednom periodu.

Grafikon 28

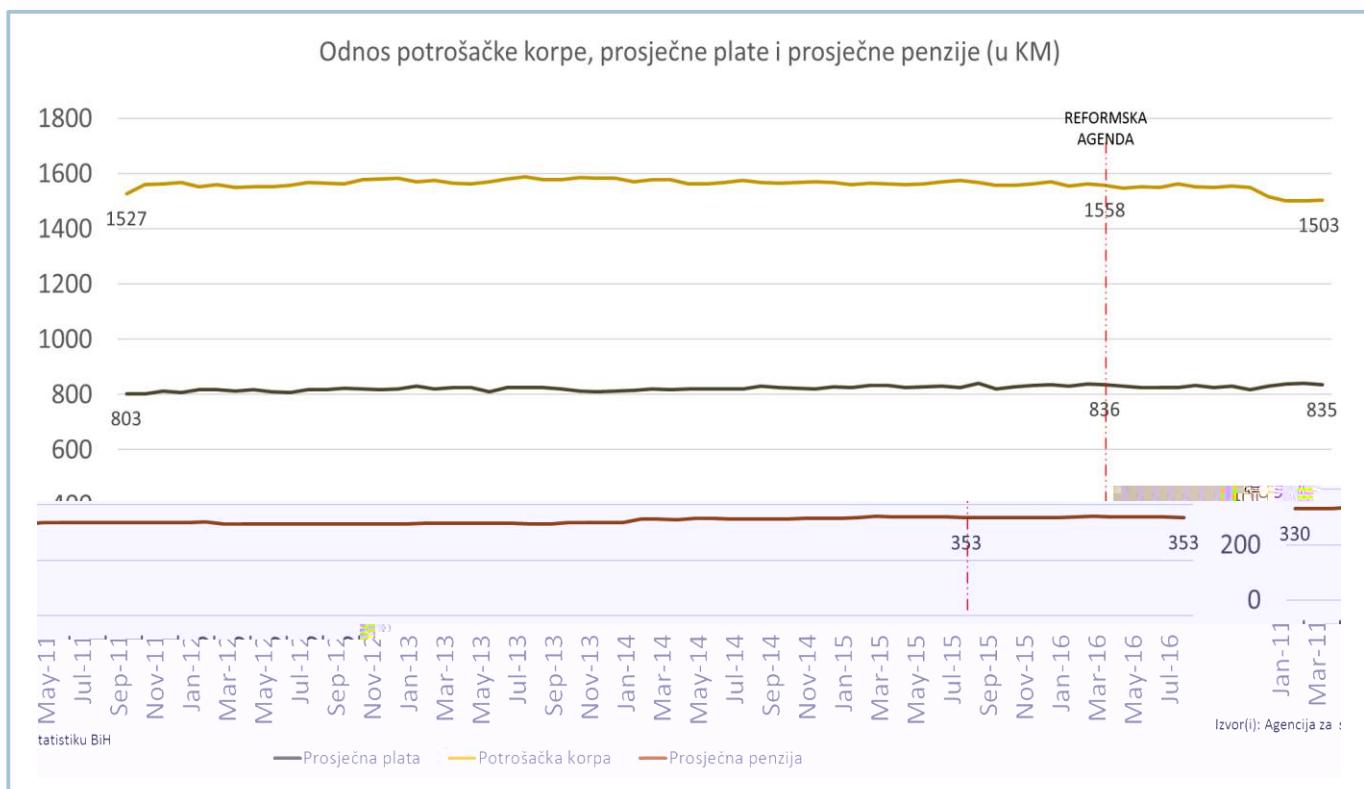
Grafikon 28 komparativno prikazuje odnos broja zaposlenih naspram broja penzionera po entitetima. Tokom 6 godina ovaj odnos uglavnom stagnira u oba entiteta. Od početka provedbe Agende nema značajnih razlika osim pogoršanja za 0,1 indeksni poen u Federaciji BiH.

Grafikon 29

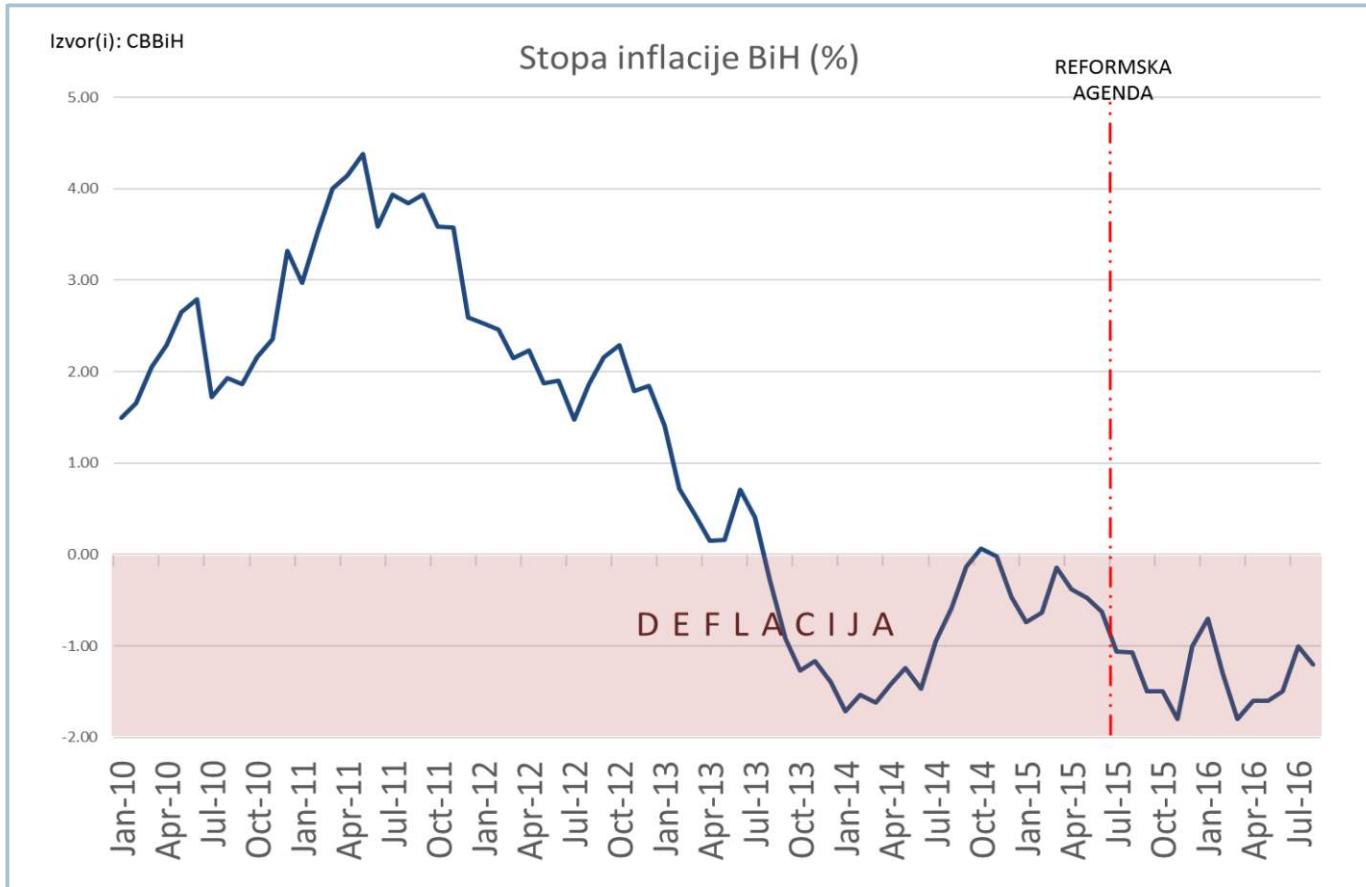
Grafikon 29 daje uvid u dinamiku isplate penzija u Federaciji BiH u posljednjih 6 godina, gdje je vidljivo širenje raspona između početka i završetka isplate. To znači da dio penzionera penziju primi u optimalnom roku oko 5. dana u mjesecu, a dio sa zakašnjenjem od čak nekoliko sedmica, što predstavlja direktnu diskriminaciju, posebno kada se radi o penzionerima rezidentima FBiH. Inače, fondovi penzijsko-invalidskog osiguranja hronično su opterećeni deficitom i viškom rashoda nad prihodima. To je posebno bilo izraženo u RS, zbog čega je isplata penzija od 2016. godine prebačena na trezorski sistem, tj. na entitetski budžet.

U Federaciji BiH isplata penzija se od oktobra 2015. godine sufinansira s 30 miliona KM pozajmnica od BH Pošte, odnosno s oko 41 milion KM od juna 2016. godine. Pozajmnicu od BH Pošte, Federalni zavod PIO vraća iz svojih vlastitih sredstava svakog mjeseca prije zvaničnog početka isplate penzija i ponovo se koristi novi iznos pozajmnice u istom iznosu za finansiranje penzija u tekućem mjesecu. To znači da se sredstva pozajmnice BH POŠTE koriste za poboljšanje tekuće likvidnosti i skraćenja roka isplate penzija, tj. kao revolving kredit, ali se njime fond trajno ne stabilizira. Dokaz za to je novi komercijalni revolving kredit koji se od avgusta 2016. koristi u iznosu od 63,7 miliona KM. Kredit je iskorišten za poboljšanje likvidnosti i skraćenja roka isplate penzija. Sredstva revolving kredita su u potpunosti potrošena i rok za povrat kredita je 31.12.2016. godine, što će omogućiti redovnu i pravovremenu isplatu penzija do kraja 2016., a nakon toga kreirati još veći dug Fonda, teži ambijent za redovnu isplatu penzija, trajno i brzo saniranje deficita. Ukupni deficit Fonda od preko 200 miliona KM predstavlja krupan teret za uspjeh reformi penzionog sistema koje su u toku.

Grafikon 30

Još jedan dokaz stagancije ekonomске aktivnosti i niskog životnog standarda jeste mjerenje odnosa prosječne plate, potrošačke korpe i penzije, što je prikazano na Grafikonu 30. Tokom 6 godina, neto plate su porasle za oko 4% (oba entiteta), dok je cijena potrošačke korpe rasla za oko 1% na godišnjem nivou sve do 2015. godine, od kada trend regresira. Od donošenja Agende, vrijednost potrošačke korpe umanjena je za 3,5% ili 55KM, dok prosječna plata i penzija nisu rasle. Vidljiv je samo pad potrošačkih cijena, što je posljedica deflacija. Blizu dvije prosječne plate ili četiri prosječne penzije potrebne su za jednu potrošačku korpu.

Grafikon 31

Grafikon 31 daje trend stope inflacije tokom 7 godina, gdje je vidljivo da se BiH već treću godinu nalazi u zoni deflacji, što može biti dokaz trajanja recesije, viškova na tržištu dobara i usluga, izostanka potrebnog ekonomskog rasta i dodatni dokaz pada kupovne moći i životnog standarda građana.

Studija slučaja: Javne kuhinje

Federalno ministarstvo rada i socijalne politike nema egzaktne podatke o broju korisnika javnih kuhinja u FBiH, nego se evidencija korisnika može dobiti kod društava Merhamet, Crveni križ i Caritas Vrhbosanske nadbiskupije. Prema podacima koje su dostavile navedene organizacije u 2015.g. broj korisnika javnih kuhinja je 9.764, dok je u 2014.g. taj broj bio 6.642. Najviše korisnika, oko 7.000, evidentirano je u Merhametu, Crveni križ ima na evidenciji 2.304 korisnika i Caritas U Republici Srpskoj broj korisnika je 810, već duži niz godina.

Studija slučaja: Naknade za nezaposlene

Visina novčane naknade za nezaposlene u Federaciji BiH čini 40% prosječne neto plate u FBiH u posljednja tri mjeseca prije prestanka radnog odnosa nezaposlene osobe. Prosječan iznos naknade za 2014.g. iznosio je 369 KM. U Republici Srpskoj nema novijih podataka, a za 2013.g. prosječan iznos naknade bio je 110 KM. Pokrivenost potrošačke korpe ovom naknadom u FBiH je oko 20%, a u RS je 6%. Obuhvat naknade ubjedljivo je najniži u regionu, a vremensko trajanje iste vrlo ograničeno. Reforma javnih službi za zapošljavanje, izmještanje administriranja zdravstvenog osiguranja iz ovih službi, širenje opsega i visine naknada za nezaposlenost, te poboljšanje aktivnih politika zapošljavanja su još uvijek reforme na čekanju.

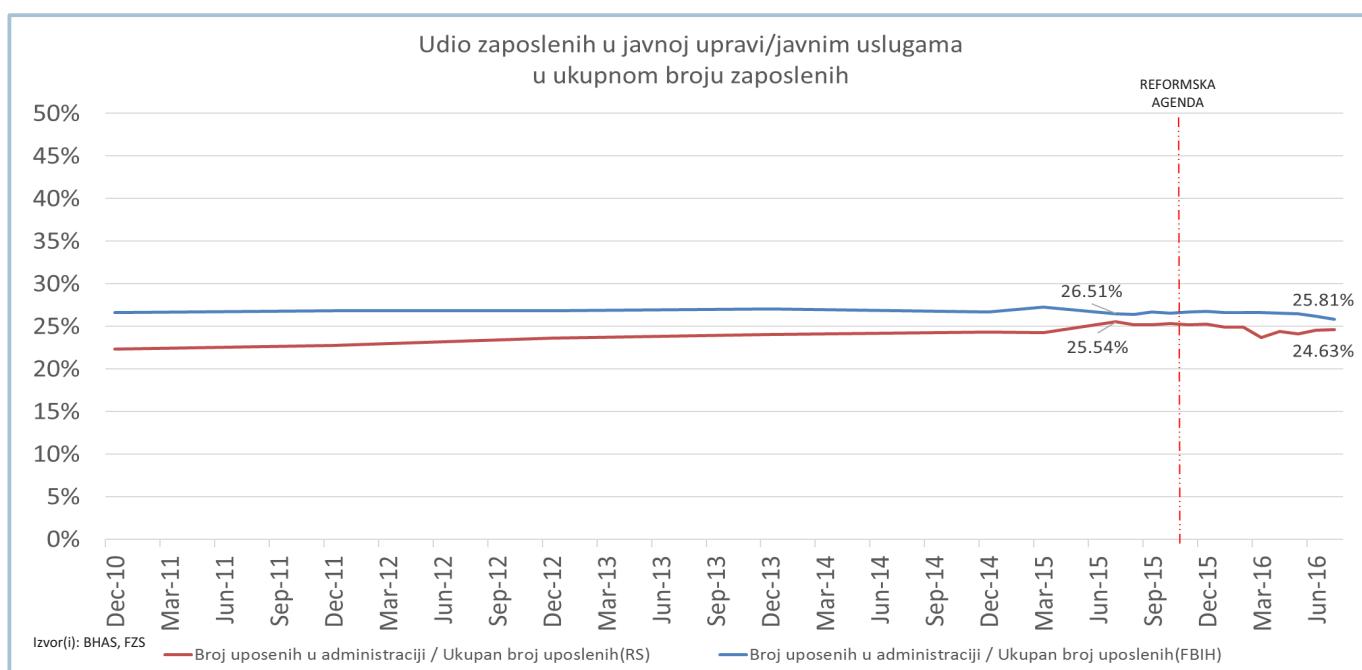
4.2.5. Oblast: Reforma javne uprave

Vijeće ministara je u svom Akcionom planu planiralo donošenje četiri mjere iz oblasti Refome javne uprave. Jedna mjera je usvojena u periodu monitoringa, a to je *Zamrzavanje fonda plata u javnom sektoru i Realizacija procesa popisa stanovništva*. U ovoj oblasti je vrlo značajno donošenje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o državnim službenicima koji se nekoliko navrata našao na dnevnom redu Vijeća ministara, ali je svaki put povučen zbog neusaglašenosti njegovog sadržaja s ciljevima Reformske agende, strateškim ciljevima reforme javne uprave i SIGMA principima javne uprave.

Od planiranih osam mjer akcionog plana Vlade Federacije usvojene su tri mjeru; Zakon o državnoj službi, Uredba o vršenju ovlaštenja u privrednim društvima sa učešćem državnog kapitala i Odluka koja uvodi moratorij na povećanje plata državnih službanika, jedna mjera je u proceduri, a četiri mjeru nisu usvojene. Ovdje treba napomenuti da su odlukom Ustavnog suda Federacije BiH pojedine odredbe novousvojenog Zakona o državnoj službi stavljene van snage do končne odluke koja se očekuje do kraja 2016. godine. Nakon što je donošenje ovog Zakona krajem 2015. proizvelo mnogo javne debate i negativnih ocjena, uključujući kritike iz Delegacije EU u BiH, institucija EU nadležnih za pitanja javne uprave, SIGMA-e kao specijalizirane agencije OECD i EU, sindikata, te organizacija civilnog društva, uložena je apelacija Ustavnom судu od strane potpredsjednika Federacije BiH, na osnovu koje je Sud stavio van snage ključne odredbe u vezi imenovanja i zapošljavanja u državnoj službi proglašivši ih diskriminatornim.

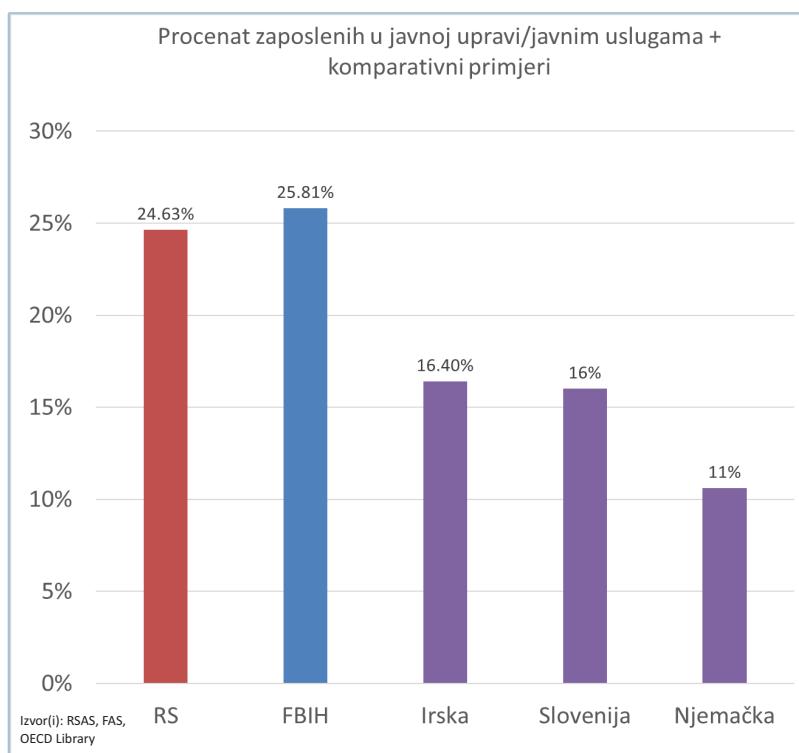
Tri od sedam planiranih mjer iz Akcionog plana Vlade RS su usvojene, a treba pomenuti važnost donošenja slijedećih mjer: *Usvojiti ključne principe reforme javne uprave, Revidiranje kadrovskih planova, te Osigurati zapošljavanje najbolje rangiranih kandidata*, iako ova posljednja mjera nije u ni približno u cijelosti provedena, neki pomaci su napravljeni pa je tretirana kao realizirana. Rezultati popisa stanovništva za teritoriju Republike Srpske, prema novom Zakonu o obradi i objavljivanju rezultata popisa stanovništva iz 2013. još uvijek nisu objavljeni.

Indikatori u nastavku daju pregled stanja u ovoj oblasti. Javni sektor u ovom izvještaju, shodno klasifikaciji statističkih agencija, podrazumijeva uposlene u: javnoj upravi i odbrani, obveznom socijalnom osiguranju, obrazovanju i djelatnosti socijalne i zdravstvene zaštite.i.

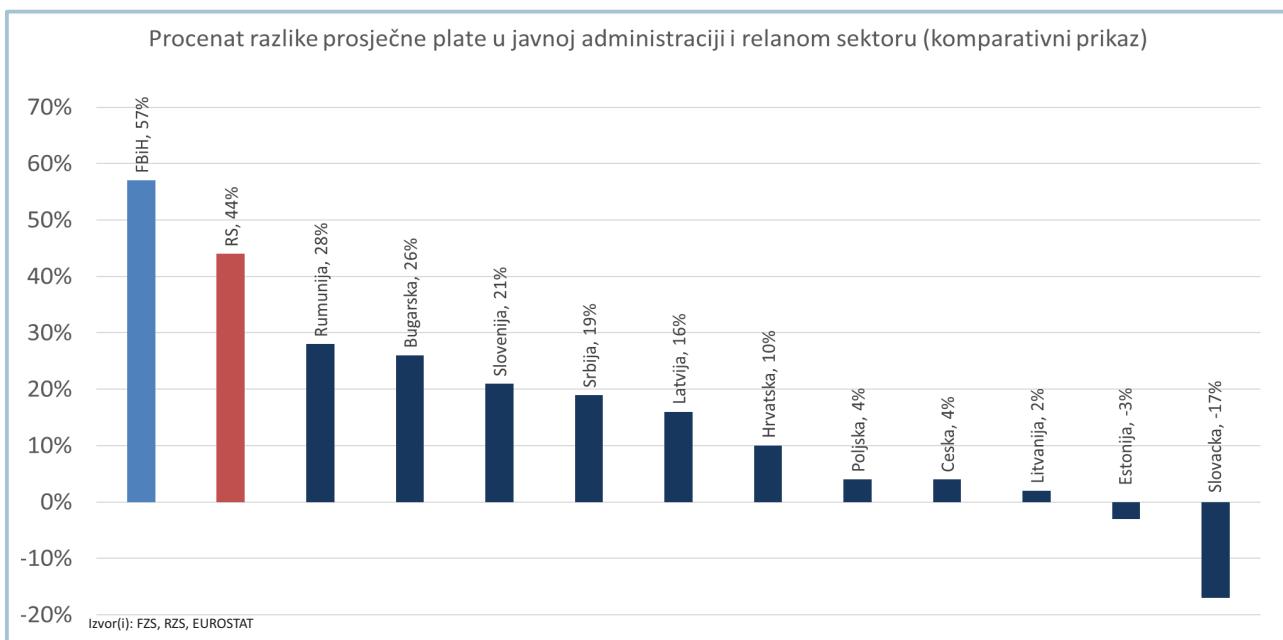
Grafikon 32

Grafikon 32 daje prikaz trenda udjela zaposlenih u administraciji u ukupnom broju zaposlenih tokom 6 godina. Suprotno deklarativnim stavovima vlada i političkih dužnosnika, čak i nekim donesenim mjerama, ne samo da nema opadanja ovog udjela, već je on tokom 6 godina u oba entiteta porastao, pri čemu je taj rast u RS značajno viši. Od donošenja Agende, procenat u FBiH je umanjen za 0,7%, a u RS za 0,9%, što je u oba slučaja beznačajno, jer ne ukazuje na veliki uspjeh vladinih mjera poput moratorijuma na nova zapošljavanja u državnoj službi.

Grafikon 33a

Grafikoni 33a i 33b daju uporedni prikaz procenta uposlenih u administraciji u bh. entitetima u odnosu na različite zemlje EU. Udio administracije u BiH je daleko iznad prosjeka EU i OECD, pri čemu je ovaj udio u oba entiteta dramatično visok. Prema podacima i trendu prikazanom na grafikonu 32, bilo bi potrebno više od 10 godina za dostizanje evropskih prosjeka od oko 15% udjela javne uprave u ukupnom broju zaposlenih.

Grafikon 33b

Plate u administraciji duplo su veće od onih u privredi, što pokazuje Grafikon 33a. Razlika prosječne plate u javnoj administraciji i realnom sektoru je zabrinjavajuće visoka u korist javne administracije (57% u FBiH i 44% u RS) i najviša je u Evropi.

Studija slučaja: Anti - reforma državne službe u Federaciji BiH

Zakon o državnoj službi Federacije BiH, kao mjera iz Akcionog plana, usvojen je krajem 2015 godine. Iako je trebao donijeti rješenja za racionalniji, efikasniji i odgovorniji rad državne službe, višestruko je kontoverzan, pa je nakon apelacije potpredsjednika Federacije BiH ključni dio odredbi iz Zakona stavljena snage do konane odluke Suda. Niz je diskutabilnih elemenata ovog zakona. Prvo i osnovno, Vlada i Parlament su Zakon donijeli po hitnoj proceduri, što ničim nije opravdano. Niti su izmjene Zakona beznačajne, niti postoje opravdani razlozi za njegovo hitno donošenje, što isključuje javnu raspravu. Zakon ne nudi nikakve garancije da će rezultirati racionalnjom i efikasnijom državnom službom. Vlada ne daje niti jedno tvrdo uporište da će novo rješenje rezultirati modernijom, kompetentnijom, transparentnijom, efikasnijom i odgovornijom upravom. Ovo su vrlo važni principi i ujedno su zahtjevi iz Reformske agende, a prijedlog Vlade zadržava se na samo jednom – fleksibilnoj javnoj upravi. Vladino rješenje znači pomjeranje nekoliko stotina ljudi sa rukovodećih pozicija niz hijerarhiju, a na njihovo mjesto zapošljavanje novih kadrova koji proizvode nove budžetske troškove. Dalje, Zakon podrazumjeva ogromnu diskrecionu moć Vlade i ministara prilikom imenovanja komplettnog rukovodećeg kadra u državnoj službi. To znači da bi princip političke podobnosti u potpunosti nadvaladao princip meritornosti, odnosno ličnih kompetencija. Vlada nigdje ne predlaže princip izbora državnih službenika „po listi“, umjesto dosadašnjeg principa „sa liste“ kandidata, odnosno nema principa izbora najboljih kandidata koji je takođe sastavni dio Reformske agende, i to je Vlada svjesno izbjegla uraditi.

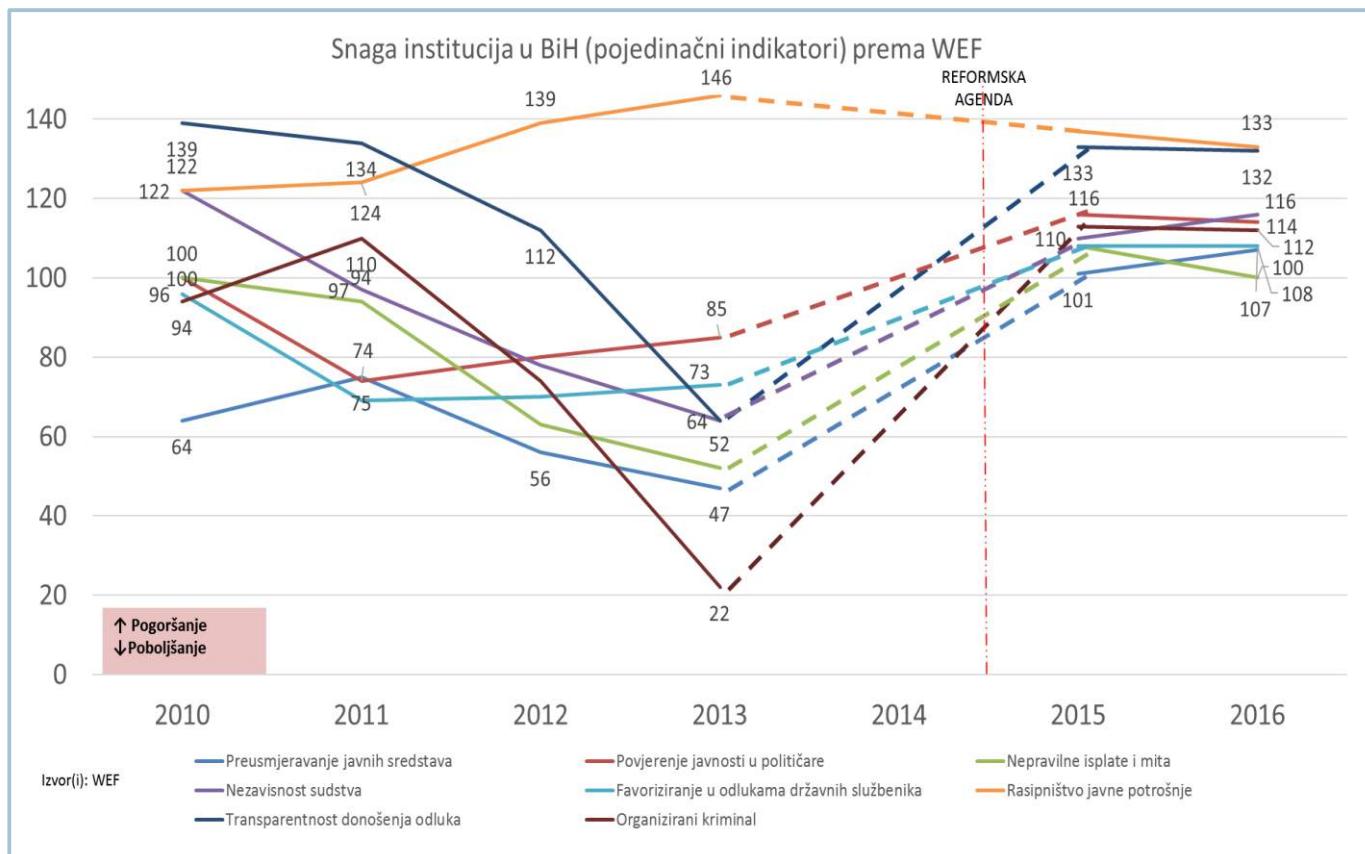
4.2.6. Oblast: Vladavina prava i dobro upravljanje

Na nivou institucija BiH, od ukupno 16 planiranih mjera iz ove oblasti, usvojeno je 10 mjera, među kojima ističemo: Strategiju reforme sektora pravde, Strategiju za borbu protiv korupcije, Strategiju za prevenciju i borbu protiv terorizma, te Stratetegiju za upravljanje granicom. U ovoj oblasti Vijeće ministara je postiglo najveću efikasnost provedbe mjera.

Vlada FBiH je predvijela 3 mjere u ovoj oblasti, a usvojena je jedna. U septembru 2016.g. usvojena je Strategija za borbu protiv korupcije 2016.-2019.kao i prateći Akcioni plan.

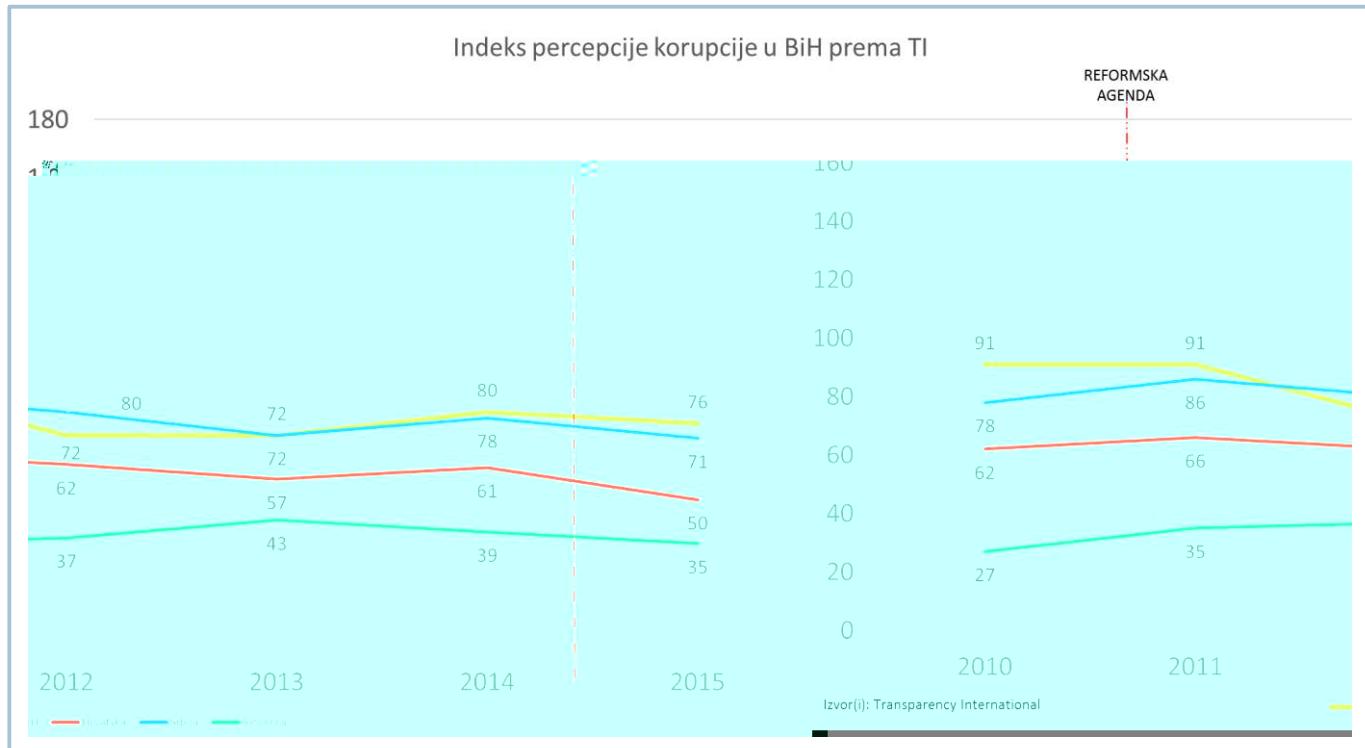
Akcioni plan Vlade RS za izvještajni period je predvidio 13 mjera, od kojih je usvojeno 5 mjera, među kojima ističemo: Strategiju za borbu protiv terorizma, Uspostaviti efikasne strukture za prevenciju korupcije, Uspostaviti čvrsta pravila za oduzimanje imovine i pranje novca.

U nastavku slijedi nekoliko sekundarnih indikatora koji daju uvid u stanje u ovoj oblasti, te eventualne promjene od donošenja Reformske agende.

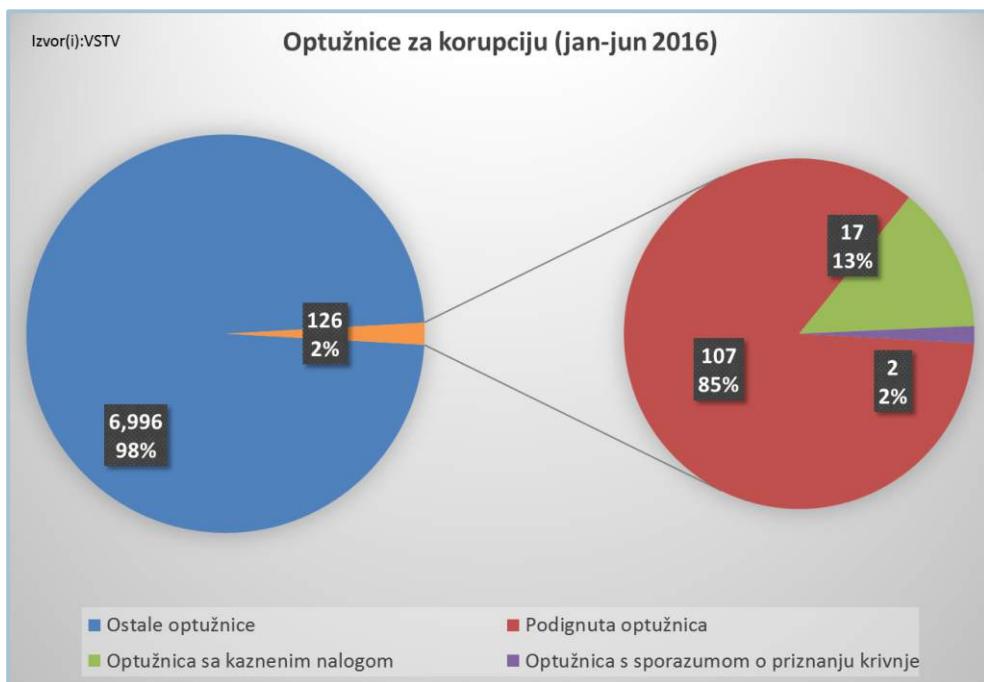
Grafikon 34

Grafikon 34 daje prikaz paketa indikatora WEF-a pod nazivom Snaga institucija, gdje je vidljiv stagnacijski trend, nakon ranijeg perioda pogoršanja. Manja pogoršanja su zabilježena po indikatorima *Nezavisnost sudstva* i *Preusmjeravanje javnih sredstava*, što ukazuje na poznati problem sistemske korupcije. Manja poboljšanja su zabilježena po indikatoru *Nepravilne isplate i mita*, mada je rangiranje i po ovom indikatoru daleko ispod globalnog prosjeka. Prema indikatorima *Rasipništvo javne potrošnje* i *Transparentnost donošenja odluka*, BiH se nalazi među 10% najlošije rangiranih država svijeta. Indikativno je da se BiH po svim indikatorima nalazi između 100. i 133. mjesto od 150 rangiranih država. Vrlo loš rejting je po i kriterijima *Povjerenje javnosti u političare*, *Favoriziranje u odlukama državnih službenika* i *Organizirani kriminal*. Rejtinzi po ovim kriterijima nedvosmisleno ukazuju na ozbiljan izazov koji BiH u izgradnji vladavine prava, borbi protiv političke korupcije i pokroviteljstva, građenja autonomne i profesionalne javne uprave, te jačanja nezavisnog i efikasnog pravosuđa.

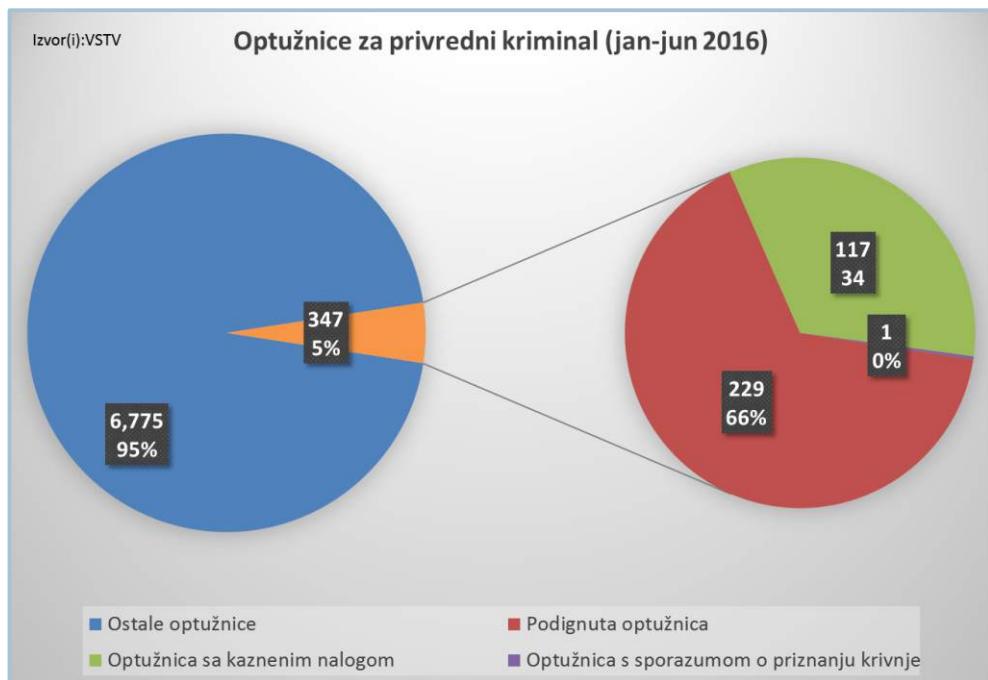

Grafikon 35

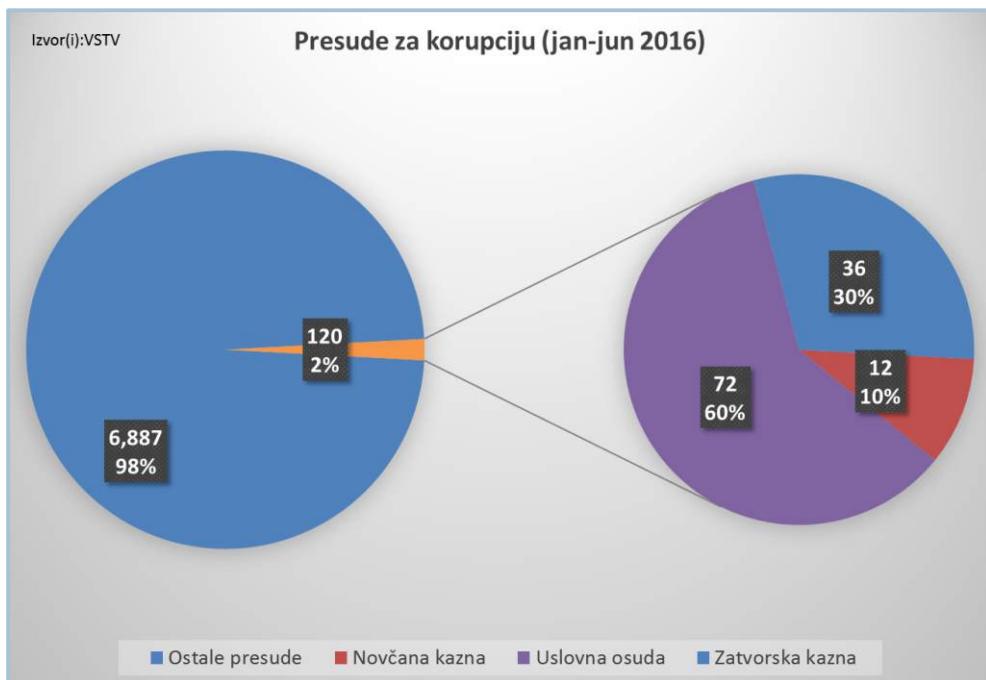
Grafikon 35 daje šestogodišnji trend Indeksa percepcije korupcije (PCI) Transparency international-a, sa prikazom BiH i tri države regije. Rang BiH se tokom posljednje dvije godine pogoršao za 15 pozicija, pa je dvije godine zaredom BIH, uz Albaniju i Kosovo, najlošije rangirana država regiona u ravni sa Beninom i El Salvadorom.

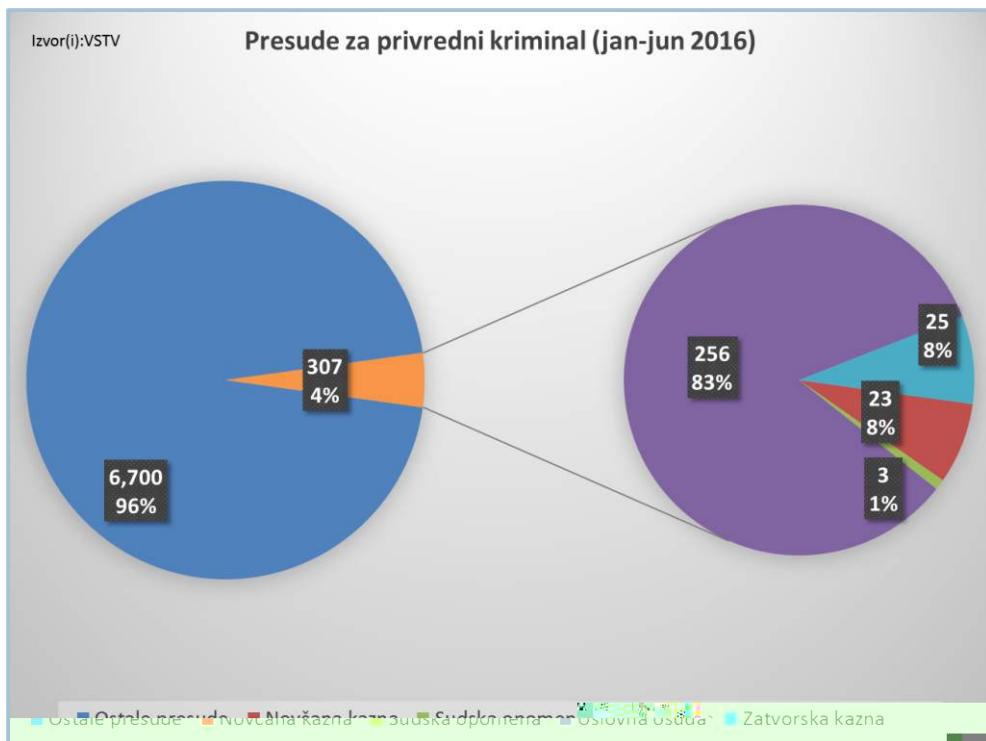
Grafikon 36a

Grafikon 36b

Grafikoni 36a i 36b prikaz udjela optužnica za privredni kriminal i korupciju u ukupnom broju podignutih optužnica za prvu polovicu 2016. U 2014. i 2015. godini, po podacima VSTV-a, od ukupno 33.460 podignutih optužnica, samo 529 ili 1,6% se odnosi na privredni kriminal, a 700 ili 2,1% odnosi se na korupciju. Podaci za 2016. su vrlo slični što ukazuje na stabilan višegodišnji trend udjela ovih optužnica od 2% do 5% od ukupnog broja optužnica. Iako tokom 2016. postoji značajno uvećanje podignutih optužnica za privredni kriminal u odnosu na prethodne dvije godine, podaci nedvosmisleno ukazuju na zaključak da je procesuiranje težih oblika kriminala, najčešće povezanog s političkom vlasti, na periferiji interesovanja pravosudnih organa. Vrlo loše višegodišnje rangiranje BiH po kriterijima WEF-a i TI-a u oblasti vladavine prava, nezavisnosti sudstva, organiziranog kriminala i sl., upućuje na dva moguća zaključka: ili je pravosudni aparat do te mjere pod političkim uticajem da se ne može značajno posvetiti borbi protiv organiziranog i privrednog kriminala i korupcije, ili sva istraživanja domaćih i stranih subjekata, u ovoj oblasti ne daju validne rezultate, pa kriminala i korupcije ima proporcionalno učešće u podignutim optužnicama, tj. 2-5%.

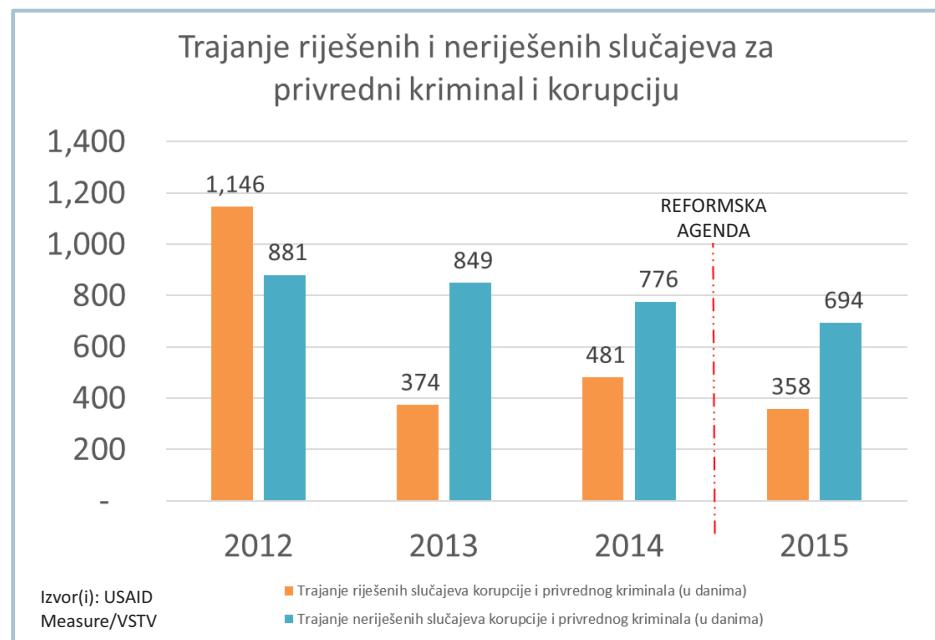

Grafikon 37a

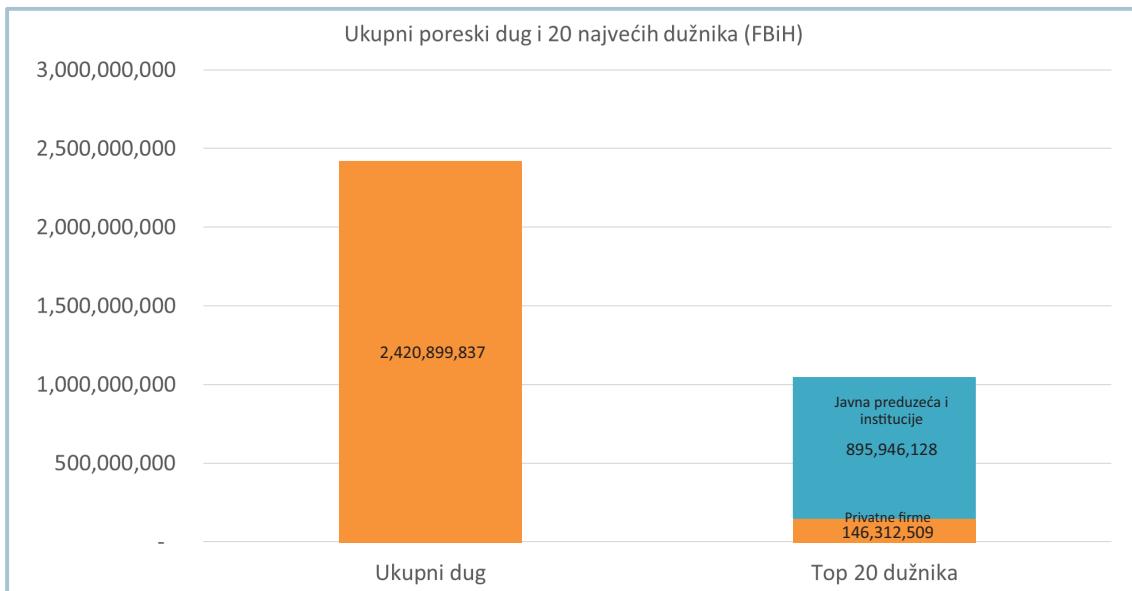

Grafikon 37b

Od ukupno 6.907 osuđujućih presuda na svim sudovima u BiH, u prvoj polovini 2016, tek 2% ili 120 presuda se odnosi na krivična djela korupcije, a 4% ili 307 presuda se odnosi na krivična djela privrednog kriminala. Zbirno, tek 6% presuda od ukupnog broja presuda odnosi se na korupciju i privredni kriminal. Broj ili udio presuda proporcionalan je broju optužnica, pa se može primjetiti sistemski trend i proporcionalnost na nivou tužilaštava i sudova. Posebno je indikativna struktura presuda, gdje od 6.700 presuda, zatvorske kazne učestvuju sa tek 25 presuda u djelima privrednog kriminala i tek 36 presuda u djelima korupcije. Istovremeno uslovne presude su predominantne i učestvuju sa 60% u djelima korupcije i 83% u djelima privrednog kriminala (!).

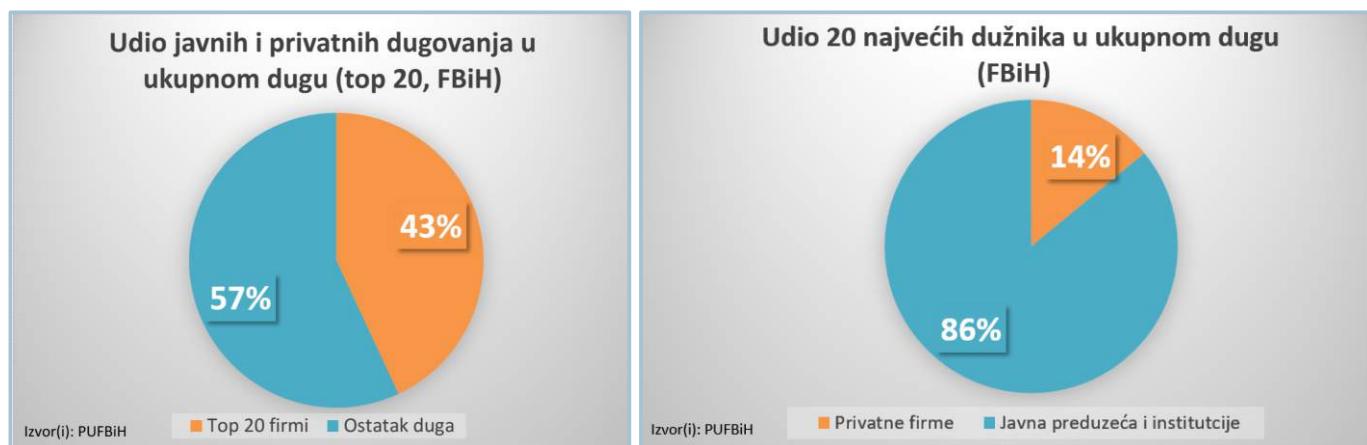
Grafikon 38

Grafikon 38 daje nam uvid u prosječno trajanje riješenih i neriješenih slučajeva privrednog kriminala i korupcije. Iako je vidljiv vrlo pozitivan trend unazad tri godine, prosječno trajanje neriješenih predmeta od oko dvije godine i riješenih od oko jedne godine, statistički su dokaz niskog nivoa efikasnosti sudskog aparata. Slučajevi privrednog kriminala i korupcije u direktnoj su korelaciji s poslovnim okruženjem, povjerenjem građana u institucije i pravni poredak, jednakost pred zakonom uključujući plaćanje poreza što je u vezi s unutrašnjim dugom, itd.

Grafikon 39

Grafikon 39 daje nam uvid u obim ukupnog nenaplaćenog poreskog duga u FBiH, na dan 30.08.2016. godine. Vrijednost duga iznosi dvije milijarde i 421 milion KM u šta ulaze dugovi po osnovu neplaćenih poreza, doprinosa, te taksi i drugih naknada. Najveći dužnici po osnovu neizmirenih javnih prihoda su poreski obveznici sa učešćem državnog kapitala, tj. javna preduzeća ili kompanije s državnim (su) vlasništvom, te javne institucije. **Ako posmatramo samo prvih 20 najvećih dužnika, dolazimo do udjela ovih dužnika od čak jednu milijardu i 42 miliona KM, ili 43% ukupnog poreskog duga (!). Unutar poreskog duga prvih 20 najvećih dužnika, javna preduzeća i institucije učestvuju sa 86% ili 896 miliona KM, a privatne sa tek 14% ili 146 miliona.**

Ovaj slučaj dokazuje hronično odsustvo vladavine zakona, jer je neobjašnjivo ovoliko odsustvo dobrog upravljanja, jednakosti pred zakonom i tolerancija neplaćanja poreza i doprinosa od strane javnih preduzeća i institucija, čime je akumuliran ogromni unutrašnji dug, budžetski deficit, deficit vanbudžetskih fondova (primarno penzionog i zdravstvenog) i ozbiljno poljuljano povjerenje građana i pravnih subjekata u vladavinu zakona i jednakost pred zakonom.

Grafikoni 40a i 40b

Grafikoni 40a i 40b daju uvid u strukturu dugovanja, prema kojoj 20 prvih dužnika u Federaciji BiH duguje 43% duga, pri čemu u tom dugu 86% učestvuju javna preduzeća i institucije, a 14% privatna preduzeća. Najgori dio ove elaboracije jeste što se ovaj dug i dalje gomila, javna preduzeća i dalje ne plaćaju poreze i doprinose za vanbudžetske fondove praveći ogroman rascjep u pravnom poretku, fiskalnom sistemu i javnim finasijama, a o narušavanju poslovnog okruženja, nelojalne tržišne utakmice i principima jednakih šansi na tržištu, suvišno je govoriti.

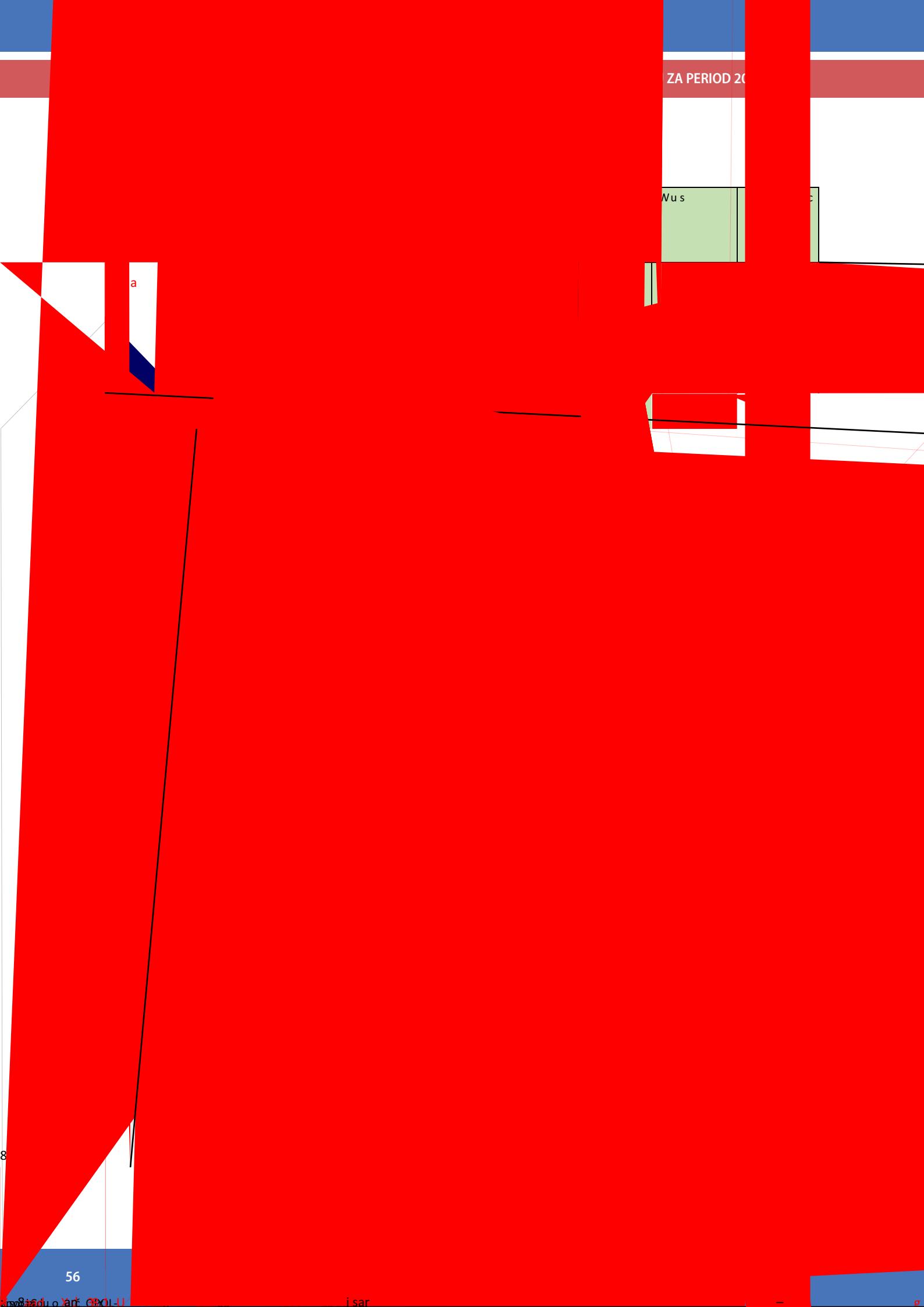
NAPOMENA: Istovjetan zahtjev za pristup infomacijama u vezi s poreskim dugovanjima i dužnicima, pored Poreske uprave FBiH, koja je uredno, blagovremeno i potpuno odgovorila, dostavljen je i Poreskoj upravi RS. Nakon 45 dana, nekoliko usmenih urgencija, nismo zaprimili tražene informacije. Indikativno je da u javnosti već nekoliko godina nema informacija o poreskim dugovanjima u Republici Srpskoj!

***

5. PRILOZI

Akcioni plan Vijeća ministara BiH					
	Mjera	Usvojeno	U proceduri	Nije usvojeno	
Poslovna klima i konkurentnost	1 Donijeti nove zakone iz finansijskog sektora usklađene sa direktivama EU i Uslovima iz Bazela		0		
	2 Zakon o carinskoj politici	X			
	3 Planirati e-usluge za PDV i porez na dohodak		0		
	4 Sveobuhvatno mapirati parafiskalne namete (i nametnuti moratorijum za nove)			--	
Reforma javne uprave	1 Usvojiti inoviranu Strategiju reforme javne uprave koja će biti zasnovana na ključnim principima reforme javne uprave			--	
	2 Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o državnim službenicima		0		
	3 Zamrznuti ukupan fond plata u javnom sektoru do donošenja revidiranog sistema određivanja plata na osnovu vrijednosti	X			
	4 Osiguranje pune podrške uspješnoj realizaciji popisa stanovništva, domaćinstava i stanova uz puno poštovanje odredbi zakona o popisu stanovništva, podzakonskih propisa i evropskih statističkih standarda u popisnim aktivnostima	X			
Javne finansije, poreska politika i fiskalna održivost	1 Znatno poboljšati razmjenu podataka između četiri poreske uprave 1.1. Formirati interresornu radnu grupu sa svih nivoa (BiH i entiteti) koja će definisati modalitete razmjene podataka; 1.2. Praćenje obima razmjene podataka; 1.3. Provesti postupke naplate poreza kao rezultat razmijenjenih informacija		0		
	2 Predložiti povećana ovlaštenja za poreske organe i modalitete korisne saradnje			--	
	3 Pripremiti i provesti poresku reviziju i inspekciju na osnovu rizika na svim nivoima			--	
	4 Izmjene i dopune Zakona o akcizama - nafta i naftni derivati		0		
	5 Izmjene i dopune Zakona o akcizama - duhan i alkohol.		0		
	6 Utvrditi ukupan fond plata u javnom sektoru, odnosno institucijama BiH 6.1. Priprema i usvajanje Prijedloga Zakona o budžetu institucija BiH za 2016. godinu koji sadrži član o kontroli i	X			

			Usvojeno	U proceduri	Nije usvojeno
Vladavina prava i dobro upravljanje		ograničenju novog zapošljavanja 6.2. Izrada i usvajanje metodologije za ograničenje plata u javnom sektoru na održivoj osnovi			
	7	Odrediti, održavati i objaviti strategije javnog duga i analize održivosti duga na državnom i entitetskom nivou 7.1. Usvajanje kalendara razmjene podataka potrebnih za pripremu Srednjoročne strategije upravljanja dugom BiH 7.2. Odrediti, održavati i objaviti strategije javnog duga i analize održivosti duga na državnom i entitetskom nivou	x		
	8	Osiguranje pune podrške uspješnoj realizaciji provođenja odluke o postupku srednjoročnog planiranja, praćenja i izvještavanja u institucijama BiH	x		
	9	Unaprjeđenje korištenja međunarodne ekonomske pomoći		0	
	1	Usvojiti Strategiju i Akcioni plan reforme sektora pravde u BiH		0	
	2	Uspostaviti efikasnu prevenciju korupcije i sukoba interesa u pravosuđu 2.1. Provoditi zajedničke obuke za tužitelje, istražitelje i policijska tijela za rad na krivičnim djelima korupcije i poboljšanje koordinacije u tom procesu 2.2. Izvršiti analizu zakona o sukobu interesa u BiH s ciljem utvrđivanja mogućnosti za efikasnije suzbijanje sukoba interesa i pooštavanja sankcija za njihovo nepoštivanje 2.3. Na osnovu analize predložiti izmjene i dopune Zakona o sukobu interesa u BiH za efikasnije suzbijanje sukoba interesa i pooštavanja sankcija za njihovo nepoštivanje 2.4. Izvršiti sveobuhvatnu analizu zakonskih propisa za izjave o imovinskom stanju, s ciljem uspostave efikasnog sistema kontrole, obrade podataka iz izjava o imovinskom stanju i eliminacije prepreka za njihovo javno objavljivanje 2.5. Formirati elektronski registar izjava o imovinskom stanju		0	
	3	Propisati objektivne kriterije za imenovanje nosilaca pravosudnih funkcija radi povećanja profesionalizma i integriteta	x		
	4	Usvojiti mjere integriteta pravosudnog sistema u BiH	x		
	5	Usvojiti nova pravila disciplinskog postupka i uvesti nove disciplinske mjere			--
	6	Izvršiti procjenu rada policijskih agencija s ciljem unaprjeđenja integriteta policijskih agencija na svim nivoima		0	
7	Unaprjeđenje saradnje između policijskih agencija nasvim nivoima 7.1. Izraditi Prijedlog dokumenta sa preciznim operativnim procedurama za postupanje u posebnim okolnostima i vanrednim situacijama		0		

Aкциони план Владе РС				
Пословна клима и конкурентност	Mjera	Usvojeno	U proceduri	Nije usvojeno
	1 Zakon o porezu na dobit	X		
	2 Zakon o porezu na dohodak	X		
	3 Zakon o porezu na nepokretnosti	X		
	4 Zakon o rokovima izmirenja novčanih obaveza			--
	5 Zakon o odgođenom plaćanju poreskog duga	X		
	6 Zakon o računovodstvu i reviziji Republike Srpske	X		
	7 Zakon o jedinstvenom registru finansijskih izvještaja	X		
	8 Registar parafiskalnih nameta (kroz Zakon o poreskom sistemu)		0	
	9 Zakon o doprinosima: Smanjenje poreskog opterećenja na rad		0	
	10 Uklanjanje podsticaja i drugih vidova pomoći velikim preduzećima		0	
	11 Rješavanje neodrživih preduzeća	X		
	12 Ubrzati procedure za pribavljanje građevinskih dozvola	X		
	13 Ubrzati procedure za pribavljanje priključaka za struju		0	
	14 Reforma inspekcija (Pojačati inspekciiju rada)			--
	15 Jačanje nacionalne kontrole kvaliteta			--
	16 Bolja zaštita manjinskih akcionara		0	
	17 Zakon o stečaju (Uvođenje instituta "predstečajnog postupka", skraćivanje stečajnog postupka i poboljšanje stečajnih procedura)	X		
	18 Povećanje akcize na duhan i alkohol za zdravstveni sektor		0	
	19 Analiza povećanja PDV-a		0	
	20 Zakon o izmenama i dopunama zakona o investicionim fondovima	X		
	21 Zakon o obaveznim osiguranjima u saobraćaju	X		
	22 Zakon o bankama (Nacrt)		0	
	23 Pravni okvir za naplatu i rješavanje nekvalitetnih kredita: osnivanje i supervizija društava za upravljanje aktivom i vansudsko restrukturiranje dugova			--

			Usvojeno	U proceduri	Nije usvojeno
	24	Jačanje nadzora nad bankama od strane entitetskih Agencija za bankarstvo	X		
	25	Spisak održivih i neodrživih javnih preduzeća		0	
	26	Startegija za rješavanje preduzeća gubitaša u javnom vlasništvu (Program restrukturiranja i Program privatizacije)		0	
	27	Program restrukturiranja Željeznica Republike Srpske		0	
Tržište rada	1	Zakon o radu: Omogućiti fleksibilnost radnih uslova i diferencirano određivanje plata na osnovu vještina, kvalifikacija, nivoa iskustva i učinka; Povećati kazne za kršenje zakona (MMF: Prethodna mjera)	X		
	2	Razdvojiti obavezno zdravstveno osiguranje od funkcije posredovanja u zapošljavanju			--
	3	Reforma sistema obrazovanja: veća povezanost sa tržištem rada		0	
	4	Uvođenje šema podrške za tražioce prvog posla	X		
	5	Poboljšati vraćanje ljudi u radni status	X		
Soc.politika i penz. sistem	1	Poboljšati ciljanje socijalne zaštite		0	
	2	Ispitati potrebu za reformom parametara penzijskog sistema	X		
	3	Izraditi šeme za dobrovoljno penzionisanje		0	
	4	Osnivanje prvog dobrovoljnog penzijskog fonda		0	
Reforma javne uprave	1	Usvojiti ključne principe reforme javne uprave (Uključiti osnovne, suštinski važne reforme za upravljanje javnim finansijama)	X		
	2	Puna podrška za uspješnu realizaciju aktivnosti u vezi sa provođenjem popisa stanovništva, domaćinstava i stanova, uz puno poštovanje odredbi Zakona o popisu, podzakonskih propisa i evropskih statističkih standarda u popisnim aktivnostima		0	
	3	Uspostaviti sistem određivanja plata na osnovu vrijednosti			--
	4	Odrediti kriterijume kvalifikovanosti i testove kompetentnosti pri zapošljavanju državnih službenika i namještenika			--
	5	Revidirati Kadrovske planove	X		
	6	Zakon o državnim službenicima i namještenicima (Olakšati reformu javne uprave i uvesti veću fleksibilnost radnih angažmana)		0	

			Usvojeno	U proceduri	Nije usvojeno
	7	Osigurati zapošljavanje isključivo najbolje rangiranih kandidata	X		
Javne finansije, poreska politika i fiskalna održivost	1	Odluka koja uvodi moratorij na povećanje plata u javnom sektoru - stroge kontrole zapošljavanja: osnove, koeficijenti, naknade ("Zamrznuti" ukupan fond plata u javnom sektoru do donošenja sistema određivanja plata po osnovu vrijednosti)	X		
	2	Utvrđiti ukupan fond plata na svim nivoima vlasti	X		
	3	Utvrđiti ukupan fond svih tekućih rashoda na svim nivoima vlasti	X		
	4	Rebalans Budžeta Republike	X		
	5	Zakon o fiskalnoj odgovornosti u Republici Srpskoj	X		
	6	Razmjena podataka između poreskih uprava - objediniti sve informacije o poreskim obveznicima iz sve četiri poreske uprave i mjesечно ih ažurirati u skladu sa ustavnim uređenjem i nadležnostima.	X		
	7	Razmjena informacija o strukturi duga i bruto potrebama za zaduživanjem	X		
	8	Strategija javne unutrašnje finansijske kontrole		0	
	9	Zakon o fiskalnim kasama	X		
	10	Zakon o izmjenama i dopunama zakona o poreskom postupku Republike Srpske	X		
	11	Zakon o izmjenama i dopunama zakona o inspekcijama u Republici Srpskoj	X		
	12	Zakon o izmjeni i dopunama zakona o sistemu javnih službi	X		
	13	Zakon o izmjenama i dopunama zakona o komunalnoj policiji	Mjera uklonjena iz plana		
	14	Zakon o izmjenama i dopunama zakona o zanatsko-preduzetničkoj djelatnosti	X		
	15	Sprečavanje prijava nižeg dohotka kao osnove za obračun i plaćanje poreza i doprinosa			--
	16	e-usluge na porez na dohodak	X		
	17	Zakon o izmjenama i dopunama zakona o zdravstvenoj zaštiti	X		
	18	Analiza dugovanja zdravstvenog sektora		0	
	19	Uvođenje trezorskog sistema u zdravstveni sektor		0	
	20	Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zdravstvenom osiguranju			--

			Usvojeno	U proceduri	Nije usvojeno
	21	Novi modeli i izvori finansiranja		0	
	22	Normiranje mreže zdravstvenih ustanova		0	
Vladavina prava i dobro upravljanje	1	Poboljšati procedure prodaje zaplijenjene imovine		0	
	2	Unaprijediti saradnju policije na svim nivoima		0	
	3	Razvijati regionalnu i međunarodnu policijsku saradnju		0	
	4	Zaključiti operativni sporazum sa EUROPOL-om kako bi se obezbjedio dvosmjerni protok povjerljivih informacija o kriminalu između BiH i zemalja članica		0	
	5	Implementacija Strategije za borbu protiv korupcije u Republici Srpskoj		0	
	6	Unaprijediti integritet policijskih službenika		0	
	7	Uspostaviti efikasne strukture za prevenciju korupcije i nadzor nad provođenjem mjera iz Akcionog plana za borbu protiv korupcije, u skladu sa relevantnim međunarodnim standardima	X		
	8	Uspostaviti čvrsta pravila i efikasan pravni i institucionalni okvir koji reguliše oduzimanje imovine, pranje novca i povrat	X		
	9	Usvojiti Strategiju za borbu protiv terorizma u BiH	X		
	10	Akcioni plan Republike Srpske za prevenciju i borbu protiv terorizma za period 2015-2020. godina	X		
	11	Povećati efikasnost sistema razmjene podataka između policije i tužilaca (Poboljšaće se protok informacija)		0	
	12	Uskladiti zakone o civilnom posjedovanju oružja	X		
	13	Uskladiti pravni i regulatorni okvir za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma sa međunarodnim standardima i preporukama Radne grupe za finansijsko djelovanje		0	

Aкциони план Владе FBiH				
	Mjera	Usvojeno	U proceduri	Nije usvojeno
Poslovna klima i konkurentnost	1 Program javnih investicija	X		
	2 Zakon o unutrašnjem platnom prometu	X		
	3 Zakon o privrednim društvima	X		
	4 Izmjene i dopune Zakona o privrednim društvima			--
	5 Zakon o direktnim stranim ulaganjima	X		
	6 Pravni okvir za multilateralne kompenzacije i plaćanja			--
	7 Zakon o javno-privatnom partnerstvu			--
	8 Zakon o koncesijama			--
	9 Zakon o stečaju			--
	10 Zakon o šumama		0	
	11 Zakon turizmu		0	
	12 Pojednostavljena registracija poslovnih objekata			--
	13 Uspostavljanje „one-stop“ shop			--
	14 Skraćivanje procedura za pribavljanje građevinskih dozvola i priključka struje			--
	15 Program rekonstruisanja rudnika i željeznica		0	
	16 Privatizacija privrednih društava sa manjinskim udjelom Vladе FBiH		0	
	17 Osnivanje privrednih sudova			--
	18 Zakon o bankama		0	
	19 Jaačanje nadzora nad bankama od strane Agencije za bankarstvo		0	
	20 Jačanje uprave za inspekcijske poslove i Porezne uprave FBiH		0	
	21 Izmjene i dopune Zakona o prekršajima			--
Tržište rada	1 Zakon o radu	X		
	2 Uredba o prvom zapošljavanju i samozapošljavanju	X		
	3 Razdvojiti obavezno zdravstveno osiguranje			--

			Usvojeno	U proceduri	Nije usvojeno
Soc. politika i penz. sistem	4.	Reforma sistema obrazovanja			--
	5	Reforma najniže plate i smanjenje poreskog klina			--
	6	Izrada jedne „fleksibilne ljestvice“ optimalne aktivnosti za PES			--
	7	Anliza podataka iz registra preduzeća/ pregled zaposlenosti po zanimanjima			--
Javne finansije, fiskalna politika i održivost	1	Strategija za reformu sistema PIO/MIO			--
	2	Asimetrično plaćanje električne energije			--
	3	Poboljšano ciljanje socijalne zaštite i uspostavljanje baze podataka svih korisnika socijalnih davanja		0	
Javne finansije, fiskalna politika i održivost	1	Zakon o porezu na dobit	X		
	2	Izmjene i dopune Zakona o doprinosima	X		
	3	Izmjene i dopune Zakona o doprinosima-smanjenje opterećenja na rad			--
	4	Registar parafiskalnih nameta			--
	5	Inicijativa za povećanje putarine na gorivo	X		
	6	Kontrola prijave nižeg dohotka kao osnova za obračun i plaćanje poreza i doprinsa		0	
	7	Izmjene Zakona o porezu na dohodak			--
	8	Moratorij na zapošljavanje u upravi	X		
	9	Smanjenje izdataka za plate i druge tekuće troškove	X		
	10	Zakon o uvezivanju nedostajućeg radnog staža			--
	11	Inicijativa za povećanje akciza na duhan i pivo za zdravstveni sektor	X		
	12	Novi modeli i izvori finansiranj zdravstvenog sektora			--
	13	Izmjene i dopune Zakona o budžetima u FBiH	X		
	14	Unaprijeđenje kontrole i nadzor potrošnje vanbudžetskih fondova i javnih preduzeća		0	
	15	Strategija za upravljanje javnim dugom	X		
	16	Rebalans Budžeta za 2015.g.	X		
	17	Razmjena podataka između poreskih uprava	X		
	18	Anliza dugovanja zdravstvenog sektora		0	
	19	Uvođenje trezorskog sistema poslovanja u zdravstveni			--

			Usvojeno	U proceduri	Nije usvojeno
	sektor				
Reforma javne uprave	1	Uredba o vršenju ovlaštenja u privrednim društvima	X		
	2	Izmjene i dopune Zakona o državnoj službi, državnim službenicima i namještenicama	X		
	3	Odluka koja uvodi moratorij na povećanje plata u javnom sektoru	X		
	4	Reorganizacija državnih organa			--
	5	Usvojiti ključne principe reforme javne uprave			--
	6	Uspostaviti sistem određivanja plata na osnovu vrijednosti		0	
	7	Revidirati kadrovske planove			--
	8	Osigurati zapošljavanje isključivo najbolje rangiranih kandidata			--
Vladavina prava i dobro upravljanje	1	Strategija za borbu protiv korupcije 2015.-2019.uz prateći Akcioni plan	X		
	2	Unaprijediti saradnju policije na svim nivoima		0	
	3	Uspostaviti efikasan sistem za smanjenje broja neriješenih predmeta po osnovu tužbi za komunalne usluge ; usvojiti izmjene i dopune zakonodavstva i propisa za provedbu presuda			--

Reformska agenda za Bosnu i Hercegovinu za period 2015-2018. godina

1. Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, Vlada Federacije Bosne i Hercegovine, Vlada Republike Srpske, vlade: Unsko-sanskog kantona, Posavskog kantona, Tuzlanskog kantona, Zeničko-dobojskog kantona, Bosansko-podrinjskog kantona, Srednjobosanskog kantona, Hercegovačko-neretvanskog kantona, Zapadno-hercegovačkog kantona, Kantona Sarajevo, Herceg-bosanskog kantona i Vladu Brčko Distrikta prepoznajemo hitnu potrebu pokretanja procesa oporavka i moderniziranja ekonomije u cilju jačanja održivog, efikasnog, socijalno pravednog i stabilnog ekonomskog rasta, otvaranja radnih mjeseta, povećanja i bolje ciljane raspodjele socijalnih davanja te stvaranja održivog i pravičnog društvenog okruženja. Konkretnе akcije u cilju fiskalne i finansijske održivosti i socio-ekonomske reforme će biti dopunjene ciljnim mjerama, da bi se ojačala vladavina prava i borba protiv korupcije, uz jačanje upravnih kapaciteta i povećanje efikasnosti javnih institucija na svim nivoma vlasti (pojam „svi nivoi vlasti“ ovdje i u dalnjem tekstu podrazumijeva državni, entitetski i kantonalni nivo vlasti te Brčko Distrikt).
2. Ova reformska agenda utvrđuje glavne planove Vijeća ministara BiH, Vlade Federacije BiH, Vlade Republike Srpske, vlada Unsko-sanskog kantona, Posavskog kantona, Tuzlanskog kantona, Zeničko-dobojskog kantona, Bosansko-podrinjskog kantona, Srednjobosanskog kantona, Hercegovačko- neretvanskog kantona, Zapadno-hercegovačkog kantona, Kantona Sarajevo, Herceg-bosanskog kantona i Vladu Brčko Distrikta za socio-ekonomske i povezane reforme tokom preostalog njihovog demokratski povjerenog im mandata i uveliko odražava programe koje su Vijeće ministara BiH, Vlada Federacije BiH, Vlada Republike Srpske, vlade Unsko-sanskog kantona, Posavskog kantona, Tuzlanskog kantona, Zeničko-dobojskog kantona, Bosanskopodrinjskog kantona, Srednjobosanskog kantona, Hercegovačko- neretvanskog kantona, Zapadnohercegovačkog kantona, Kantona Sarajevo, Herceg-bosanskog kantona i Vladu Brčko Distrikta već započele. Reformska agenda je takođe, namijenjena da odgovori na poziv Vijeća za vanjske poslove, iz decembra 2014., za usvajanjem inicijalne agende za reforme, u skladu s pravnom stečevinom EU. Svjesni smo da će značajan napredak u provođenju ove agende biti neophodan za aplikaciju za članstvo koju će razmatrati EU.
3. O prioritetima koji su predviđeni ovom agendom razgovarano je sa međunarodnim finansijskim institucijama i u prethodnom periodu. Reforme bi trebalo da uspostave osnovu za pregovore o pojedinačnim programima finansijske i tehničke pomoći međunarodnih finansijskih institucija i EU, kao i sa drugim donatorima i partnerima koji eventualno žele podržati Reformsku agendu. Svaka od institucija pregovara o pojedinačnim programima i prati napredak po svojim prioritetima, a jasno je da će program biti tjesno koordiniran i usklađen s ukupnim reformskim naporima.
4. Nadalje, Refomska agenda je tjesno povezana s ciljevima novog pristupa EU ekonomskom upravljanju na Zapadnom Balkanu i u skladu je s programom ekonomskeih reformi, kao temeljnim elementom koji treba da podstakne sveobuhvatne strukturalne reforme da bi se održala makroekonomska stabilnost i pospješio rast i konkurenčnost.
5. Provođenje Reformske agende će započeti bez odlaganja. Širok set srednjoročnih prioriteta, kako je naznačeno u nastavku, će biti prerađen u konkretne inicijalne mjere i poduhvate, koji će biti pripremljeni i provedeni u predstojećim mjesecima 2015. i početkom 2016. godine, sa svakom institucijom pojedinačno. Odnosno, ove početne mjere i poduhvati će biti razrađeni u konsultacijama s

međunarodnim finansijskim institucijama i EU i vodiće do daljnjih preciznijih mjera koje će reformsku agendu pomjeriti sa njene početne faze dalje u srednjoročni period.

6. Stanje javnih finansija svih nivoa vlasti u BiH je takvo da je neophodno provesti fiskalnu konsolidaciju koja će postepeno dovesti do smanjenja budžetskog deficitia i srednjeročno dovesti do smanjenja nivoa javnog duga. Zbog toga su se vlasti u BiH opredijelile za snažan trogodišnji program fiskalne konsolidacije. U pogledu ovog cilja, a radi izbjegavanja nepovoljnih eksternih uslova finansiranja vlasti u BiH očekuju zaključivanje finansijskih aranžmana sa Međunarodnim monetarnim fondom, Svjetskom bankom i Evropskom komisijom, koje će tokom provođenja mjera fiskalne konsolidacije osigurati finansijsku podršku.

7. Fiskalna konsolidacija ima za cilj da osigura stabilno makroekonomsko okruženje, ali za stabilan, pozitivan realni rast u srednjem i dugom roku neophodno je provesti niz strukturalnih reformi u oblastima radnog zakonodavstva, reforme javne uprave i politike zapošljavanja u javnom sektoru, unapređenja poslovne klime i konkurentnosti, restrukturiranja javnih preduzeća, reforme socijalnih davanja, reforme zdravstvenog sektora, te vladavine prava.

Reformska agenda je prikazana u šest značajnih oblasti i to:

Javne finansije, oporezivanje i fiskalna održivost

8. Budžeti će biti utvrđeni i održavani na čvrstim srednjeročnim temeljima, dogovorenim s MMF-om u aranžmanu koji će uslijediti nakon sadašnjeg stand-baj aranžmana. Ovaj novi fiskalni okvir će postaviti nivo javnog duga na silaznu putanju, a stvorice i prostor za povećanje javnih investicija i istovremeno smanjiti učešće vladinog sektora u ekonomiji. Fiskalna konsolidacija će biti provedena smanjivanjem javne potrošnje, te povećanjem javnih prihoda. Povećanje javnih prihoda će se postići povećanjem prihoda od poreza, proširivanjem poreske baze, smanjenjem sive ekonomije, smanjenjem poreskih oslobođanja i unapređenjem rada poreskih uprava. Ukoliko se ove mjere pokažu nedovoljnim do kraja 2015. godine, dodatne mjere, uključujući i povećanje PDV-a, će se razmatrati, u dogовору sa MMF-om, na osnovu detaljnih procjena, na sastanku na visokom nivou:

- Dok će reforme poreskih sistema i javnih rashoda morati biti provedene unutar cijelog fiskalnog paketa koji će osigurati srednjeročnu fiskalnu održivost, postoji i jasna potreba za smanjenjem vladinog sektora u ekonomiji i znatnog smanjenja poreskog opterećenja na rad i investicije. Ovi imperativi ukazuju na potrebu da se značajno smanje javni rashodi na svim nivoima vlasti i unaprijedi njena efikasnost.
- Fiskalna konsolidacija mora da dovede do smanjenja budžetskog deficitia i do zaustavljanja rasta javnog duga. Provećemo reforme sistema oporezivanja, u cilju smanjenja opterećenja rada, ali iste nije moguće sprovesti unutar postojećeg fiskalnog okvira.
- Potrebno je sprovesti smanjenje opterećenja rada, kroz smanjenje doprinosa za zdravstveno osiguranje, ali je istovremeno potrebno osigurati dodatne prihode vanbudžetskim fondovima za pokriće gubitaka koji će nastati zbog smanjenja stope doprinosa.
- Potrebno je utvrditi ukupan fond plata i svih tekućih rashoda na svim nivoima vlasti, koji se neće moći povećavati bez obzira na rast poreskih prihoda.
- Mjere za poboljšanje naplate poreza će se aktivno provoditi. To će uključiti napore na razmjeni informacija između četiri poreske uprave i prihvatanje pristupa revizije i inspekcije zasnovanog na riziku, a sve u skladu sa

- ustavnim uređenjem i saradnji, kao i povećanjem poreza na dohodak.
- Smanjenje rashoda će se realizovati kroz kontrolu zapošljavanja i transparentnijeg prioriteta. Entiteti, kantoni i Brčko Distrikat će ugovoriti zakona o fiskalnoj odgovornosti i usvojiti nove razvojne strategije. Mjere za jačanje kontrole budžeta će biti aktivno provođene (kako je ugovoren u sporazumu s Mrežom). Brčko Distrikat će usvojiti novu vlasništvo, koja također imajući u vidu budžetne potrebe Vlade entiteta, kantona i Brčko Distrikta, će tražiti reformu zdravstvenog sektora, a podređujući rezorskog sistema poslovanja zdravstvenih ustanova. Od strane vlasti će se podršku za reorganizaciju zdravstvenog sektora pridružiti predstva koristiti za izmirenje dugova zdravstvenih ustanova za 2015. godine. Paralelno, vlasti će se suočiti sa održanjem zdravstvenog osiguranja do kraja 2015. godine.
  - Siguranje održivosti javnog finansijskog ključnog je element stabilnosti javnih finansija, ali je isto tako moguće osigurati samo uz smanjenje budžetskih potreba. Uz informaciju o strukturi dugova, vlasti o potrebi obaveza i kliringu osiguraće reakciju na nedjeljenočitljivost.

Poslovna klima i konkurentost

9. Daljnje rast i prosperitet će biti zaštajani i privredni sektor. Postoji potreba da se unaprijedi konkurenčnost elitskih preduzeća dok se uključuju i ostala. Postojeći problemi u izravnom i neposrednom kontaktu investitora s vlastima, a posebno u skrivenim interesima, političkom i ostalim preprekama. Osim toga, postoji nedostatak i zamršenosti u regulativnim okvirima, u kojima koji se izjavljuju glavne probleme potencijalnim investitorima u ekonomiju, a praćeni su i administrativnim preprekama:

Informacije o okruženju i uključujući FMI, kača, karta i Brčko Distriktu nove zakone o privrednim subjektima, procedure za pribavljanje trgovinskih dozvola i priključaka za strane investitore, ugovorene reforme i usvajanje na podneblju kontroli kvaliteta, usklađivanje izvještajne i izvještajne održivosti u privatnih parafisatelih i nadležnosti, većeg učešća privrednog sektora u razvoju infrastrukture, više vlasti ce sačiniti (izjaviti) sveobuhvatan popis parafisatelih radnika u cilju osiguranja i poboljšanja transparentnosti i nadležnosti.

- Potrebni su bolji zakoni i prakse za zaštitu investitora, uključujući bolje korporativno upravljanje, osnažene prakse upravljanja rizikom radi poboljšanja pristupa finansijama (posebno za nova preduzeća), bolju zaštitu manjinskih dioničara i efikasnije okvire za insolventnost izmjenom zakona o stečaju kojim će se uvesti novi institut „predstečajni postupak“ s ciljem finansijskog restrukturiranja dužnika kako bi se izbjegao stečaj u cilju očuvanja radnih mesta i nastavak obavljanja osnovne djelatnosti privrednog društva. Oba entiteta, kantoni i Brčko Distrikt će izvršiti reviziju svog stečajnog zakonodavstva u cilju skraćivanja stečajnog postupka. U FBiH će se uvesti privredni sudovi.
- Javna preduzeća će biti podijeljena na ona koja su održiva (s manjim ili većim potrebama za prestrukturiranjem) i ona koja to nisu, uz predviđenu objavu popisa takvih preduzeća. Ovi popisi će formirati osnovu za sveobuhvatne programe prestrukturiranja i program privatizacije/likvidacije u srednjoročnom periodu. Vlade entiteta, kantona i Brčko Distrikta će tražiti finansijsku i tehničku pomoć Svjetske banke kako bi pripremili i realizovali program restrukturiranja javnih preduzeća. Posebna pažnja će se posvetiti restrukturiranju željeznica (u oba entiteta), te rudnika (u Federaciji BiH), koji podrazumijeva novu organizaciju i broj zaposlenih. Predviđa se izrada preliminarnih planova u cilju pripreme BH Telekoma za djelimičnu privatizaciju u FBiH.
- Dalji napor da se očuva stabilnost finansijskog sektora i stvore uslovi potrebni za oživljavanje bankarskog kreditiranja će se aktivno provoditi u konsultacijama s Centralnom bankom Bosne i Hercegovine i MMF-om. U sklopu toga, prilagođavaćemo zakone iz finansijskog sektora s direktivama EU i uslovima iz Bazela, primjenljivim za stepen razvijenosti domaćeg finansijskog tržišta istovremeno jačajući nadzor nad bankama od strane entitetskih agencija za bankarstvo.
- Osiguraćemo provođenje novog nacrta zakona o carinskoj politici, koji će pojednostaviti carinsku obradu i smanjiti administrativne zahtjeve, čime će se olakšati trgovina.

Tržište rada

10. Kako bi se stabilno krenulo putem održivog rasta, Bosna i Hercegovina se mora prihvati svojih strateških prednosti. One uključuju značajan potencijal u radnoj snazi koji trenutno nije dovoljno iskorišten. Niska stopa aktivnosti radno sposobnog stanovištva i visoka stopa nezaposlenosti koja je u značajnoj mjeri posljedica neusklađenosti ponude i potražnje za kvalifikovanom radnom snagom ograničava mogućnosti razvoja. U BiH postoji i značajan broj dugoročno nezaposlenih koji su obeshrabreni da traže zaposlenje. Postojeći zakoni o radu u značajnoj mjeri više ne odražavaju društvene i ekonomski odnose u BiH, te su u pojedinim odredbama kontradiktorni sa drugim zakonima i u nekim odredbama nejasni i nedovoljno fleksibilni. Kultura kolektivnog pregovaranja i socijalnog dijaloga je nedovoljno razvijena i često opterećena nerealnim zahtjevima socijalnih partnera.

- Značajno smanjenje doprinosa socijalne zaštite (posebno za one s manjim primanjima) bi smanjilo troškove rada, pomoglo da se privuku investitori i dovelo bi više zaposlenih u formalni sektor (i smanjilo dominantnost zaposlenja u neformalnom sektoru), ali je isto nemoguće sprovesti bez osiguranja dodatnih sredstava za vanbudžetske fondove.
- U srednjeročnom periodu reformisati sistem obrazovanja u cilju njegove veće povezanosti sa tržištem rada.
- Razmotrićemo uvođenje shema podrške za tražioce prvog zaposlenja.
ooAktivno će se težiti obeshrabrivanju rada u sivoj ekonomiji, uključujući putem sprečavanja prijava nižeg dohotka kao osnova za obračun i plaćanje poreza i doprinosa.
- Ostale reforme tržišta rada će biti donesene kako je dogovoren s MMF-om i Svjetskom bankom i uz konsultacije sa socijalnim partnerima. Entitetske vlade, vlade kantona i Brčko Distrikta će poboljšati nacrte

svojih zakona o radu, uz konsultacije sa socijalnim partnerima, kako bi se povećala fleksibilnost radnih uslova (uključujući omogućavanje zaposlenja na pola radnog vremena) i omogućilo diferencijalno određivanje plata na osnovu vještina, kvalifikacija, nivo iskustva i učinka.

- U isto vrijeme, entiteti, kantoni i Brčko Distrikt će pojačati svoje inspekcije rada i povećati kazne za kršenje zakona o radu i potruditi se da zaštite prava radnika u skladu sa standardima rada Međunarodne organizacije rada i EU direktivama o radu. Zavodi/službe za zapošljavanje će uvesti upravljačke prakse da bi poboljšali vraćanje ljudi u radni status i osigurali razdvajanje obaveznog zdravstvenog osiguranja od funkcije posredovanja u zapošljavanju.

Reforma socijalne zaštite i penzija

11. Uz unapređivanje inicijative i efikasne industrije, moderno i brižno društvo se mora pobrinuti za one koji ne mogu brinuti sami o sebi. Istovremeno, sistemi socijalne zaštite ne smiju istovremeno remetiti podstreke u ekonomiji i moraju biti fiskalno održivi. Da bi se ti ciljevi postigli, entitetske vlade, vlade kantona i Brčko Distrikta moraju poboljšati ciljanje socijalne pomoći putem paketa mjeru kojima će učiniti politike socijalne zaštite efikasnijim, efektivnijim i pravičnijim. Socijalna zaštita treba da je u funkciji onih kojima je zaista potrebna ili koji je plaćaju i mora biti postavljena na stabilne finansijske osnove. Penzioni sistemi bi takođe trebalo da su na stabilnim finansijskim osnovama, ukoliko se tokom srednjoročnog perioda želi riješiti problem nagomilanih prava radnika.

- Sistemi socijalne zaštite će biti reformirani (u konsultacijama sa Svjetskom bankom i MMF-om), uključujući i poboljšano ciljanje socijalne zaštite koja se ne finansira iz doprinosu i uspostavljanje centralizirane baze podatka svih korisnika socijalnih davanja u FBiH i kantonima. Reformski napor će imati za cilj da podstaknu korisnike da budu aktivni učesnici u ekonomiji, a uz zaštitu i povećanje socijalne pomoći za one kojima je najpotrebnija.
- U FBiH i kantonima sistemi osiguranja moraju biti postavljeni na čvrste finansijske osnove i to: zamrzavanjem troškova za privilegovane penzije i smanjenjem opcija prijevremenog penzioniranja za rizična zanimanja, uvođenjem razumnih sankcija za prijevremeno penzioniranje i bonusa za kasnije penzionisanje kako bi se produžila dob za efektivno penzioniranje i uvođenje održivog indeksiranja primanja.
- Revizija radi verifikovanja prihvatljivosti postojećih korisnika će biti ubrzana u cijeloj FBiH i kantonima, a Vlada FBiH i vlade kantona će ojačati zakonski okvir za poboljšanje postupka revizije. Ubrzaće se provođenje penzionih reformi na osnovu novog zakona o penzijama u FBiH.
- FBiH i kantoni će tražiti pomoć Svjetske banke u rješavanju pitanja neisplaćenih obaveza prema socijalnim fondovima za doprinose iz radnog odnosa.
- URS, Vlada će ispitati potrebu za reformom parametara penzijskog sistema.
- Oba entiteta, kantoni i Brčko Distrikt će energičnije raditi na izradi prijedloga shema za dobrovoljno penzionisanje. FBiH i kantoni će se posvetiti izradi potrebnih zakonskih propisa, dok će RS nastaviti sa aktivnostima na osnivanju prvog dobrovoljnog penzijskog fonda.

Vladavina prava i dobro upravljanje

12. Postoji potreba da se osigura nepovratno osnaživanje vladavine prava, koja mora biti izgrađena na osnovama konkretnog napretka u borbi protiv organiziranog kriminala, terorizma i korupcije. Sve operativne i institucionalne aktivnosti će imati za cilj da osiguraju građanima u cijeloj Bosni i Hercegovini sigurnije okruženje bez korupcije. U isto vrijeme, vlasti n svim nivoima u BiH će povećati svoje zalaganje da se povrati povjerenje građana u institucije odgovorne za vladavinu prava, razvojem kapaciteta, odgovornosti, profesionalizma i integriteta.

- Biće usvojena strategija reforme sudskog sistema/plan akcije (2014-2018), uspostaviti efikasnu prevenciju korupcije i sukoba interesa u pravosuđu, povećati profesionalizam i integritet putem propisivanja objektivnih kriterijuma za imenovanje nosilaca pravosudnih funkcija i usvajanju mjera integriteta cijelog pravosudnog sistema u BiH; pojačati disciplinsku odgovornost nosilaca pravosudnih funkcija usvajanjem novih pravila disciplinskog postupka i uvođenjem novih disciplinskih mjer. Insistirati da sudovi donose odluke u razumnom roku, a sagledati mogućnost da se komunalni predmeti rješavaju vansudskim putem. Poboljšaće se proceduru prodaje zaplijenjene imovine te unaprijediti uloga sudske izvršioca kako bi se smanjilo opterećenje sudova u izvršnom postupku.
- Profesionalan, efektivan i efikasan rad policijskih službi je ključ za suočavanje sa sigurnosnim izazovima. Procjena će se vršiti radi identifikovanja mjera kako bi se dodatno unaprijedio integritet policijskih agencija na svim nivoima. Bliska saradnja policije na svim nivoima će biti unaprijeđena, u skladu sa utvrđenim ustavnim nadležnostima. Regionalna i međunarodna policijska saradnja će nastaviti da se razvija, uključujući i stupanja na snagu operativnog sporazuma sa Europolom, u skladu sa Privremenom odlukom o uspostavljanju sistema saradnje i razmjene informacija nadležnih organa za sprovođenje zakona u Bosni i Hercegovini i EUROPOL-a.
- Usvojiće se strategije za borbu protiv korupcije i biće uspostavljene efikasne strukture za prevenciju i nadzor u skladu sa relevantnim međunarodnim standardima i poštujući ustavne nadležnosti i usvojene dokumente na svim nivoima vlasti. Same institucije vladavine prava će se pridržavati najviših standarda integriteta, dok će adekvatne mјere integriteta biti uspostavljene na svim nivoima vlasti kako bi se osiguralo onemogućavanje korupcije i sankcije efikasno primjenile. Borba protiv ozbiljnog kriminala i korupcije, pored efikasnije istrage, krivičnog gonjenja i osude će takođe biti zasnovana na čvršćim pravnim i institucionalnim okvirima koji reguliše oduzimanja imovine, pranja novca i povrat na svim nivoima vlasti u BiH.
- Pored usvojene strategije za borbu protiv terorizma u BiH i pratećih akcionih planova, biće zaključen i operativni sporazum sa Europolom kako bi se na taj način osigurao dvosmjerni protok povjerljivih informacija o kriminalu između BiH i zemalja članica; poboljšati protok informacija između policije i tužilaca povećanjem efikasnosti sistema razmjene podataka; usvojićemo novu strategiju integrisanog upravljanja granicom koja osigurava bolju saradnju između svih srodnih agencija u BiH i preko njениh granica; usklađivanjem svih zakona o civilnom posjedovanju oružja.
- Radićemo na usklađivanju našeg pravog i regulatornog okvira za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma u skladu sa međunarodnim standardima i preporukama sa Financial Action Task Force (Radne grupe za finansijsko djelovanje).

Reforma javne uprave

13. Reforma javne uprave je jedan od ključnih prioriteta za osiguranje fiskalne održivosti i kvalitetno pružanje usluga građanima. Reformu je potrebno provoditi u tijesnoj vezi s reformama u socioekonomskom sistemu i vladavini prava.

- Vijeće ministara BiH, entitetske vlade, vlade kantona i Brčko Distrikta će usvojiti ključne principe, koji su osnova za sljedeći ciklus refome javne uprave. Modernija, kompetentnija, transparentnija, efikasnija, ekonomičnija i odgovornija javna uprava će poboljšati pružanje javnih usluga i ostvariti uštede. Ovi planovi će uključiti osnovne, suštinski važne reforme za upravljanje javnim finansijama.
- Postoji podrška za snažniju reformu javne uprave na svim nivoima vlasti. Svi nivoi vlasti će izraditi nove zakone o državnim službenicima i zaposlenicima, uz pomoć Svjetske banke i SIGMA-e, da bi olakšali reformu javne uprave i uveli veću fleksibilnost radnih aranžmana. Ovi zakoni će biti usvojeni ubrzo nakon usvajanja novih zakona o radu u entitetima, kantonima i Brčko Distriktu. Kandidati za zapošljavanje u državnoj službi će biti ocjenjivani na osnovu prethodno određenih kriterija kvalifikovanosti i rezultata testova kompetentnosti i organi uprave će osigurati zapošljavanje najbolje rangiranih.
- Vijeće Ministara BiH, entitetske vlade, vlade kantona i Brčko Distrikta će uesti ograničenja na zapošljavanje u javnoj upravi sve dok revidirani kadrovski sistemi ne budu doneseni i provedeni (uključujući i korištenje norme), a ukupan fond plata u javnom sektoru će biti zamrznut do donošenja revidiranog sistema određivanja plata na osnovu vrijednosti.
- Objavljanje odluka o žalbama u postupcima javnih nabavki (kao zakonska obaveza) će biti od središnje važnosti za osiguranje transparentnosti u procedurama nabavki, odlučivanjem o žalbama i osiguranim pristupom javnosti odlukama Tijela za reviziju nabavki.

14. Vijeće ministara BiH, entitetske vlade, vlade kantona i Brčko Distrikta će se i dalje blisko konsultovati s EU o ovoj agendi, koja će se razvijati i tražiće da se pojasne i obrazlože bilo koja značajna odstupanja od dogovorenog, tako da se napredak može jasno redovno mjeriti, razumijevati i ocjenjivati. Redovni izvještaji o napretku biće dostavljeni Delegaciji EU u Sarajevu. Izvještaji će biti temeljeni na činjenicama i po prirodi tehnički i kratki (dok će istovremeno osigurati dati sadržaj svih usvojenih mjera i okolnosti kašnjenja i promjena planova). Prvi izvještaj bi trebalo da bude dostavljen 15. novembra 2015. godine.

15. Biće data puna podrška za uspješnu realizaciju aktivnosti u vezi sa provođenjem popisa stanovništva, domaćinstava i stanova, uz puno poštivanje odredbi Zakona o popisu, podzakonskih propisa i europskih statističkih standarda u popisnim aktivnostima.

16. Sazivaćemo redovne koordinacione sastanke sa predstavnicima EU i međunarodnih finansijskih institucija, radi pojašnjavanja tehničkih detalja i pomoći u pripremi izvještaja. Osim toga, predlažemo da pregledamo napredak u provođenju reformske agende s EU i međunarodnim finansijskim institucijama na sastanku na visokom nivou, koji bi se organizovao krajem novembra. To će biti prilika da se sagleda cjelokupan napredak i postigne dogovor o svim suštinski važnim revizijama.

17. Obavezuju se državni, entitetski, kantonalni nivo vlasti i Brčko Distrikta da ni na koji način neće osporavati, ometati i blokirati realizaciju aranžmana sa međunarodnim finansijskim institucijama koji su direktno i indirektno vezani za reformske procese, a koje je određeni nivo vlasti sproveo ili sprovodi u okviru svojih ustavnih nadležnosti.

